

ძველი ბერძნული ენის გრამატიკა

(სალექციო კურსი)

Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University

Tinatin Giorgobiani

A Grammar of the Ancient Greek Language

(A Lecture Course)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თინათინ გიორგობიანი

ძველი ბერძნული ენის გრამატიკა

(სალექციო კურსი)



თბილისის
უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

სახელმძღვანელოში წარმოდგენილია ძველი ბერძნული ენის (ატიკური დიალექტის) გრამატიკის მოკლე სალექციო კურსი. იგი განკუთვნილია ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურის სტუდენტებისათვის, ასევე, ძველი ბერძნული ენის შესწავლით დაინტერესებულ პირთათვის.

A Lecture Course in Ancient Greek (A Grammar of the Ancient Greek Language) is a course of lectures in the theoretical grammar of the Attic dialect, one of the dialects of Ancient Greek. The book is essential for Bachelor and Master degree students of the Faculty of Humanities and would also be useful for every person who is interested in studying the Ancient Greek language.

რედაქტორი	ქეთევან აბესაძე
რეცენზენტები:	თინათინ დოლიძე, მაგდა მჭედლიძე

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2010

ISBN 978-9941-13-183-7

შინაარსი

წინათქმა	7
ფონეტიკა	
ანბანი	9
ბგერათა კლასიფიკაცია.....	11
მთავარი ფონეტიკური კანონები	16
მორფოლოგია	
მეტყველების ნაწილები	17
არსებითი სახელი	17
I კანკლედობა	19
II კანკლედობა	23
I და II კანკლედობის ზედსართავი სახელები.....	25
III კანკლედობა	28
III კანკლედობის ზედსართავი სახელები	43
ზმნიზედა	51
ნაცვალსახელი.....	52
რიცხვითი სახელი	57
ზმნა	61
უღლება	64
სახელზმნები	66
-ა უღლების ზმნები (I უღლება).....	66
ზმნათა კლასიფიკაცია (I – IV კლასები)	80
-ჟ უღლების ზმნები (II უღლება).....	84
ბერძნულ ზმნათა კლასიფიკაცია (V - VIII კლასები).....	99
წინდებულები	116
კაეშირები	120
ნაწილაკები	121
სიტყვათნარმოება.....	121

სინტაქსი

ქვემდებარე და შემასმენელი	126
არტიკლი (ართრონი) და მისი ფუნქციები	127
ბრუნვათა ფუნქციები.....	129
სიტყვების განლაგება წინადადებაში.....	133
დრო-კილოთა საკითხი წინადადებაში	133
ინფინიტივი წინადადებაში.....	134
სინტაქსური კონსტრუქციები	135
დამოკიდებულ წინადადებათა სახეები.....	138

დამატება

ბერძნული გრამატიკული აზრის ისტორიიდან.....	143
ბერძნული ენის ისტორიიდან	148
ბერძნული კალენდარი.....	151
ფულის, ზომა-წონისა და სიგრძის ერთეულები	152
ბერძნული მეტრიკა (ლექსთწყობა)	154

წინათქმა

ძველი ბერძნული ენა ინდოევროპულ ენათა ოჯახს განეკუთვნება. ბერძნული ენის განვითარების ისტორიაში გამოიყოფა პერიოდები: ძველი ბერძნული, ბიზანტიური პერიოდის ბერძნული და ახალი ბერძნული. ბერძნული კულტურის ისტორიის კლასიკურ პერიოდში (ძვ.წ. IX - IV საუკუნეები) ბერძნებს საერთო ლიტერატურული ენა არ ჰქონდათ. ძირითადად იყო ოთხი დიალექტი: იონიური, ეოლიური, დორიული და ატიკური. ამ დიალექტებზე იქმნებოდა ლიტერატურული ნაწარმოებები. იონიურ დიალექტზეა შექმნილი ჰომეროსისა და ჰესიოდეს პოემები, ელეგიური და იამბიკური პოეზიის ნიმუშები. ეს დიალექტი გავრცელებული იყო იონიაში და გამოიყოფოდა ძველი იონიური და ახალი იონიური. ახალი იონიურზეა შესრულებული ჰეროდოტეს ნაწარმოებები.

ეოლიური დიალექტი გავრცელებული იყო ეოლიაში, კუნძულ ლესბოსზე, აგრეთვე ბეოტიაში. დორიულ დიალექტზე მეტყველებდნენ პელოპონესში, სიცილიის ნაწილსა და სამხრეთ იტალიაში. ეს დიალექტი უფრო მეტად გამოიყენებოდა ქორიკულ პოეზიაში. ატიკური დიალექტი მომდინარეობს იონიური დიალექტიდან. ატიკაში ის უკვე ძველი ნელთალრიცხვის V საუკუნიდან მკვიდრდება. ამ დიალექტზეა შექმნილი საისტორიო, ფილოსოფიური და რიტორიკული პროზის ის უბრწყინვალესი ნაწარმოებები, რომლებიც დღესაც ფასეულია და აქტუალური. ამ დიალექტზე შეიქმნა პლატონის ფილოსოფიური დიალოგები, ესქილეს, სოფოკლეს, ევრიპიდეს, არისტოფანეს ნაწარმოებები. ატიკური დიალექტის საფუძველზე ჩამოყალიბდა ე. წ. ელინური კოინე, ანუ საერთო დიალექტი, რაც ახალი აღთქმის ბერძნული ენაა. ძველი ბერძნული ენა ატიკური დიალექტისა და კოინეს სახით არსებობს ბიზანტიური პერიოდის ბერძნულ ენაშიც.

განუზომლად დიდია დამსახურება ძველი ბერძენი გრამატიკოსებისა. მათ შექმნეს გრამატიკული ტერმინოლოგიის საფუძვლები და მოგვცეს მეტყველების ნაწილთა კლასიფიკაცია; შეიმუშავეს გრამატიკული წესები, რომელთაც დღესაც იყენებს თანამედროვე ენათმეცნიერება.

ძველი ბერძნული ენის ატიკური დიალექტი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსებისთანავე სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტზე ისწავლებოდა.

შემდგომში იგი იყო ერთ-ერთი ძირითადი სასწავლო საგანი ფილოლოგიის, ისტორიის, აღმოსავლეთმცოდნეობისა და ფილოსოფიის ფაკულტეტებზე. ამჟამად მას სწავლობენ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე – როგორც ბაკალავრიატში, ასევე მაგისტრატურაში.

ჩვენ მიერ შემოთავაზებული „სალექციო კურსი ძველ ბერძნულ ენაში“ ძირითადად განკუთვნილია ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სტუდენტებისთვის, თუმცა იგი ასევე გამოადგება ამ ენის ნებისმიერ შემსწავლელს.

სახელმძღვანელო ერთი სემესტრისთვისაა გათვალისწინებული და ამიტომ ძველი ბერძნული ენის ფონეტიკა, მორფოლოგია და სინტაქსი მაქსიმალურად კომპაქტურად არის წარმოდგენილი, მაგრამ იმგვარად, რომ მისი დაძლევა შესაძლებელი იყოს ხუთკრედიტიანი სასწავლო კურსის ფარგლებში. წარმოდგენილი საბაზისო გრამატიკული მასალა განკუთვნილია თეორიული ცოდნის შესაძენად, რომელიც კონკრეტულად ბერძნული ტექსტის თარგმნას ემსახურება. წიგნს დამატებად ახლავს საკითხები ბერძნული ენის ისტორიიდან, აგრეთვე ბერძნული მეტრიკის, კალენდრის, ზომა-წონისა და სიგრძის ერთეულების შესახებ.

სალექციო კურსისთვის გათვალისწინებული გვაქვს შემდეგი სახელმძღვანელოები:

1. აკ. ურუშაძე, ძველი ბერძნული ენა, თბილისი, 1987;
2. Соболевский С. И., Древне-греческий язык, Москва, 1948;
3. Козаржевский А. Ч., Учебник греческого языка, Москва, 1975;
4. Шантрен П., Историческая морфология греческого языка, 1953;
5. Schwyzler A., Griechische Grammatik, Bd. II, München, 1966.

ფონეტიკა

ანბანი

ბერძნული ანბანი 24 ასოსგან შედგება: აქედან 17 თანხმოვანია, 7 – ხმოვანი.

ბერძნული ანბანი ფინიკიურიდან მომდინარეობს. ამის შესახებ ჰეროდოტე გვამცნობს და ბერძნულში ასოთა რიგი და ასოთა სახელწოდებაც ამის უტყუარი დადასტურებაა – ასოთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ ფინიკიური სახელწოდებები შეინარჩუნა და ასოთა რიგი ანბანში ასევე ფინიკიურის იდენტურია.

ბერძნული დამწერლობის განვითარებაში მომხდარი მნიშვნელოვანი ცვლილებები ე. წ. იონიურ ანბანს უკავშირდება. ეს ანბანი ათენში ოფიციალურად აღიარებულია უკვე ევკლიდეს არქონტობის დროს (ძვ.წ. 403-402 წლები). დამწერლობის ბერძნული სისტემა ანუ 24 ასო-ნიშნის შემცველი ანბანი ჯერ კიდევ ძვ.წ. VIII საუკუნეში უნდა ჩამოყალიბებულიყო.

ἔγω τὸ Α καὶ Ω. ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος „მე ვარ ალფა და ომეგა, დასაწყისი და დასასრული“ (იოანეს გამოცხ. 21,6).

მოხაზულობა მთავრული ნუსხური		ასოთა სახელწოდება		ბერათა შესატყვისობა
A	α	ალფა	άλφα	ა (მოკლე ან გრძელი)
B	β	ბეტა	βήτα	ბ
Γ	γ	გამა	γάμμα	გ
Δ	δ	დელტა	δέλτα	დ
E	ε	ე ფსილონ	ἒψιλον	ე (მოკლე)
Z	ζ	ძეტა	ζήτα	ძ
H	η	ეტა	ἦτα	ე (გრძელი)
Θ	θ	თეტა	θήτα	თ
I	ι	იოტა	ἰωτα	ი (მოკლე ან გრძელი)
K	κ	კაპპა	κάππα	კ

მოხაზულობა მთავრული ნუსხური		ასოთა სახელწოდება		ბგერათა შესატყვისობა
Α	λ	ლამბდა	λδμβδα	ლ
Μ	μ	მი	μδ	მ
Ν	ν	ნი	νδ	ნ
Ξ	ξ	ქსი	ξδ	ქს
Ο	ο	ო მიკრონ	δ μικρός	ო (მოკლე)
Π	π	პი	πδ	პ
Ρ	ρ	რო	ρδ	რ
Σ	σ, ς	სიგმა	σ/γμα	ს
Τ	τ	ტაუ	ταυ	ტ
Υ	υ	უ ფსილონ	υ ψιλόν	ჰ, ი, უ (მოკლე ან გრძელი)
Φ	φ	ფი	φδ	ფ
Χ	χ	ხი	χδ	ხ
Ψ	ψ	ფსი	ψδ	ფს (პს)
Ω	ω	ო მეგა	ω μέγα	ო (გრძელი)

დიდი ასოებით იწერება: საკუთარი სახელები, ამ სახელთაგან ნაწარმოები ზედსართავი სახელები (მაგ. 'Ελλάς - საბერძნეთი, 'Ελληνοί - ბერძნული), თვეთა სახელები ('Εκατομβίαια ივლისი-აგვისტო და ა. შ.).

რთული ანუ ორმაგი თანხმოვნებია: ζ, ξ, ψ.

ζ-ს გვაძლევს δ + σ ან δ + ι.

ξ-ს - γ + σ, χ + σ, κ + σ.

ψ-ს გვაძლევს β + σ, π + σ, φ + σ.

სონორებია: λ, μ, ν, ρ, σ. აქედან: λ, ρ ნარნარაა, μ, ν - ნაზალური.

სიგმა სიტყვის დასაწყისში და შუაში იწერება ასე: σ, ხოლო სიტყვის ბოლოს - ς. რთულ სიტყვებში პირველი სიტყვის ბოლოს თანხმოვანთა წინ გვაქვს ორივე სახის სიგმა, მაგრამ ხმოვანთა წინ რთულ სიტყვებში იწერება σ.

ნაზალური გამა (ანუ γ, κ, χ, ξ) იკითხება ასე: γ-ნგ, κ-ნკ, χ-ნხ, ξ-ნქს (მაგ. ἄγγελος, ἄκυρα, ἄγχι, ἄξω).

ბერძნული ν იკითხება როგორც η (σύνταξις – სინტაქსი), გარდა ტრადიციით დამკვიდრებული სიტყვებისა, სადაც იკითხებოდა ვი (მაგ. Σκῆμα-სკეითია).

ძველბერძნულში იყო დიგამა ანუ ორმაგი გამა, რომელსაც წარმოთქმის მიხედვით ვაუ-ს (Fav) უწოდებდნენ. იგი ძველი ბერძნული ენის განვითარების უძველეს ეტაპზე კონსონანტური უ-ს ფუნქციას ასრულებდა და გამოითქმოდა როგორც თანამედროვე ბერძნული β და ლათინური v. იგი ძველი ბერძნულის ეოლიურ და დორიულ დიალექტებშია და ჰომეროსის პოემებსა და ბერძნულ წარწერებში შემოგვრჩა: იკითხება როგორც ქართული ვ (Φοῖσος – ვოინოს = ლეინო).

მას შემდეგ რაც B ხაზოვანი დამწერლობა გაიშიფრა, გაირკვა, რომ ბერძნული ენა ძვ. წ. XIV-XII საუკუნეებში დამწერლობის განსხვავებულ, მარცვლოვან სისტემას იყენებდა. ვარაუდობენ, რომ იგი განვითარებული უნდა ყოფილიყო მინოსურ კრეტაზე გავრცელებული, წინაბერძნული მოსახლეობის მიერ გამოყენებული A ხაზოვანი დამწერლობისგან. სწორედ ეს A ხაზოვანი დამწერლობა დაედო საფუძვლად კვიპროსის ე. წ. C ხაზოვან დამწერლობასაც, რაც ძვ.წ. XVII საუკუნეში წარმოიშვა და მთელი ექვსი-შვიდი საუკუნის მანძილზე იგი კვიპროსის ძირითად დამწერლობას წარმოადგენდა, რომელსაც იყენებდა როგორც ავტოხთონური მოსახლეობა, ასევე ძვ.წ. XII საუკუნეში კონტინენტიდან გადმოსახლებული ბერძნებიც. იქ, კვიპროსზე, ძვ.წ. III საუკუნეშიც, ბერძნები ფონეტიკური ანბანის პარალელურად იყენებდნენ C ხაზოვან კვიპროსულ-მინოსურ დამწერლობას.¹

ბგერათა კლასიფიკაცია

ძველ ბერძნულ ენაში მოქმედებდა კვანტიტეტის კანონი ანუ: განირჩეოდა გრძელი და მოკლე ხმოვნები. ε და ο ბუნებით, წარმოშობით მოკლე ხმოვნებია, η და α ბუნებით გრძელი ხმოვნებია, ხოლო α, ι, υ – დიქრონებია ანუ ხან გრძელია და ხან მოკლე, რასაც ამ ხმოვანთა მდებარეობა, პოზიცია განაპირობებს. ასე რომ, სულ შვიდი მარტივი ხმოვანი ანუ მონოფთონგია. მარტივი ხმოვნების გარდა ძველ ბერძნულში რთული ხმოვნები ანუ დიფთონგებია. დიფთონგები მახვილისა და ფშვინვისათვის ერთ მარცვლად ითვლება.

გვაქვს ე. წ. საკუთრივ დიფთონგები და შეკუმშული დიფთონგები. საკუთრივ დიფთონგების მიღებაში α, ε, ο, ι, υ მარტივი ხმოვნები მონაწილეობენ, ანუ ხდება მაგარი და რბილი ხმოვნების შეხვედრა. ე. წ. საკუთრივ დიფთონგს ქმნის მოკლე მარტივი ხმოვანი + ι ან υ. საკუთრივ დიფთონგებია: αι – აი, ει – ეი, οι –

¹ რ. გორდეზიანი, ი. დარჩია, ს. შამანიდი, ძველი და ახალი ბერძნული, თბ. 2001, გვ. 18.

ოი, აჲ – აჲ (აჲ), ἔჲ – ეჲ (ეჲ), ὀჲ – ოჲ. ბერძნული ენის დიალექტებში გვხვდება ე. წ. გრძელხმოვნის დიფთონგები – ἰჲ (ეჲ), ἰჲ (ოჲ) და ასევე გვაქვს ἰჲ, რომელიც მხოლოდ ხმოვნის წინაა მოსალოდნელი. მაგ. ἰჲξοῦ, ἰჲρῶς = ἰჲρῶς, ἰჲσῖα. დიფთონგები ἰჲ და ὀჲ ზოგჯერ მოკლე ხმოვნებად ითვლება. თუ ἰჲ და ὀჲ დიფთონგს ვერ ქმნის წინამდებარე ხმოვანთან, მათ დაესმის ორი გამყოფი წერტილი ანუ puncta diaeresis: ἰჲσῖα – ἰჲσῖα (აიპნოს), ὀჲς – ὀჲς (ოის).

შეკუმშული ანუ არასაკუთრივ დიფთონგები: Αἰ, Ηἰ, Ωἰ – დიდ ასოს, მთავრულს, გვერდით დაესმის იოტა. ასეთ იოტას ეწოდება გვერდით მიწერილი იოტა (iota adscriptum); პატარა ასოს, ნუსხურს, ქვეშ მიწერილება იოტა ἰჲ. ἰჲ (ქვეშმიწერილი იოტა) (iota subscriptum). ე. ი. შეკუმშულ დიფთონგებს ქმნიან გრძელი ხმოვნები ἰჲ, ἰჲ, ἰჲ იოტასთან პოზიციით. არც iota subscriptum-ი და არც iota adscriptum-ი არ გამოითქმის, ის შეკუმშულია: ἰჲ – სიმღერა (ოდე) = ἰჲ – ὀჲ (ოდე).

ხმოვანთა მონაცვლეობა

ატიკურ დიალექტში ხდებოდა ხმოვანთა დამოკლება და დაგრძელება. გრძელი ხმოვანი მეორე გრძელი ხმოვნის წინ მოკლდებოდა, ხოლო ხმოვანი შეიძლება დაგრძელებულიყო კომპენსაციით ან ფლექსიით. ამგვარად, ხმოვანთა მონაცვლეობის სურათი ასეთია:

1. მოკლე ხმოვანი გრძელდება ანუ იცვლება ხმოვნის რაოდენობა: ἰჲμᾶ – პატივს ვცემ (ახლა) – ἰჲμῶσα – პატივს მივაგებ (მომავალში); ἰჲοῖα – ვაკეთებ (ახლა) – ἰჲοῖσα – ვაკეთებ (მომავალში).

2. ხდება ხმოვნის თვისებრიობის შეცვლა, იგივე აბლაუტი: ხმოვნები α, ε, ο ხშირად ენაცვლებიან ერთნაირი წარმომავლობის სიტყვებში; ძირითად ხმოვნად ითვლება ε: ἰჲρῆα – ვაბრუნებ, ἰჲρῆαον – მოვაბრუნე; ἰჲρῶς – სახე.

3. ხდება შენაცვლებითი დაგრძელება (მეტათეზის კვანტიტატის) – სიტყვაში თანხმოვანი ამოვარდა, სანაცვლოდ – ხმოვანი დაგრძელდა: ἰჲσῖα > ἰჲσῖα.

ხშირია რედუქცია, მოკლე ხმოვნის ამოვარდნა სიტყვის შიგნით: ἰჲλῆσῖα > ἰჲλῆσῖα – ვიქმნები, ἰჲσῖα > ἰჲσῖα და ა. შ.

თანხმოვანთა შეხვედრა

1. ასიმილაცია, 2. დისიმილაცია, 3. თანხმოვანთა ამოვარდნა (რედუქცია).

$\gamma + \tau\{\$	$\beta + \tau\{\$
$\kappa + \tau\{ = \kappa\tau$	$\pi + \tau\{ = \pi\tau$
$\chi + \tau\{\$	$\phi + \tau\{\$
$\gamma + \delta\{\$	$\beta + \delta\{\$
$\kappa + \delta\{ = \gamma\delta$	$\pi + \delta\{ = \beta\delta$
$\chi + \delta\{\$	$\phi + \delta\{\$
$\gamma + \theta\{\$	$\beta + \theta\{\$
$\kappa + \theta\{ = \chi\theta$	$\pi + \theta\{ = \phi\theta$
$\chi + \theta\{\$	$\phi + \theta\{\$
$\gamma + \sigma\{\$	$\beta + \varsigma\{\$
$\kappa + \sigma\{ = \xi$	$\pi + \varsigma\{ = \psi$
$\chi + \sigma\{\$	$\phi + \varsigma\{\$
$\gamma + \mu\{\$	$\beta + \mu\{\$
$\kappa + \mu\{ = \gamma\mu$	$\pi + \mu\{ = \mu\mu$
$\chi + \mu\{\$	$\phi + \mu\{\$
$\delta + \mu\{\$	
$\tau + \mu\{ = \sigma\mu$	
$\theta + \mu\{\$	

ს-ისა და კ-ს წინ დენტალური ბ, თ, ტ ელიდირდება (მაგ. λαμπαδ + σ > λαμπαδς, πείθω > πεπειθ + κα > πέπεικα).

ბ, თ, ტ ანუ დენტალური დენტალთან გვაძლევს σ-ს. მაგ. οιδ + θια > οίθηα, πείθω > πεπειθ + ται > πέπεισται, έπειθ + θη > έπεισθη. ასევე ხდება σ-ს ამოვარდნა, გამარტივება. მაგ: τείχως > τείχες + σι > τείχεςι. έσ + σομαι > έσομαι.

უნდა გვახსოვდეს, რომ ინტეროკალურ პოზიციაში ამოვარდება სიგმა: τὸ γένος (γενεσ + ος > γένους), მაგრამ მეორეული წარმოშობის სიგმა არ ამოვარდება. მაგ: παιδεῖσθαι.

ν-სთან და ρ-სთან სიგმა ამოვარდება, ხოლო მის წინ მდებარე ხმოვანი დაგრძელდება. მაგ: φθίρω > έφθιρσα > έφθιρα. სიტყვის დასაწყისში სიგმა ზოგჯერ ძლიერ ასპირაციაში გადადის ხმოვნის წინ. მაგ: σέπομαι > έπομαι.

ν თანხმოვანი ბაგისმიერთა წინ გვაძლევს μ-ს: έν + πειρος > έμπειρος.

ν თანხმოვანი λ, ρ, μ თანხმოვნების წინ სრულ ასიმილაციას განიცდის: σν + λέγω > σλλέγω.

ხშირად σ-ს წინ ν ამოვარდება წინმდებარე ხმოვნის დაგრძელების გარეშე, მაგრამ დაგრძელება ხდება ზოგიერთ სიტყვაში. მაგ: έν - σ>ένς (ერთი). ενδς.

ei(ა)ς. ei(ა)ς კომპლექსები გვაძლევენ eiς (τιθει(α)ς > τιθει(ε)ς). oi(ა)ς კომპლექსი > o(ა)ς (ὀδοi(α)ς > ὀδοi(ε)ς), ai(ა)ς კომპლექსი > a(ა)ς(γυγαι(α)ς > γυγαι(ε)ς).

სიტყვის ბოლოს მკვეთრი თანხმოვანი ფშვინვიერად იქცევა, თუ მომდევნო სიტყვა ძლიერი ასპირაციის მქონე ხმოვნით იწყება: κατ' ἥμῃρα > καθ' ἥμῃρα.

გაორმაგების (რედუპლიკაციის) დროს ფშვინვიერი თანხმოვანი გამკვეთრდება: θι + θη + μι > τῆθμι. ზოგჯერ ძლიერი ასპირაცია, იმის გამო, რომ მომდევნო მარცვალი ფშვინვიერი თანხმოვნით იწყება, სუსტად იქცევა, ანუ: ნაცვლად spiritus asper-ისა, გვაქვს spiritus lenis-ი: σθ + χα > ἔ + χα > ἔχα.

ბერძნულში სიტყვას თანხმოვანთაგან ბოლოში შეიძლება ჰქონდეს ν. ρ, σ, ξ, ψ, ანუ დანარჩენ შემთხვევებში გვაქვს მარტივ ხმოვნებზე ან დიფთონგებზე დაბოლოებული სახელები. გამონაკლისია οἶκ, οἶχ და ἔκ.

ენის განვითარების უძველეს ეტაპზე იყო თანხმოვნები: დიგამა (F), სტიგმა (G), კოპა და სამპი (J), რომლებიც კლასიკურ ბერძნულში უკვე დაკარგული იყო.

მოკლე და გრძელი მარცვლები

ბუნებით (φῶσι) მოკლეა: ε, ο, ᾶ, ἰ, ῆ; გრძელია: η, α, ᾷ, ἴ, ῆ. მდებარეობით (ῥῆσι) გრძელია: 1. თუ მოკლე ხმოვანს ორი ან მეტი თანხმოვანი მოსდევს, ან რთული თანხმოვნები (ζ, ξ, ψ). 2. თუ მოკლე ხმოვანს ორი ისეთი თანხმოვანი მოსდევს, რომელთაგან ერთი ხშულია, მეორე ნარნარა (λ, ρ, μ, ν), ასეთი ხმოვნის შემცველი მარცვალი შეიძლება მოკლედ იყოს და გრძელიც (syllaba anceps). 3. რთულ სიტყვებში თუ ხშული თანხმოვანი პირველი სიტყვის ბოლოკიდურია, ხოლო ნარნარა – მეორე სიტყვის თავკიდური, მარცვალი უთუოდ გრძელია: ἔκλεχ. ასევე, გრძელია მარცვალი ისეთ შემთხვევებში, როცა β, γ, δ თანხმოვნებს მოსდევს λ, μ, ν თანხმოვნები (βῆλος).

მახვილი

ბერძნულ ენაში სამი სახის მახვილია: მკვეთრი ანუ accentus acutus, ზღაგვი ანუ accentus gravis და შემოსილი ანუ accentus circumflexus (ცირკუმფლექსი). მკვეთრი მახვილი ბოლოდან პირველ, მეორე ან მესამე მარცვალზეა. სიტყვას ბოლოდან პირველ მარცვალზე მკვეთრი მახვილით ენოდება ოქსიტონონი, ბოლოდან მეორეზე მკვეთრი მახვილით – პაროქსიტონონი, მესამეზე – პროპაროქსიტონონი. შემოსილი მახვილი სიტყვას აქვს ბოლოდან პირველ ან მეორე მარცვალზე. პირველს ენოდება პერისპომენონი, მეორეს – პროპერისპომენონი. ზღაგვი მახვილი სიტყვას დაესმის ბოლოდან პირველ მარცვალზე მკვეთრი მახვილის ნაცვლად, თუ ამ სიტყვას მოსდევს სხვა სიტყვა კავშირის გარეშე, უშუალოდ. გამონაკლისია კითხვითი ნაცვალსახელები τίς და τί. ისინი ყოველთვის ინარჩუნებენ მკვეთრ მახვილს. რთულ სიტყვებში, რამდენადაც შესაძლებელია, მახვილი ბოლოდან დაბორებული

მარცვალზეა. ისეთ სიტყვას, რომელსაც მახვილი ბოლოდან პირველ მარცვალზე არა აქვს, ბარიტონონი ჰქვია.

გვაქვს უმახვილო სიტყვები: ენკლიტიკები ანუ მიკედლებული სიტყვები და პროკლიტიკები – უმახვილონი (ἄτοιᾶ).

უნდა გვახსოვდეს:

1. ენკლიტიკური სიტყვა კარგავს თავის მახვილს, თუ წინამდებარე სიტყვას მკვეთრი მახვილი აქვს ბოლოდან პირველ მარცვალზე, ე. ი. ოქსიტონონია – მკვეთრი მახვილი ბლაგვით არ შეიცვლება: σιφός ἔσται – ბრძენია.

2. თუ წინამდებარე სიტყვა პერისპომენონია, ენკლიტიკური სიტყვა უკვალოდ კარგავს თავის მახვილს: εἰ ἔσται – კარგია.

3. ერთმარცვლიანი ენკლიტიკები კარგავენ თავიანთ მახვილს, თუ წინამდებარე სიტყვა პაროქსიტონონია, ხოლო ორმარცვლიანები ინარჩუნებენ. მაგალითად: φίλος μου – ჩემი მეგობარი; λόγιος τις – რომელიღაც სიტყვები.

4. ენკლიტიკური სიტყვა თავის მახვილს გადასცემს წინამდებარეს, თუ არის პაროქსიტონონი ან პროპერისპომენონი. ამგვარად, წინამდებარე სიტყვას ექნება ორი მახვილი – ერთი საკუთარი, მეორე – ენკლიტიკური სიტყვისაგან შეძენილი მკვეთრი. არსისი, ხმის ამაღლება შეძენილ მახვილზეა: φίλας εἶσται – მტკიცენი არიან; ἄνθρωποι – რაიმე საჩუქარი. თუ წინამდებარე სიტყვას პროპერისპომენონი აქვს და ბოლოვდება ξ ან ψ თანხმოვნებზე, მომდევნო ერთმარცვლიანი ენკლიტიკური სიტყვა მას თავის მახვილს გადასცემს, ორმარცვლიანი კი – არა: მაგრამ: – κήρυξ ἔσται – მაცნეა; მაგრამ: – κλημάξ ται – რაიმე კიბე.

5. ენკლიტიკური სიტყვა გადასცემს წინამდებარე ატონას (უმახვილო სიტყვას) თავის მახვილს: οὐ φοῖσται – არ ამბობს.

6. თუ ენკლიტიკური სიტყვა წინადადების თავშია, მაშინ ის ინარჩუნებს მახვილს: ἔσται θεός – ღმერთი არსებობს.

7. თუ ენკლიტიკურ სიტყვაზე ლოგიკური მახვილია, შენარჩუნებული იქნება მახვილი: οὐ λέγω – შენზე ვამბობ.

8. თუ ენკლიტიკური სიტყვა ელიდირებულ სიტყვას მოსდევს, ასევე შეინარჩუნებს თავის მახვილს: καλός δ' ἔσται = καλός δὲ ἔσται – მშვენიერი არის.

9. ენკლიტიკური ἔσται(ν) მახვილს მიიღებს ბოლოდან მეორე მარცვალზე, ანუ ოქსიტონონი პაროქსიტონონი ხდება წინადადების დასაწყისში, თუ წინ უძღვის სიტყვები οὐκ, μή, καὶ εἰ (οὐκ ἔσται, εἰ ἔσται).

პროკლიტიკები ანუ ატონები ისეთი ერთმარცვლიანი სიტყვებია, რომლებსაც საკუთარი მახვილი არ გააჩნიათ. ესენია: არტიკლები, წინდებულები (εἰς, ἐν, ἐκ(ἐξ), კავშირები (ἐν, ἄν), უარყოფითი ნაწილაკი (οὐ, οὐκ, οὐχ).

მთავარი ფონეტიკური კანონები

ბერძნული ენის ატიკური დიალექტი გაურბის ჰიატუსს, ლიაობას. ანუ: სიტყვის ბოლო ხმოვანმა და მომდევნო სიტყვის თავკიდურმა ხმოვანმა რომ არ გამოინციოს პირის ლიაობა გარკვეული დროის მანძილზე, ატიკურში შემუშავდა ჰიატუსის თავიდან ასაცილებელი საშუალებები. ასეთებია: 1. *კონტრაქცია* ანუ *შერწყმა შეკუმშვა*, 2. *ელიზია*, რომლის დროსაც ელიდირებული, ამოვარდნილი ხმოვნის ადგილზე დაისმის აპოსტროფი; 3. *კრასისი* ანუ *შერევა*. კრასისის ნიშანია *კორონისი* [ˈ]; 4. *აფერესისი* ანუ *elisis inversa* შებრუნებული ელიზიაა. აქ მომდევნო სიტყვის თავკიდური მოკლე ხმოვანი იკარგება წინმდებარე სიტყვის ბოლოკიდურ გრძელ ხმოვანთან, მაშინ, როცა ელიზიის დროს იკარგება წინმდებარე სიტყვის ბოლოკიდური მოკლე ხმოვანი მომდევნო სიტყვის თავკიდურ ხმოვანთან; 5. *ეფფონიური თანხმოვანი* ანუ კეთილხმოვანებისათვის სიტყვის ბოლოს ე. წ. „მოთრეული v“.

ასპირაცია ანუ *ფშენვა*. ხმოვით დაწყებულ ყოველ სიტყვას ბერძნულში აქვს ასპირაციის ნიშანი. ასპირაცია შეიძლება იყოს ძლიერი – ე. წ. *spiritus asper* [ˈ] და სუსტი – ე. წ. *spiritus lenis* [ˈ], ანუ: თუ ხმოვანს ძლიერი ფშენვის ნიშანი აქვს, ის გამოითქმის გაძლიერებულად, გაფშენვიერებულად, რაც ქართულ ჰ-ს უტოლდება. ხოლო თუ ხმოვანს სუსტი ფშენვის ნიშანი აქვს, ის წაკითხვაში იგნორირებულია, ე. ი. იწერება ნიშანი, მაგრამ ის ხმოვანი ჩვეულებრივ იკითხება;

სასვენ ნიშნები. სასვენ ნიშანთაგან აღსანიშნავია: 1. ნერტილი ზემოთ [ˈ], ე. წ. კოლონი. მნიშვნელობით უდრის ნერტილ-მძიმეს ან ორნერტილს; 2. ნერტილ-მძიმე ბერძნულში [ˈː] კითხვის ნიშანია.

დაბოლოს: უთუოდ დაისმის საკითხი, თუ როგორ წავიკითხოთ ძველი ბერძნული ტექსტები: არსებობს ძველი ბერძნული ტექსტების წაკითხვის ორი ტრადიცია: ერთია ერაზმული, რომელიც უკავშირდება ერაზმუს როტერდამელის (მოღვაწეობდა 1469-1535 წლებში) სახელს; მან გამოსცა ნაშრომი „ლათინური და ბერძნული სიტყვების სწორი გამოთქმის შესახებ“. ამ ნაშრომით ავტორი ამტკიცებს, რომ ძველი ბერძნული ტექსტების წაკითხვა მიზანშეწონილია კლასიკურ ეპოქაში არსებული გამოთქმის შესაბამისად. ერაზმული გამოთქმა უფრო ზუსტად ასახავს ძველი ბერძნულის ფონოლოგიურ სისტემას – ასეთია გ. ხაძიდაკისა და კლასიკური ფილოლოგიის ნარმომადგენელთა უმეტესობის აზრი და მათ შორის ჩვენიც.

რაც შეეხება იოჰანეს როიხლინისა (1455-1522 წლები) და ფილიპ მელახ-თონის (1497-1560 წლები) თვალსაზრისს, რომ ძველი ბერძნული ტექსტები უნდა იკითხებოდეს ახალბერძნულად, მხარს ძირითადად ის მეცნიერები უჭერენ, რომლებიც თვლიან, რომ ძველი ბერძნულის მცოდნეს ახალი ბერძნულის შესწავლა ამ გზით ბევრად გაუადვილდება.

მორფოლოგია

მეტყველების ნაწილები

1. არსებითი სახელი – ὄνομα ὑποστατικόν, nomen substantivum
2. ზედსართავი სახელი – ἐπιθετοί, nomen adiectivum
3. რიცხვითი სახელი – ἀριθμητικόν, nomen numeralis
4. ნაცვალსახელი – ἀντωνυμία, pronomen
5. ზმნა – ῥήμα, verbum
6. ზმნიზედა – ἐπιρρημα, adverbium
7. წინდებული – πρόθεσις, praepositio
8. კავშირი – σύνδεσμος, coniunctio
9. შორისდებული – ἐπιφώνημα, interiectio

ბერძნულ ენაში გვაქვს აგრეთვე არტიკლი (მამრობითი, მდედრობითი და საშუალო სქესისთვის). დიონისიოს თრაკიელის „გრამატიკის ხელოვნებაში“ არტიკლი მეტყველების ნაწილად არის დასახელებული რელატიურ ნაცვალსახელთან ერთად.

არსებითი სახელი

არსებითი სახელი (იგივე ὄνομα ὑποστατικόν ბერძნულად და nomen substantivum – ლათინურად) ბერძნულ ენაში სამი სქესის შეიძლება იყოს: *მამრობითი* – γένος ἀρσενικόν, იგივე genus masculinum, *მდედრობითი* – γένος θηλυκόν, იგივე genus femininum და *საშუალო* – γένος ὀνόματι, იგივე genus neutrum.

მამრობითი სქესისაა როგორც მამრობითი სქესის ცოცხალ არსებათა სახელები, ასევე მდინარეთა, ქართა და თვეთა სახელები.

მდედრობითი სქესისაა როგორც მდედრობითი სქესის ცოცხალ არსებათა სახელები, ასევე ხეების, ქვეყნების, კუნძულების, ქალაქთა სახელები.

საშუალო სქესისაა კნინობითი სახელები, აბსტრაქტულ სახელთა გარკვეული ნაწილი.

ბრუნვა ანუ πᾶσις = casus ხუთია. ესენია:

ὀνομαστική	nominativus	სახელობითი
γενική	genetivus	ნათესაობითი
δοτική	dativus	მიცემითი
αἰτιατική	accusativus	ბრალდებითი
κλητική	vocativus	წოდებითი

რიცხვი ანუ ἀριθμός = numerus სამია:

ἑνικός	singularis	მხოლოდითი
δυσικός	dualis	ორობითი
πληθυντικός	pluralis	მრავლობითი

ორობითი (დუალისი) ბრუნვის ორი ფორმით არის წარმოდგენილი – ერთია ნომინატივით, აკუზატივით და ვოკატივით, მეორე – გენეტივით და დატივით.

ნომინატივი და ვოკატივი პირდაპირი ბრუნვებია (ὀρθά - casus recti), გენეტივი, დატივი და აკუზატივი – ირიბი ბრუნვებია (πλάγιοι - casus obliqui).

არტიკლი ანუ ართრონი დაერთვის არსებობს სახელებს.

არტიკლის ბრუნება

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.
nom.	ὁ	ἡ	τό
gen.	τοῦ	τῆς	τοῦ
dat.	τῷ	τῇ	τῷ
acc.	τόν	τήν	τό
voc.	ὦ	ὦ	ὦ
pluralis			
nom.	οἱ	αἱ	τά
gen.	τῶν	τῶν	τῶν
dat.	τοῖς	ταῖς	τοῖς
acc.	τούς	τάς	τά
voc.	ὦ	ὦ	ὦ
dualis			
nom..	τώ	τώ (τά)	τώ
gen.	τοῖν	τοῖν (ταῖν)	τοῖν
dat.	τοῖν	τοῖν (ταῖν)	τοῖν
acc.	τώ	τώ	τώ
voc.	ὦ	ὦ	ὦ

სახელთა ბრუნება

ფუძეთა მიხედვით სახელთა ბრუნების სამი ჯგუფი ანუ სამი კანკლედობაა. I კანკლედობას განეკუთვნება α -ფუძიანი სახელები ანუ ის სახელები, რომელთა ფუძის ბოლოკიდურია α (გრძელი ან მოკლე). II კანკლედობას განეკუთვნება ის სახელები, რომელთა ფუძეც ბოლოვდება α -ზე, ანუ α მიკრონზე. III კანკლედობა კი აერთიანებს თანხმოვანფუძიან, მარტივ ხმოვნებზე დაბოლოებულ სახელებსა და დიფთონგებზე დაბოლოებულს. ვინაიდან სახელის ფუძე ხშირად შეცვლილი სახითაა, რასაც სხვადასხვა ახსნა აქვს, ამიტომ აუცილებელია, ვიცოდეთ სახელის ნომინატივი და გენტივი.

I კანკლედობა

I კანკლედობას განეკუთვნებიან მდებდრობითი და მამრობითი სქესის ის სახელები, რომელთა ფუძეც ბოლოვდება α -ზე. α შეიძლება იყოს *purum*-ი ან *impurum*. α *purum*-ია, წმინდაა, სუფთაა ანუ ძლიერია, თუ მას წინ უძღვის ϵ , ι , ρ , დანარჩენ შემთხვევაში α *impurum*-ია, ანუ არასუფთაა, არანწმინდაა, სუსტია. თუ სუსტ α -ს წინ უძღვის σ , $\sigma\tau$ ($\tau\tau$), λ , ζ , ξ , ψ , $\alpha\iota\upsilon$, ასეთი α უცვლელი იქნება მხოლოდობით რიცხვის ნომინატივში, აკუზატივსა და ვოკატივში. რაც შეეხება გენტივსა და დატივს, ამ ბრუნებში α გრძელდება და გვაძლევს η -ს ($\alpha > \eta$). სხვა შემთხვევაში ფუძისეული α მხოლოდობით რიცხვის ნომინატივშივე დაგრძელდება და გვაძლევს η -ს, რაც გაჰყვება მხოლოდობით რიცხვის ყველა ბრუნვაში. მრავლობითსა და ორობით რიცხვში I კანკლედობის ყველა სახელი, იქნება ის α -*purum*-იანი თუ α -*impurum*-იანი, ერთნაირად იბრუნვის.

ქვემოთ წარმოვადგენთ I კანკლედობის სახელთა ყველა ტიპს, როგორც დაბოლოების თვალსაზრისით, ასევე მახვილის თვალსაზრისითაც.

α *purum*-იანი მდ. სქესის სახელები:

singularis	ქალღმერთი	დღე	ქვეყანა	მახვილი	სფერო
nom. voc.	θεά	ἡμέρα	χώρα	μάχαιρα	σφαίρα
gen.	θεάς	ἡμέρας	χώρας	μαχίρας	σφαίρας
dat.	θεᾷ	ἡμέρᾳ	χωρᾷ	μαχίρᾳ	σφαίρᾳ
acc.	θεάι	ἡμέραι	χωραι	μαχίραι	σφαίραι

pluralis					
nom. voc.	θεαί	ἡμέραι	χώραι	μάχαιραι	σφαῖραι
gen.	θεῶν	ἡμέρων	χωρῶν	μαχαίρων	σφαιρῶν
dat.	θεαῖς	ἡμέραις	χώραις	μαχαίραις	σφαίραις
acc.	θεάς	ἡμέρας	χώρας	μαχαίρας	σφαίρας
dualis					
nom. acc. voc.	θεά	ἡμέρα	χώρα	μαχαίρα	σφαῖρα
gen. dat.	θεᾶν	ἡμέραιν	χωραῖν	μαχαίραιν	σφαιραῖν

ა impurum-იანი მდ. სქესის სახელები:

singularis	საფუძველი	ზღვა	მუზა
nom. voc.	ρίζα	θάλαττα	Μούσα
gen.	ρίζης	θαλάττης	Μούσης
dat.	ρίζη	θαλάττη	Μούση
acc.	ρίζαν	θάλατταν	Μούσαιν
pluralis			
nom. voc.	ρίζαι	θάλατται	Μούσαι
gen.	ρίζων	θαλαττῶν	Μουσῶν
dat.	ρίζαις	θαλάτταις	Μούσαις
acc.	ρίζας	θαλάττας	Μούσας
dualis			
nom. acc. acc.	ρίζα	θαλάττα	Μούσα
gen. dat.	ρίζαν	θαλάτταιν	Μούσαιν

singularis	და	ხელოვნება	სარტყელი
nom. voc.	ἀδελφή	τέχνη	ζώνη
gen.	ἀδελφῆς	τέχνης	ζώνης
dat.	ἀδελφῇ	τέχνῃ	ζώνῃ
acc.	ἀδελφήν	τέχνην	ζώνην
pluralis			
nom. voc.	ἀδελφαί	τέχναι	ζώναι
gen.	ἀδελφῶν	τέχνων	ζωνῶν
dat.	ἀδελφαῖς	τέχναις	ζώναις
acc.	ἀδελφάς	τέχνας	ζώνας
dualis			
nom. acc. voc.	ἀδελφά	τέχνᾱ	ζώνᾱ
gen. dat.	ἀδελφαιν	τέχναιν	ζώναιν

მამრობითი სქესის სახელები:

singularis	ჭაბუკი	პოეტი	მშვილდოსანი
nom.	νεανίας	ποιητής	τοξότης
gen.	νεανίου	ποιητοῦ	τοξότου
dat.	νεανίᾳ	ποιητῇ	τοξότη
acc.	νεανίαν	ποιητήν	τοξότην
pluralis			
nom. voc.	νεανιαί	ποιηταί	τοξόται
gen.	νεανίων	ποιητῶν	τοξοτῶν
dat.	νεανίαις	ποιηταῖς	τοξόταις
acc.	νεανίας	ποιητάς	τοξότας

dualis			
nom. acc. voc.	ἰθαίῃα	ποιητά	τοξότᾱ
gen. dat.	ἰθαίῃαιϛ	ποιηταῖϛ	τοξόταιϛ

singularis	ჯარისკაცი	ატრევის ძე (ატრიდი)
nom.	στρατιώτης	Ἄτρείδης
gen.	στρατιώτου	Ἄτρείδου
dat.	στρατιώτῃ	Ἄτρείδῃ
acc.	στρατιώτην	Ἄτρείδην
voc.	στρατιώτα	Ἄτρείδῃ
pluralis		
nom. voc.	στρατιῶται	Ἄτρεῖδαι
gen.	στρατιῶτων	Ἄτρείδων
dat.	στρατιῶταις	Ἄτρείδαις
acc.	στρατιῶτας	Ἄτρείδας
dualis		
nom. acc. voc.	στρατιῶτᾱ	Ἄτρεῖδᾱ
gen. dat.	στρατιῶταιϛ	Ἄτρεῖδαιϛ

1 შერწყმული კანკლედობა (დაბოლოებები: αα > ᾶ, εα > ῃ, εας > ῃς).
ამ სახელებს მხოლოდ მხოლობითი რიცხვი აქვს (ე. წ. singularia tantum).

	ათენა	დედამინა	ჰერმესი
nom.	Ἄθλιᾶ > Ἀθλιᾶ	γῆα > γῆ	Ἑρμῆς
gen.	Ἄθλιᾶς > Ἀθλιᾶς	γῆας > γῆς	Ἑρμῆος
dat.	Ἄθλιᾶ > Ἀθλιᾶ	γῆ > γῆ	Ἑρμῆ

acc.	'Αθηνάων>'Αθηνῶν	γένων > γήν	'Ερμῆν
voc.	'Αθηνάων>'Αθηνᾶ	γέα > γή	'Ερμῆ

II კანკლედობა

ამ კანკლედობას განეკუთვნება მამრობითი სქესის სახელები (უმეტესწილად), მდედრობითისა (მცირე რიცხვი) და საშუალო სქესის სახელები, რომელთაც ნომინატივში აქვთ დაბოლოება -οι, ხოლო მამრობითისა და მდედრობითის -ος. მრავლობითი რიცხვის ნომინატივში -οι დაბოლოება მოკლეა, ასევეა ვოკატივშიც. ქვემოთ წარმოვადგენთ II კანკლედობის სახელთა ყველა ტიპს, მახვილისა და დაბოლოებების გათვალისწინებით.

singularis	ძმა	მეგობარი	ადამიანი	კუნძული
nom.	ἀδελφός	φίλος	ἄνθρωπος	ἴησος
gen.	ἀδελφοῦ	φίλου	ἄνθρωπου	ἰέσου
dat.	ἀδελφῷ	φίλῳ	ἀνθρώπῳ	ἰήσῳ
acc.	ἀδελφόν	φίλον	ἄνθρωπον	ἰήσων
voc.	ἀδελφέ	φίλε	ἄνθρωπε	ἰήσε
pluralis				
nom. voc.	ἀδελφοί	φίλοι	ἄνθρωποι	ἰήσων
gen.	ἀδελφῶν	φίλων	ἀνθρώπων	ἰήσων
dat.	ἀδελφοῖς	φίλοις	ἀνθρώποις	ἰήσοις
acc.	ἀδελφούς	φίλους	ἄνθρώπους	ἰήσους
dualis				
nom. acc. voc.	ἀδελφά	φίλα	ἄνθρωπα	ἰήσων
gen. dat.	ἀδελφοῖν	φίλων	ἀνθρώπων	ἰήσων
singularis	ფრთა	შვილი	თეატრი	საჩუქარი
nom. acc. voc.	πτέρον	τέκνον	θέατρον	δῶρον

gen.	πτεροῦ	τέκνου	θεάτρου	δῶρου
dat.	πτερῶ	τέκνῳ	θεάτρῳ	δῶρῳ
pluralis				
nom. acc. voc.	πτερά	τέκνα	θεάτρα	δῶρα
gen.	πτερῶν	τέκνων	θεάτρων	δῶρων
dat.	πτεροῖς	τέκνοις	θεάτροις	δῶροις
dualis				
nom. acc. voc.	πτερά	τέκνα	θεάτρα	δῶρα
gen. dat.	πτεροῖν	τέκνοις	θεάτροις	δῶροις

II კანკლედობას განეკუთვნება შერწყმული სახელები: მამრობითი სქესის -ის დაბოლოებით, ხოლო საშუალო სქესის -ის დაბოლოებით. პირველის ფუძე ბოლოვდება -ó-ზე, მეორისა -é-ზე. წესი: ორ შესარწყმელ ხმოვანთაგან თუ მკვეთრი მახვილი აქვს პირველს, შერწყმის შედეგად იწერება შემოსილი მახვილი.

შერწყმული ბრუნების მაგალითებია:

singularis	ნაოსნობა	ძვალი
nom.	πλόος > πλοῖς	ὄστει > ὄστον
gen.	πλόου > πλοῦ	ὄστέου > ὄστον
dat.	πλόῳ > πλῶ	ὄστέῳ > ὄστῶ
acc.	πλόον > πλοῖν	ὄστέον > ὄστον
voc.	πλόε > πλοῦ	ὄστέον > ὄστον
pluralis		
nom.	πλό-αι > πλοῖ	ὄστέα > ὄστᾶ
gen.	πλόων > πλῶν	ὄστέων > ὄστῶν
dat.	πλόοις > πλοῖς	ὄστέοις > ὄστοῖς
acc.	πλόους > πλοῖς	ὄστέα > ὄστᾶ

voc.	πλόι > πλοῖ	ὄστᾶ > ὄστᾱ
dualis		
nom.acc.voc.	πλώ > πλῶ	ὄστῶ > ὄστῶ
gen. dat.	πλόιυ > πλοῖυ	ὄστῆιυ > ὄστῆιυ

შენიშვნა: მარტივ შერწყმულ სახელებს პერისპომენონი აქვთ შერწყმის შედეგად მიღებულ ხმოვანზე, გარდა დუალისის ნომინატივის, აკუზატივისა და ვოკატივისა; რთულ სიტყვებს კი მკვეთრი მახვილი აქვთ ბოლოდან მეორე მარცვალზე (περί-πλοῦς გარშემოცურვა).

II კანკლედობას განეკუთვნება აგრეთვე ძირითადად მამრობითი სქესის სახელები აჟ-ით, ანუ: აჟ-ზე დაბოლოებული სახელები წინმდებარე ε-ით. ზგერათა ეს კომპლექსი εა-. მახვილისათვის ერთ მარცვლად ითვლება; ამ ტიპის სახელები ე. წ. ატიკური კანკლედობით იბრუნვის:

singularis	ტადარი	შენელაოსი
nom. voc.	τῆς	Μειλέως
gen.	τῆς	Μειλέω
dat.	τῆς	Μειλέω
acc.	τῆς	Μειλέω
pluralis		
nom. voc.	τῆς	
gen.	τῆς	
dat.	τῆς	
acc.	τῆς	

I და II კანკლედობის ზედსართავი სახელები

მამრობითი სქესის ზედსართავი სახელები ოჟ-ით არიან წარმოდგენილი, მდედრობითი სქესის სახელები ა-თი (თუ წინ უძღვის ε, ι, ρ) ან η-თი (დანარჩენ შემთხვევებში), ხოლო საშუალო სქესის სახელები ოი-ით. მახვილის წესი ზედსართავ სახელებში იგივეა, რაც არსებითებში, იმ განსხვავებით, რომ მდედ-

რობითი სქესის ზედსართავ სახელებს მრავლობითი რიცხვის ნომინატივში, გენტივსა და ვოკატივში მახვილი ექნებათ იმავე მარცვალზე, რომელზედაც აქვთ მამრობითი სქესის სახელებს. მამრობითი და საშუალო სქესის სახელები იბრუნება II კანკლედობით, მდედრობითი სქესის სახელები კი – I კანკლედობით. მაგალითები:

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშუალო	
nom.	δικαίος	δικαία	δικαίον	სამართლიანი
gen.	δικαίου	δικαίας	δικαίου	
dat.	δικαίῳ	δικαίᾳ	δικαίῳ	
acc.	δικαίον	δικαίᾱ	δικαίον	
voc.	δικαίε	δικαίᾶ	δικαίον	
pluralis				
nom. voc.	δικαίοι	δικαίαι	δικαία	
gen.	δικαίων	δικαίων	δικαίων	
dat.	δικαίοις	δικαίαις	δικαίαις	
acc.	δικαίους	δικαίας	δικαία	
dualis				
nom. acc. voc.	δικαίῳ	δικαίᾶ	δικαίῳ	
gen. dat.	δικαίῳ	δικαίαιν	δικαίῳ	
singularis	მამრ.	მდედრ.	საშუალო	
nom.	καλός	καλή	καλόν	ლამაზი
gen.	καλοῦ	καλῆς	καλοῦ	
dat.	καλῷ	καλῇ	καλῷ	
acc.	καλόν	καλήν	καλόν	
pluralis				
nom.	καλοί	καλαί	καλά	

gen.	καλῶν	καλῶν	καλῶν
dat.	καλοῖς	καλαῖς	καλαῖς
acc.	καλοῦς	καλάς	καλά
voc.	καλοῖ	καλαί	καλά
dualis			
nom.acc.voc.	καλῶ	καλά	καλῶ
gen. dat.	καλοῖν	καλαῖν	καλοῖν

ზოგიერთ ზედსართავ სახელს მამრობითი და მდედრობითი სქესის ფორმები საზიარო აქვთ. ასეთი სახელებია: ἀθάνατος (მამრ., მდედრ.) – უკვდავი, ἀθάνατον (საშ. სქ.); ἄτεκνος. ἄτεκνον – უშვილო; βάρβαρος. βάρβαρον – უცხოელი; λάλος. λάλον – ბევრის მოლაპარაკე, ყბედი და ა. შ.

თუ ზედსართავი სახელის ფუძე ბოლოვდება εο-ზე ან οο-ზე, ბრუნების დროს ხდება მათი შერწყმა და მამრობითი სქესის ზედსართავი სახელები ნომინატივში წარმოდგენილი არიან ისე დაბოლოებით, მდედრობითი შესაბამისად α-თი ან η-თი და საშუალო სქესის სახელები -οισ-ით.

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშუალო	
nom.	χρυσσῶς	χρυσή	χρυσσῆν	ოქროს
gen.	χρυσσοῦ	χρυσῆς	χρυσσοῦ	
dat.	χρυσῶ	χρυσῆ	χρυσῶ	
acc.	χρυσσῆν	χρυσήν	χρυσσῆν	
pluralis				
nom.	χρυσσοῖ	χρυσαῖ	χρυσσᾶ	
gen.	χρυσσῶν	χρυσσῶν	χρυσσῶν	
dat.	χρυσσοῖς	χρυσαῖς	χρυσσοῖς	
acc.	χρυσσῶς	χρυσσᾶς	χρυσσᾶ	

შენიშვნა: დუალისი შერწყმულ სახელებში შესაძლებელი ფორმაა და არა აუცილებელი.

ზოგიერთი ზედსართავი სახელი ატიკური ბრუნებით (კანკლედობით) იბრუნება. მაგალითად:

singularis		
	მამრ. – მდედრ.	საშუალო
nom. voc.	ἰλέως	ἰλέω, მონყალე, კეთილი
gen.	ἰλέω	ἰλέω
dat.	ἰλέω	ἰλέω
acc.	ἰλέωι	ἰλέωι
pluralis		
nom. voc.	ἰλέω	ἰλέα
gen.	ἰλέωι	ἰλέωι
dat.	ἰλέωσ	ἰλέωσ
acc.	ἰλέωσ	ἰλέα

III კანკლედობა

მესამე კანკლედობით იბრუნვის სამივე სქესის არსებითი სახელები, როგორც თანხმოვანფუძიანები, ასევე მარტივ ხმოვნებსა და დიფთონგებზე დაბოლოებულნი. ამ სახელებს **სუფთა ფუძე** აქვთ მხ. რ. გენეტივში, რამდენადაც ნომინატივი უმეტესწილად შეცვლილია ფონეტიკური პროცესის შედეგად. მხოლოდობითი რიცხვის ნომინატივი შემდეგი დაბოლოებებითაა წარმოდგენილი: ρ, ὕ, σ, ξ, ψ, ο, ι, υ, α.

ბრუნვის ნიშნები

singularis	მამრ./მდედრ.	საშ.
nom. voc.	-s ან უსიგმო	სუფთა ფუძე ან შეცვლილი
gen.	-os	-os
dat.	-ι	-ι

acc.	-ა ანი'	როგორც ნომინატივი
pluralis		
nom. voc.	-ჲს	-ა
gen.	-ას'	-ას
dat.	-თი(ი')	-თი(ი')
acc.	-აჲს	-ა
dualis		
nom. acc. voc.	-ე	-ე
gen. dat.	-თის	-თის

თუ სახელის ფუძე ბოლოვდება გუტურალურ (γ, κ, χ) ან ლაბიალურზე (β, π, φ) თანხმოვნებზე, ასეთი სიტყვების ნომინატივი სიგმატური წარმოებისაა, ანუ: ნომინატივში γ, κ, χ + σ = ξ, β, π, φ + σ = ψ.

დენტალფუძიანებს ნომინატივში ექნებათ სიგმა. დენტალი სიგმასთან ამოვარდება. აქედან გამომდინარე, მრავლობითი რიცხვის დატივში ხორხის-მიერებთან ანუ გუტურალურზე დაბოლოებულებთან იქნება - ξი, ლაბიალურზე ანუ ბაგისმიერზე დაბოლოებულებთან - ψი, ხოლო დენტალებთან ანუ კბილისმიერებთან - თი.

მახვილისათვის:

III კანკლედობის სახელები ცდილობენ მახვილი დაიტოვონ იმ მარცვალზე, რომელზედაც ჰქონდათ მხ. რიცხვის ნომინატივში, რამდენადაც ეს შესაძლებელია კვანტიტეტის კანონით – მარცვლის სიგრძე-სიმოკლით. რაც შეეხება ერთმარცვლიან სიტყვებს, მათ ყველა რიცხვის გენეტივსა და დატივში მახვილი აქვთ ბოლოდან I მარცვალზე: მოკლე მარცვალზე – მკვეთრი, გრძელზე – შემოსილი (პერისპომენონი).

გუტურალურფუძიანი:

singularis	მცველი	თხა	თმა, ბენვი
nom. voc.	θύλαξ	αιξ	θριξ
gen.	θύλακ-ος	αιγ-ος	τριχ-ος

dat.	φύλακ-τ	αίγ-τ	τριχ-τ
acc.	φύλακ-α	αίγ-α	τριχ-α
dualis			
nom. acc. voc.	φύλακ-ε	αίγ-ε	τριχ-ε
gen. dat.	φυλάκ-οιν	αίγ-οῖν	τριχ-οῖν

შენიშვნა: მხოლოდითი რიცხვის ნომინატივში და მრავლობითი რიცხვის დატივში χ-ზე დაბოლოებული სახელი ბრუნვის ნიშან s-სთან გვაძლევს ξ-ს, ხოლო თავკიდური τ დისიმილაციით გვაძლევს θ-ს. ἰβ. θρίξ (dat. plur. θρίξιν).

ლაბიალურ ფუძიანი:

singularis	ძერა	არაბი
nom. voc.	γῆρ	*Αραψ
gen.	γῆρ-ός	*Αραβ-ος
dat.	γῆρ-τ	*Αραβ-τ
acc.	γῆρ-α	*Αραβ-α
pluralis		
nom. voc.	γῆρ-ες	*Αραβ-ες
gen.	γῆρ-ών	*Αράβ-ων
dat.	γῆρ(ν)	*Αραψι(ν)
acc.	γῆρ-ας	*Αραβ-ας
dualis		
nom. acc. voc.	γῆρ-ε	*Αραβ-ε
gen. dat.	γῆρ-οῖν	*Αράβ-οιν

დენტალფუძიანი:

singularis	ჩირალდანი	ფარი	ტანსაცმელი
nom. voc.	λαμπάς	άσπας	έσθής
gen.	λαμπάδ-ος	άσπίδ-ος	έσθήτ-ος
dat.	λαμπάδ-τ	άπίδ-τ	έσθήτ-ι
acc.	λαμπάδ-α	άσπίδ-α	έσθήτ-α
voc.		† άσπί	
pluralis			
nom. voc.	λαμπάδ-ες	έσπίδ-ες	έσθήτ-ες
gen.	λαμπάδ-ων	άσπίδ-ων	έσθήτ-ων
dat.	λαμπάδ(ι)	άσπίδ(ι)	έσθήτ(ι)
acc.	λαμπάδ-ας	άσπίδ-ας	έσθήτ-ας
dualis			
nom. acc. voc.	λαμπάδ-ε	άσπίδ-ε	έσθήτε
gen. dat.	λαμπάδ-οις	άσπίδ-οις	έσθήτοις

† შენიშვნა: άσπας-ის voc. იქნება άσπί იმიტომ, რომ ეს ფუძიანია და ფუძის აბსოლუტურ ბოლოში დელტა ჩამოსცილდება.

singularis	ფრინველი	შური	ფეხი	ლამე
nom.	ὄρις	ἔρις	πούς	ἰσῆ
gen.	ὄριθος	ἔριδ-ος	ποδ-ός	ἰσῆτ-ός
dat.	ὄριθι	ἔριδ-ι	ποδ-ί	ἰσῆτ-ί
acc.	ὄρις. †	ἔρις	πόδ-α	ἰσῆτ-α
voc.	ὄρις	ἔρι	πούς	ἰσῆ
pluralis				
nom.	ὄριθες	ἔριδ-ες	πόδ-ες	ἰσῆτ-ες

gen.	ὄριθ-ων	ἔριθ-ων	πιδ-ών	ἰσκτ-ών
dat.	ὄρισι(ι)	ἔρισι(ι)	πιδί(ι)᾽	ἰσκτι(ι)᾽
acc.	ὄριθ-ας	ἔριθ-ας	πιδ-ας	ἰσκτ-ας
voc.	ὄριθ-ες	ἔριθ-ες	πιδ-ες	ἰσκτ-ες
dualis				
nom. acc. voc.	ὄριθ-ε	ἔριθ-ε	πιδ-ε	ἰσκτ-ε
gen. dat.	ὄριθ-οιυ	ἔριθ-οιυ	πιδ-οιυ	ἰσκτ-οιυ

შენიშვნა: * მხ. რიცხვის აკუზატივში ἰ-ზე და ἡ-ზე დაბოლოებულ სახელებს აქვთ -υ იმ შემთხვევაში, თუ მახვილი არ მოუდით ბოლოდან პირველ მარცვალზე (სხვა შემთხვევაში α აქვთ).

* ფუძიდან პიდ ნომინატივი ნანარმოებია სიგმატურად და ფუძისეული ხმოვნის დაგრძელებით (ο > ου): პიდ + σ = πιδσ „ფეხი“, მაგრამ ეს დაგრძელება არ ხდება მრავლობითის დატივში: პიდ-σι(υ) > πιδσίυ (მხოლოდ დენტალი ამოვარდება).

* რაც შეეხება ἰσξ-ს, აქ ფუძეა ἰσκτ, ჯერ ამოვარდა – τ და შემდეგ κ-მ სიგმასთან მოგვცა ξ, ანუ: ἰσκτ + σ = ἰσξ.

singularis	ბავშვი, შვილი	არტემისი (<i>singularia tantum</i>)
nom.	παῖς	* Ἀρτεμῖς
gen.	παῖθ-ός	* Ἀρτέμιθ-ος
dat.	παῖθ-ί	* Ἀρτέμιθ-ι
acc.	παῖθ-α	* Ἀρτεμῖ-υ
voc.	παῖ	* Ἀρτεμῖ
pluralis		
nom. voc.	παῖθ-ες	-
gen.	παῖθ-ων	-
dat.	παῖσι(ι)	-
acc.	παῖθ-ας	-

dualis		
nom. acc. voc.	παῖν-ε	-
gen. dat.	παῖν-οῦ	-

შენიშვნა: παῖς ერთმარცვლიანი სიტყვაა, მაგრამ მრავლობითი რიცხვის გენეტივში და ორობითის გენეტივსა და დატივში მახვილი არ გადმოიწევს პირველ მარცვალზე (რაც, წესისამებრ, უნდა მომხდარიყო) და ბოლოდან მეორეზე აქვს მკვეთრი მახვილი.

საშუალო სქესის სახელები:

singularis	სხეული	ჯარი
nom. acc. voc.	σᾶμα ῥ	στρατεύμα
gen.	σᾶματ-ος	στρατεύματ-ος
dat.	σᾶματ-Ὶ	στρατεύματ-Ὶ
pluralis		
nom. acc. voc.	σᾶματ-α	στρατεύματ-α
gen.	σᾶματ-ων	στρατεύματ-ων
dat.	σᾶμασ(ν)	στρατεύμασ(ιν)
dualis		
nom. acc. voc.	σᾶματ-ε	στρατεύματ-ε
gen. dat.	σᾶματ-οῦ	στρατεύματ-οῦ

შენიშვნა: * საშუალო სქესისაა ის სახელები, რომელთაც მხ. რიცხვის ნომინატივში აქვთ დაბოლოება μα (გენეტივში ματ-ος).

ν ფუძიანები

ეს სახელები უმეტესად მამრობითი სქესისაა. ნომინატივს ასიგმატურად აწარმოებს და ν-ს წინმდებარე მოკლე ხმოვანი გრძელდება, ხოლო თუ გრძელია, მაშინ ასეთი სახელების ნომინატივი სუფთა ფუძით წარმოგვიდგება. მრავლობითი რიცხვის დატივში ფუძისეული ν იკარგება.

singularis	წინამძღოლი	თვე	შეჯიბრება, აგონი
nom.	ἡγεμῶν'	μη'	ἀγῶν'
gen.	ἡγεμόν-ος	μη-ός	ἀγῶν-ος
dat.	ἡγεμόν-ι	μη-ι	ἀγῶν-ι
acc.	ἡγεμόν-α	μη-α	ἀγῶν-α
voc.	ἡγεμῶν'	μη'	ἀγῶν'
pluralis			
nom. voc.	ἡγεμόν-ες	μη-ες	ἀγῶν-ες
gen.	ἡγεμόν-ων'	μη-ῶν	ἀγῶν-ων
dat.	ἡγεμόσιν'	μησίν(ν)	ἀγῶσιν(ν)
acc.	ἡγεμόν-ας	μη-ας	ἀγῶν-ας
dualis			
nom. acc. voc.	ἡγεμόν-ε	μη-ε	ἀγῶν-ε
gen. dat.	ἡγεμόν-οιν'	μη-οῖν	ἀγῶν-οῖν

ρ ფუძიანები

ρ ფუძიანები უმეტესად მამრობითი სქესისაა, ნომინატივს ასიგმატურად აწარმოებს და ρ-ს წინმდებარე მოკლე ხმოვანი გრძელდება. თუ გრძელია, მაშინ ნომინატივი სუფთა ფუძეს წარმოადგენს. ამ სახელთა ვოკატივი უდრის ფუძეს, თუ სიტყვას მახვილი არა აქვს ბოლოდან პირველ მარცვალზე, ანუ თუ ბარიტონონია; ხოლო თუ სიტყვა ოქსიტონონია, მაშინ ვოკატივი უდრის ნომინატივს. არის ამ წესიდან გადახვევებიც.

singularis	ორატორი	გაზაფხული
nom.	ῥήτωρ	ῥῆα
gen.	ῥήτορ-ος	ῥῆα-ος
dat.	ῥήτορ-ι	ῥῆα-ι singularia tantum
acc.	ῥήτορ-α	ῥῆα
voc.	ῥήτορ	ῥῆα

pluralis	
nom.	ρήτορ-ες
gen.	ρήτορ-ων
dat.	ρήτορ-σι(ν)
acc.	ρήτορ-ας
voc.	ρήτορ-ες
dualis	
nom. acc. voc.	ρήτορ-ε
gen. dat.	ρήτορ-οιν

ρ ფუძიანი სახელები მრავლობითი რიცხვის დატივში ფუძისეულ ρ-ს ინარჩუნებენ.

ντ ფუძიანი სახელები

singularis	მოხუცი	გიგანტი	ქანდაკება
nom.	γέρων	γίγας	ἀνδρᾶς
gen.	γέροντος	γίγατος	ἀνδράτους
dat.	γέροντι	γίγατι	ἀνδράτι
acc.	γέροντα	γίγατα	ἀνδράτα
voc.	γέρον	γίγα	ἀνδρᾶς
pluralis			
nom. voc.	γέροντες	γίγατες	ἀνδράτες
gen.	γέροντων	γίγατων	ἀνδράτων
dat.	γέρονσι(ν)	γίγασι(ν)	ἀνδράσι(ν)
acc.	γέροντας	γίγατας	ἀνδράτας

17 ფუძიანი სახელები, რომელთაც მახვილი ბოლოდან პირველ მარცვალზე არ მოუდით, ე. ი. ბარიტონა სიტყვები, ვოკატივში წარმოადგენენ სუფთა ფუძეს T-ს მოკვეციტ, ხოლო თუ მახვილი ბოლოდან პირველ მარცვალზეა, მაშინ მისი ნომინატივი უდრის ვოკატივს.

თუ ფუძეში 17 კომპლექსს წინ უძღვის გრძელი ხმოვანი ა, მაშინ ნომინატივში -τ მოიკვეცება. მაგალითად:

nom.	Ξειοφάν· ქსენოფონტი (ქსენოფონი)
gen.	Ξειοφάντος
dat.	Ξειοφάντι
acc.	Ξειοφάντα
voc.	Ξειοφάν·

18 ფუძიანი სახელები

singularis	ქალაქი	ძალა
nom.	πόλις	δύναμις
gen.	πόλεως	δυνάμεως
dat.	πόλει	δυνάμει
acc.	πόλιν	δύναμιν
voc.	πόλι	δύναμι
pluralis		
nom. acc. voc.	πόλεις	δυνάμεις
gen.	πόλεων	δυνάμεων
dat.	πόλεσσι(ν)	δυνάμεσσι(ν)
dualis		
nom. acc. voc.	πόλει	δυνάμει
gen. dat.	πολέοιν	δυναμέοιν

ს ფუძიანი სახელები

singularis	თეზი	ფიჭვი	ლორი
nom.	იჭმის	პიტო-ს	სო-ს
gen.	იჭმის-ის	პიტო-ის	სო-ის
dat.	იჭმის-ს	პიტო-ს	სო-ს
acc.	იჭმის-ს	პიტო-ს	სო-ს
voc.	იჭმის	პიტო	სო
pluralis			
nom. voc.	იჭმის-ებს	პიტო-ებს	სო-ებს
gen.	იჭმის-ების	პიტო-ების	სო-ების
dat.	იჭმის-ებს(ს)	პიტო-ებს(ს)	სო-ებს(ს)
acc.	იჭმის	პიტოს	სოს
dualis			
nom. acc. voc.	იჭმის	პიტო-ე	სო-ე
gen. dat.	იჭმის-ის	პიტო-ის	სო-ის
singularis	ქალაქი		
nom. voc.	ძმუ		
gen.	ძმუას		
dat.	ძმუს		
acc.	ძმუ		
pluralis			
nom. acc. voc.	ძმუა მრავლობითის nom. -ში ε+α = η		
gen.	ძმუას		
dat.	ძმუას(ს)		
dualis			
nom. acc. voc.	ძმუს		
gen. dat.	ძმუას		

o და ა ფუძიანი სახელები

singularis	დარწმუნება	გმირი	განთიადი
nom.	πειθᾶ	ἦρα-ς	ἕως
gen.	πειθῶνς	ἦρα-ος	ἕω
dat.	πειθει	ἦρα	ἕω
acc.	πειθᾶ	ἦρα-ᾶ, ἦρα	ἕω
voc.	πειθει	ἦρα-ς	
pluralis			
nom. voc.		ἦρα-ες	
gen.		ἦρα-ων	
dat.		ἦρα-σι(ι)	
acc.		ἦρα-ας, ἦρας	
dualis			
nom. acc. voc.		ἦρα-ε	
gen. dat.		ἦρα-οιν	

ευ, αυ, ου ფუძიანი სახელები

singularis	ბასილევსი (მეფე)	მოხუცი ქალი	ხარი
nom.	βασιλεῦς	γραιῦς	βαῦς
gen.	βασιλέως	γραιῶς	βαῶς
dat.	βασιλεῖ	γραιῆ	βαῖ
acc.	βασιλέα	γραιῦν	βαῦν
voc.	βασιλεῦ	γραιῦ	βαῦ
pluralis			
nom. voc.	βασιλεῖς	γραι-ες > γραι-ες	βαῖ-ες
gen.	βασιλέων	γραιῶν	βαῶν

dat.	βασιλεῦ-σι(ι)	γραυ-σιν	βου-σ(ι)
acc.	βασιλέ-ας	γραυ-ς	βού-ς
dualis			
nom. acc. voc.	τῶ βασιλέ-ε	γρά-ε	βό-ε
gen. dat.	τοῖν βασιλέ-οιν	γρά-οῖν	βο-οῖν

შენიშვნები: ფუძეა βασιλεϋ, უძველეს ატიკურ დიალექტში მრავლობითი რიცხვის ნომინატივის დაბოლოებაა ἦς (βασιλῆς). დუალისის ნომინატივში, აკუზატივსა და ვოკატივში = βασιλῆ.

ou და au ფუძიან სახელებში ხმოვანთა ნინ v-ს ჯერ დიგამა F შეენაცვლა, ხოლო შემდეგ ამოვარდა. მაგ. βου > βοF და ამგვარადვე მივიღეთ: γραυ < γραF-ός.

εϋ-ფუძიანი არსებითი სახელები

ეს სახელები საშუალო სქესისაა. აბლაუტის შედეგად ფუძის დაბოლოება εϋ შეცვლილია οϋ-ით.

singularis	გვარი	კედელი
nom. acc. voc.	γείϋς	τείχϋς
gen.	γείϋουϋ	τείχϋουϋ
dat.	γείϋει	τείχϋει
pluralis		
nom. acc. voc.	γείϋη	τείχϋη
gen.	γείϋων	τείχϋων
dat.	γείϋουσ(ι)	τείχϋουσ(ι)
dualis		
nom. acc. voc.	γείϋει	τείχϋει
gen. dat.	γείϋοῖν	τείχϋοῖν

ბრუნების დროს ფუძისეული σ ორ ხმოვანს შორის (ინტერვოკალურ პოზი-
ციაში) ამოვარდება და ხდება შერწყმა: $\epsilon + o = ou$, $\epsilon + i = ei$, $\epsilon + a = \eta$, $\epsilon + \omega = \omega$,
 $\epsilon + \epsilon = ei$, $\epsilon + oi = oi$.

ივ-ზე დაბლოებული საკუთარი სახელები

singularis		
nom.	Περικλῆς > Περικλῆς ^ϛ	Σωκράτης
gen.	Περικλεεσος > Περικλέους	Σωκράτους
dat.	Περικλέεσι > Περικλεῖ	Σωκράτει
acc.	Περικλέεσα > Περικλέα	Σωκράτη, Σωκράτη ^ϛ
voc.	Περίκλεες > Περικλεῖς	Σωκρατῆς

შენიშვნა: ფუძეა Περικλεες.

III კანკელდობის თავისებურად ბრუნებადი სახელები

singularis	მამა	დედა	ქალიშვილი	კუჭი
nom.	πατήρ	μητήρ	θυγάτηρ	γαστήρ
gen.	πατρ-ός	μητρ-ός	θυγατρ-ός	γαστρ-ός
dat.	πατρ-ῖ	μητρ-ῖ	θυγατρ-ῖ	γαστρ-ῖ
acc.	πατέρ-α	μητέρ-α	θυγατέρ-α	γαστέρ-α
voc.	πάτερ	μήτερ	θήγυτερ	-
pluralis				
nom. voc.	πατέρ-ες	μητέρ-ες	θυγατέρ-ες	γαστέρ-ες
gen.	πατέρ-ων	μητέρ-ων	θυγατέρ-ων	γαστέρ-ων
dat.	πατρά-σι(ι)	μητρά-σι(ι)	θυγατρά-σι(ι)	γαστρά-σι(ι)
acc.	πατέρ-ας	μητέρ-ας	θυγατέρ-ας	γαστέρ-ας

dualis				
nom. acc. voc.	πατέρ-ε	μητέρ-ε	θυγατέρ-ε	-
gen. dat.	πατέρ-οιυ	μητέρ-οιυ	θυγατέρ-οιυ	-
singularis	კაცი	ქალი	ხომალდი	ხელი
nom.	ἀήρ	γυή	ιαῦ-ς	χείρ
gen.	ἀνδρ-ός	γυναικ-ός	ιε-ώς	χειρ-ός
dat.	ἀνδρ-τ	γυναικ-τ	ιη-τ	χειρ-τ
acc.	ἄνδρ-α	γυναίκ-α	ιαῦ-υ	χείρ-α
voc.	ἄιερ	γύναι	-	-
pluralis				
nom. voc.	ἄνδρ-ες	γυναίκ-ες	ιῆ-ες	χείρ-ες
gen.	ἀνδρ-ῶν	γυναικ-ῶν	ιε-ῶν	χειρ-ῶν
dat.	ἀνδράσι(υ)	γυναίξι(υ)	ιαυ-σ(ι)	χερ-σ(ι)
acc.	ἄνδρ-ας	γυναίκ-ας	ιαῦ-ς	χείρ-ας
dualis				
nom. acc. voc.	ἄνδρ-ε	γυναίκ-ε	-	χείρ-ε
gen. dat.	ἀνδρ-οῖν	γυναικ-οῖν	ιε-οῖν	χειρ-οῖν
singularis	აპოლონი	ἀρης	Ποσειδῶν	
nom.	Ἄπολλων	Ἄρης	Ποσειδῶν	
gen.	Ἄπολλων-ος	Ἄρε-ως	Ποσειδῶν-ος	
dat.	Ἄπολλων-τ	Ἄρει	Ποσειδῶν-τ	
acc.	Ἄπολλωνα Ἄπολλω	Ἄρη	Ποσειδῶν-α, Ποσειδῶ	
voc.	Ἄπολλων	Ἄρες	Πόσειδων	
singularis	მუხლი	სიზმარი	წყალი	ყური
nom. acc. voc.	γόνυ	οἶσρ	ῖδαρ	οῖς
gen.	γόνατ-ος	οἰείρατ-ος	ῖδατ-ος	ῶτ-ός
dat.	γόνατ-τ	οἰείρατ-τ	ῖδατ-τ	ῶτ-τ

pluralis				
nom.acc.voc.	γόνι-α-α	οἰείρατα	ἕδατ-α	ῶτ-α
gen.	γονί-ων-ων	οἰείρατων	ἕδατ-ων	ῶτ-ων
dat.	γόνι-ων-(ι)	οἰείρασ(ι)	ἕδασ(ι)	ῶσ(ι)
dualis				
nom.acc.voc.	-	-	-	ῶτ-ε
gen.dat.	-	-	-	ῶτ-ων

დასახელებული მაგალითებიდან ἢ γονί ქალი თავისებურებას ამჟღავნებს იმით, რომ მხოლოდითი რიცხვის ნომინატივის გარდა, ყველა ბრუნვაში ფუძედ აქვს γονί-α-α. ვოკატივი უდრის ფუძეს, რომელსაც κ ჩამოშორებული აქვს და მახვილი გადმოტანილია რაც შეიძლება შორს ბოლოდან; ხოლო გენეტივსა და დატივში მახვილი ბრუნვის ნიშნებზეა, ანუ ბოლოდან პირველ მარცვალზეა, შესაბამისად – გრძელზე შემოსილი, მოკლეზე – მკვეთრი.

singularis	ზეესი	ძალი	ვაჟი	შუბი
nom.	Ζεῦ-ς	κῆν-ων	πί-ος	δῶρ-υ
gen.	Δι-ός	κην-ός	πί-ων, πί-έος	δῶρατ-ος
dat.	Δι-ί	κην-ί	πί-ῶ, πί-ει	δῶρατ-ι
acc.	Δί-α	κῆν-α	πί-ον	δῶρ-υ
voc.	Ζεῦ	κῆν-ον	πί-ε	δῶρ-υ
pluralis				
nom.	-	κῆν-εις	πί-οι, πί-εις	δῶρατ-α
gen.	-	κην-ῶν	πί-ων, πί-έων	δῶρατ-ων
dat.	-	κην-σ(ι)	πί-ων, πί-ει-(ι)	δῶρασ(ι)
acc.	-	κῆν-ας	πί-ων, πί-εις	δῶρατ-α
voc.	-	κῆν-εις	πί-οι, πί-εις	δῶρατ-α

dualis				
nom. acc. voc.	-	-	σίν, σίν-οι'	-
gen. dat.	-	-		-

III კანკლედობის ზედსართავი სახელები

III კანკლედობის ზედსართავი სახელები ბოლოვდება:

მამრობითი	მდედრობითი	საშუალო
-ης	-εια	-υ
-ας	-αια	-οι'
-εις	-εσσα	-ει'
-ης	-ασα	-δι'
-αι'	-ουσα	-οι'

მდედრობითი სქესის ზედსართავი სახელები იბრუნვის I კანკლედობით.

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.	ტკბილი
nom.	γλυκύ-ς	γλυκεία	γλυκύ	
gen.	γλυκέ-ος	γλυκείας	γλυκέ-ος	
dat.	γλυκεῖ	γλυκείῃ	γλυκεῖ	
acc.	γλυκύ-ν	γλυκείαι'	γλυκύ	
voc.	γλυκύ	γλυκεία	γλυκύ	
pluralis				
nom. voc.	γλυκεῖς	γλυκείαι	γλυκέ-α	
gen.	γλυκέ-ων	γλυκείων'	γλυκέ-ων'	
dal.	γλυκέ-στ(ι)	γλυκείαις	γλυκέ-στ(ι)	

acc.	γλυκείς	γλυκεῖās	γλυκέ-α
dualis			
nom.acc. voc.	γλυκεῖ	γλυκεῖα	γλυκεῖ
gen. dat.	γλυκέ-οι'	γλυκεῖαιν	γλυκέ-οιν'

მამრობითი სქესის სახელები მხოლოდითი რიცხვის ნომინატივს სიგმატურად ანარმოებს; მამრობითი და საშუალო სქესის ν-ფუძიანი ზედსართავი სახელები ოქსიტონონებია; ანუ: მკვეთრი მახვილი აქვთ ბოლოდან პირველ მარცვალზე, ხოლო მდებდრობითი სქესის ზედსართავი სახელები პროპერისპომენონებია, ანუ: შემოსილი მახვილი აქვთ ბოლოდან მეორეზე.

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.	
nom.	μέλᾱς	μέλαιν-ᾱ	μέλᾱν	შავი
gen.	μέλᾱν-ος	μελαίν-ης	μέλᾱν-ος	
dat.	μέλαιν-ῖ	μελαίν-η	μέλᾱν-ῖ	
acc.	μέλαιν-ᾱ	μέλαιν-ᾱν	μέλᾱν	
voc.	μέλᾱν	μέλαιν-α	μέλᾱν	
pluralis				
nom. voc.	μέλαν-ες	μέλαιν-αι	μέλαν-ᾱ	
gen.	μελάιν-ων	μελαιν-ῶν	μελάν-ων	
dat.	μέλᾱσι(ν)	μελαίν-αις	μέλᾱσι(ν)	
acc.	μέλαιν-ᾱς	μελαίν-ᾱς	μέλαιν-ᾱ	
dualis				
nom.acc. voc.	μέλαιν-ε	μελαίν-α	μέλαιν-ε	
gen. dat.	μελάν-οιν	μελαίν-αιν	μελάν-οιν	
singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.	
nom.	χαρίεις	χαρίεσσ-ᾱ	χαρίεν	მშვენიერი, სასიამოვნო

gen.	χαρίειτ-ος	χαρίεσσ-ης	χαρίειτ-ος	
dat.	χαρίειτ-ι	χαρίεσσ-η	χαρίειτ-ι̃	
acc.	χαρίειτ-ᾶ	χαρίεσσ-ᾶι	χαρίει	
voc.	χαρίει	χαρίεσσ-α	χαρίειν	
pluralis				
nom. voc.	χαρίειτ-ες	χαρίεσσ-αι	χαρίειτ-α	
gen.	χαρίειτ-ων	χαρίεσσ-ῶν	χαρίειτ-ων	
dat.	χαρίεισι(ι)	χαρίεσσ-αις	χαρίεισι(ι)	
acc.	χαρίειτ-ᾶς	χαρίεσσ-ᾶς	χαρίειτ-α	
dualis				
nom. acc. voc.	χαρίειτ-ε	χαρίεσσ-ᾶ	χαρίειτ-ε	
gen. dat.	χαρίειτ-οιυ	χαρίεσσ-αιυ	χαρίειτ-οιυ	
singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.	
nom.	πάς	πάσ-α	πάι	ყველა, ყოველი, მთელი
gen.	παιτ-ός	πάσ-ης	παιτ-ός	
dat.	παιτ-ι̃	πάσ-η	παιτ-ι̃	
acc.	πάιτ-ᾶ	πάσ-αν	πάι	
pluralis				
nom.	πάιτ-ες	πάσ-αι	πάιτ-ᾶ	
gen.	πάιτ-ων	πασ-ῶν	πάιτ-ων	
dat.	πάσι(ι)	πάσ-αις	πάσι(ι)	
acc.	πάιτ-ᾶς	πάσ-ας	πάιτ-α	
singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.	
nom. voc.	έκώι	έκοῦσ-α	έκώι	მიზანსწრა- ფული; ნებაყოფ- ლობითი
gen.	έκόιτ-ος	έκοῦσ-ης	έκόιτ-ος	

dat.	ἐκόντ-ι	ἐκούσ-η	ἐκόντ-ι
acc.	ἐκόντ-ᾶ	ἐκούσ-αι'	ἐκόν'
plurnlis			
nom. voc.	ἐκόντ-ες	ἐκούσ-αι	ἐκόντ-ᾶ
gen.	ἐκόντ-ων'	ἐκούσ-ῶν'	ἐκόντ-ων'
dat.	ἐκούσ(ι)'	ἐκούσ-αις	ἐκούσ(ι)'
acc.	ἐκόντ-ᾶς	ἐκούσ-ας	ἐκόντ-α

ორდაბოლოებიანი ზედსართავეები

singularis	მამრ.-მდედრ.	საშ.	
nom.	ἐνδαίμων'	ἐνδαίμων'	ბედნიერი
gen.	ἐνδαίμων-ος	ἐνδαίμων-ος	
dat.	ἐνδαίμων-ι	ἐνδαίμων-ι	
acc.	ἐνδαίμων-α	ἐνδαίμων'	
voc.	ἐνδαίμων'	ἐνδαίμων'	
pluralis			
nom. voc.	ἐνδαίμων-ες	ἐνδαίμων-α	
gen.	ἐνδαίμων-ων'	ἐνδαίμων-ων'	
dat.	ἐνδαίμοσ(ι)'	ἐνδαίμοσ(ι)'	
acc.	ἐνδαίμων-ας	ἐνδαίμων-α	
dualis			
nom. acc. voc.	ἐνδαίμων-ε	ἐνδαίμων-ε	
gen. dat.	ἐνδαίμων-οιν	ἐνδαίμων-οιν	
singularis	მამრ.-მდედრ.	საშ.	
nom.	ἐγχεί-ης	ἐγχεί-ές	კეთილშობილი

gen.	ἐγγει-οῦς	ἐγγει-οῦς
dat.	ἐγγει-εῖ	ἐγγει-εῖ
acc.	ἐγγει-ῆ	ἐγγει-ές
voc.	ἐγγει-ές	ἐγγει-ές
pluralis		
nom. acc. voc.	ἐγγει-εῖς	ἐγγει-ῆ
gen.	ἐγγει-ῶν	ἐγγει-ῶν
dat.	ἐγγει-οῖ(ν)	ἐγγει-οῖ(ν)
dualis		
nom. acc. voc.	ἐγγει-εῖ	ἐγγει-εῖ
gen. dat.	ἐγγει-οῖν	ἐγγει-οῖν

ერთდაბოლოებიანი ზედსართავები

singularis	საწყალი	ლტოლვილი
nom. voc.	πένης	φυγάς
gen.	πένητ-ος	φυγάδ-ος
dat.	πένητ-ι	φυγάδ-ι
acc.	πένητ-α	φυγάς
pluralis		
nom. voc.	πένητ-ες	φυγάδ-ες
gen.	πένητ-ων	φυγάδ-ων
dat.	πένητ(ο)ι	φυγάσ(ο)ι
acc.	πένητ-ας	φυγάδ-ας
dualis		
nom. acc. voc.	πένητ-ε	φυγάδ-ε
gen. dat.	πένητ-οιν	φυγάδ-οιν

ერთდაბოლოებიანი ზედსართავი სახელების ნომინატივია: ας, ης, ις, υς, ως. ξ, ηι, ρ. ესენია: συμαχίς, συμαχίδος-მოკავშირე; γυμνής, γυμνήτ-ος მსუბუქად შეიარაღებული, გიმნეტი; Ἑλληνίς, Ἑλληνίδ-ος – ელინური, ბერძნული; ἀγίως, ἀγιωτος – უცნობი; უგუნური; ἄρπαξ, ἄρπαγ-ος – მტაცებელი და ა. შ.

თავისებური ზედსართავები

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.	
nom.	μέγας	μεγάλη	μέγα	დიდი
gen.	μεγάλου	μεγάλης	μεγάλου	
dat.	μεγάλῳ	μεγάλῃ	μεγάλῳ	
acc.	μέγαϊν	μεγάλην	μέγα	
voc.	μεγάλε. μέγας	μεγάλη	μέγα	
pluralis				
nom. voc.	μαγάλοι	μεγάλοι	μεγάλα	
gen.	μεγάλων	μεγάλων	μεγάλων	
dat.	μεγάλοις	μεγάλαις	μεγάλοις	
acc.	μεγάλους	μεγάλᾱς	μεγάλα	
dualis				
nom. acc. voc.	μεγάλῳ	μεγάλᾱ	μεγάλῳ	
gen. dat.	μεγάλων	μεγάλων	μεγάλων	
singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.	
nom.	πολύς	πολλή	πολύ	ბევრი, მრავალი
gen.	πολλοῦ	πολλῆς	πολλοῦ	
dat.	πολλῷ	πολλῇ	πολλῷ	
acc.	πολύν	πολλήν	πολύ	
pluralis				
nom.	πολλοί	πολλαί	πολλά	

gen.	πολλῶν	πολλῶν	πολλῶν
dat.	πολλοῖς	πολλαῖς	πολλοῖς
acc.	πολλούς	πολλάς	πολλά

ზედსართავ სახელთა ხარისხები

ზედსართავ სახელთა სამი ხარისხი: gradus positivus ანუ დანყებითი, gradus comparativus ანუ შედარებითი და gradus superlativus ანუ აღმატებითი (უფროობითი).

<i>დანყებითი (posit.)</i>	<i>შედარებითი (comp.)</i>	<i>აღმატებითი (superlat.)</i>
ποιηρός (ცუდი)	ποιηρό-τερος	ποιερό-τατος
πικρός (მწარე)	πικρό-τερος	πικρό-τατος
ἔνδοξος (სახელოვანი)	ἔνδοξό-τερος	ἔνδοξό-τατος
σοφός (ბრძენი)	σοφά-τερος	σοφά-τατος
μέλας (შავი)	μελάιν-τερος	μελάιν-τατος
γλυκός (ტკბილი)	γλυκύ-τερος	γλυκύ-τατος
εὐγενής (კეთილშობილი)	εὐγενέσ-τερος	εὐγενέσ-τατος

ხარისხთა მანარმოებელი სუფიქსების (-τερ, -τατ) დართვისას ფუძისეული ი უცვლელი რჩება, თუ მისი წინმდებარე მარცვალი გრძელია წარმომავლობით ან მდებარეობით (წარმომავლობით გრძელია მარცვალი, თუ ის შეიცავს დიფთონგს ან მარტივ გრძელ ხმოვნებს, ხოლო მდებარეობით გრძელია მარცვალი, თუ მის შემადგენელ მოკლე ხმოვანს მოსდევს ორი ან მეტი თანხმოვანი, ან რთული თანხმოვნები: ζ, ξ, ψ). თუ ფუძისეული ი-ს წინმდებარე მარცვალი მოკლეა, ის დაგრძელდება და გვაძლევს ა-ს. ასეთებია: ἄξιος > ἀξιά-τερος, ἀξιά-τατος ღირსეული; τίμιος > τιμά-τερος, τιμά-τατος პატივსაცემი; πολεμικός > πολεμικά-τερος, πολεμικά-τατος მებრძოლი.

III კანკლედობის სახელები, ან-ზე დაბოლოებულები, -έστερος და -έστατος სუფიქსებით აწარმოებენ ხარისხებს: εὐδαίμων – ბედნიერი, აქედან: εὐδαιμονι-έστερος – შედარებით ბედნიერი, εὐδαιμονι-έστατος – ყველაზე ბედნიერი (უბედნიერესი).

-ων და -ων სუფიქსებით და -ιστ-ος, -ιστ-η და -ιστ-ον სუფიქსებით ნაწარმოები სახელებია:

<i>დანყებითი</i>	<i>შედარებითი</i>	<i>აღმატებითი (უფროობითი)</i>
καλός (მშვენიერი)	καλλίων, ἰον	κάλλ-ιστος, -ιστη, -ιστον
ταχύς (სწრაფი)	θάπταν, θάπτον	τάχ-ιστος „ ----- “
μέγας (დიდი)	μείζων, μείζον	μέγ-ιστος „ ----- “

αἰσχροῦς (სამარცხენო)	αἰσχ-ίαν, αἰσχ-ιον	αἰσχ-ιστος „-----“
ἐχθροῦς (მტრული)	ἐχθ-ίαν, ἐχθ-ιον	ἐχθ-ιστος „-----“
ῥάδιος (ადვილი)	ῥάαν, ῥάον	ῥάστος, ῥάστη, ῥάστον

გვაქვს ზედსართავები, რომლებიც ხარისხებს აწარმოებენ სხვადასხვა ფუძეებიდან. ესენია:

<i>დანეგებითი</i>	<i>შედარებითი</i>	<i>აღმატებითი (უფროობითი)</i>
ἀγαθός (კარგი)	ἀμείναν, ἀμεινον βελτίων, βέλτιον κρείττων, κρείττοι λῶαν, λῶον	ἄριστος, -η, -ον βέλτιστος κράτιστος λῶστος
κακός (ცუდი)	κακίαν, κάκιον χείρων, χείρον ἥττων, ἥττον	κάκιστος χείριστος (ἥκιστα-ზმნიზედა).
μικρός (პატარა)	μικρότερος, -α, -οι μείων, μείον	μικρότατος
ὀλίγος (მცირე)	ἐλάττων, ἔλαττον ὀλίξαν, ὀλιζον	ὀλίγιστος ἐλάχιστος
πολύς (ბევრი, მრავალი)	πλείων, πλείον πλείστος	πλέων, πλέον

შედარებითი ხარისხის ზოგიერთი ზედსართავი სახელი თავისებურად იბრუნვის.

singularis

	მამრ. მდედრ.	საშუალო
nom.	μείζων	μείζων – უფრო დიდი
gen.	μείζων-ος	μείζων-ος
dat.	μείζων-ι	μείζων-ι
acc.	μείζων-α. μείζωνμείζων	
voc.	μείζων	μείζων

pluralis

nom. voc.	μείζων-ες, μείζους	μείζων-ᾶ
gen.	μειζόν-ων	μειζόν-ων
dat.	μείζοσιν(ι)	μείζοσιν(ι)
acc.	μείζων-ᾶς,μείζους	μείζων-ᾶ, μείζων

dualis

nom. acc. voc.	μείζων-ε	μείζων-ε
gen. dat.	μειζόν-οιν	μειζόν-οιν

ზმნიზედა

ძველ ბერძნულში ზმნიზედები შინაარსის მიხედვით სამი სახისაა: τοπικά – ადგილისა, χροικά – დროისა, τροπικά – ვითარებისა.

ზედსართავ სახელთაგან ნაწარმოები ზმნიზედები

ესენი ვითარების ზმნიზედებია. მათ აქვთ ან დაბოლოება: აღებულია მრავლობითი რიცხვის გენეტივის ფორმა -αι და შეცვლილია იგი -ας-ით.

σοφός (ბრძენი) – σοφών (gen. pl.) – σοφών (ზმნიზ.) ბრძნულად.

δικαίος (სამართლიანი) – δικαίων – δικαίων სამართლიანად.

μέγας (დიდი) – μεγάλων – μεγάλων დიდად.

χαρίεις (მშვენიერი) – χαρίεντων – χαρίεντων მშვენიერად.

σαφής (ცხადი) – σαφών – σαφών ცხადად.

ძველ ბერძნულში ზმნიზედები -ა ბოლოკიდურით უძველესი წარმოებისაა. მაგ. τάχα სწრაფად, μάλα ძალიან და ა. შ. ადგილის ზმნიზედათა ნაწილი ა ბოლოკიდურით ინარმოებოდა. მაგ. ἔσω – ზემოთ, κάτω – ქვემოთ, πρὸς – წინ, ἔσω – შიგნით, ἔξω – გარეთ.

მიმლეობისაგან ნაწარმოები ზმნიზედები: ἄν (ჭეშმარიტი, ნამდვილი, არსებითი) – ἄντων (gen. plur.) – ἄντων ნამდვილად, ჭეშმარიტად.

εἰκός (მსგავსი, შესაფერისი) – εἰκότων (gen. plur.) – εἰκότων შესაფერისად, მსგავსად.

ზმნიზედის ხარისხები:

σοφών ბრძნულად	σοφότεροι შედარებით ბრძნულად	σοφίστατα ყველაზე უფრო ბრძნულად
σαφών ცხადად	σαφέστεροι	σαφέστατα
κάλλης ლამაზად	κάλλιοι	κάλλιστα
ἀπλῶς მარტივად	ἀπλούστεροι	ἀπλούστατα

ზმნიზედის ხარისხთა სუპლექტური წარმოება

εὖ კარგად	ἀμεινίον, βέλτιον უკეთესად	ἀριστα. βέλτιστα ყველაზე უფრო უკეთესად, საუკეთესოდ
κακῶς ცუდად	ἥττον უარესად	ἥκιστα ყველაზე ცუდად

ნაცვალსახელი

პირის ნაცვალსახელები (*pronomina personalia*):

singularis	მე	შენ	ის
nom.	ἐγώ	σύ	
gen.	ἐμοῦ, μου	σου	αὐτοῦ, αὐτῆς
dat.	ἐμοί, μοί	σοί	αὐτῷ, -ῆ
acc.	ἐμέ, μέ	σέ	αὐτόν, -ήν, -ό
pluralis	ჩვენ	თქვენ	ისინი
nom.	ἡμεῖς	ὑμεῖς	
gen.	ἡμῶν	ὑμῶν	αὐτῶν
dat.	ἡμῖν	ὑμῖν	αὐτοῖς, -αῖς
acc.	ἡμᾶς	ὑμᾶς	αὐτούς, -άς
dualis	ჩვენ (ორნი)	თქვენ (ორნი)	ისინი (ორნი)
nom. acc. voc.	ὡς	σφά	σφάε
gen. dat.	ὧν	σφῶν	σφῶν

მესამე პირის ნაცვალსახელის მაგიერობას ატიკურ დიალექტში ითავსებს განსაზღვრებითი ნაცვალსახელის, *αὐτός-ის*, ირიბი ბრუნვები – გენეტივი, დატივი და აკუზატივი.

შენიშვნები: 1. *μου, μοί, μέ, σου, σοί, σέ* ენკლიტიკები ანუ მიკედლებული სიტყვები მახვილს გადასცემენ წინა სიტყვას.

2. ნომინატივი პირის ნაცვალსახელებისა გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როცა ლოგიკური მახვილი მასზეა.

განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები *pronomina determinativa*: *αὐτός, αὐτή, αὐτό* იბრუნვის როგორც *ἀγαθός* იმ განსხვავებით, რომ საშუალო სქესის ნომინატივისა და აკუზატივში აქვს დაბოლოება *-ο*. *αὐτός-ის* მნიშვნელობებია: 1. თვით, თვითონ (*αὐτός ὁ πατήρ*), 2. მისი, იმისი (*αὐτῶν, αὐτῆς*), 3. ირიბ ბრუნვებში III პირის ნაცვალსახელის მნიშვნელობაც აქვს (*βλέπω αὐτοῦς*), 4. არტიკლით ნიშნავს „იგივე“-ს (*ὁ αὐτός* იგივე კაცი); კრასისის შედეგად გვაქვს:

ὁ αὐτός > αὐτός, τὸ αὐτό > ταῦτό.

უკუქვევითი ნაცვალსახელები *pronomina reflexiva*: ეს ნაცვალსახელები მიღებულია პირის ნაცვალსახელების შეერთებით განსაზღვრებით ნაცვალსახელთან *αὐτός* – „თვით“, „თვითონ“. მას აქვს მხოლოდ ირიბი ბრუნვები. ანუ: *gen. dat. acc.*; მხოლოდით რიცხვში გვაქვს ე. წ. შერთული ფორმები, მრავლობითში – განცალკევებული.

singularis

I პირი	II პირი	III პირი
<i>მამრ. მღედრ.</i>	<i>მამრ. მღედრ.</i>	<i>მამრ. მღედრ.</i>
<i>gen.</i> ἐμαυτῶν, -ῶς	σεαυτῶν, -ῶς	ἐαυτῶν = αὐτῶν, -ῶς
<i>dat.</i> ἐμαυτῶν, -ῶς	σεαυτῶν, -ῶν	ἐαυτῶν = αὐτῶν, -ῶν
<i>acc.</i> ἐμαυτὸν, -ήν	σεαυτὸν, -ήν	ἐαυτὸν = αὐτὸν, -ήν

pluralis

<i>gen.</i> ἡμῶν αὐτῶν	ὑμῶν αὐτῶν	ἐαυτῶν
<i>dat.</i> ἡμῖν αὐτοῖς	ὑμῖν αὐτοῖς, -αῖς	ἐαυτοῖς, -αῖς
<i>acc.</i> ἡμᾶς αὐτούς	ὑμᾶς αὐτούς, -άς	ἐαυτούς, -άς

III პირს საშ. სქესში აქვს: *σφέα αὐτά, ἑαυτά, αὐτά.*

ეს ნაცვალსახელი იხმარება იქ, სადაც ობიექტი სუბიექტთან ერთად ერთსა და იმავე პირს აღნიშნავს.

στέργω ἐμαυτὸν – მიყვარს (ჩემი) თავი
στέργεις σεαυτὸν – გიყვარს (შენი) თავი
στέργει ἑαυτὸν – უყვარს (თავისი) თავი
στέργομεν ἡμᾶς – გვიყვარს (ჩვენი) თავი
στέργετε ὑμᾶς αὐτούς – გიყვართ (თქვენი) თავი
στέργουσιν ἑαυτούς – უყვართ (თავიანთი) თავი

plur. მამრ. საშ. მღედრ.

gen. σφῶν αὐτῶν = ἑαυτῶν, αὐτῶν, αὐτῶν
dat. σφίσι αὐτοῖς = ἑαυτοῖς, αὐτοῖς, αὐταῖς
acc. σφᾶς αὐτούς = ἑαυτούς, αὐτούς, αὐτάς

σᾶζω ἐμαυτὸν – ვიცავ, ვიხსნი, გადავარჩენ (ჩემს) თავს
σᾶζεις σεαυτὸν – იცავ (შენს) თავს
σᾶζει ἑαυτὸν – იცავს (თავის) თავს

კუთვნილებითი ნაცვალსახელები *pronomina possessiva*:

ἐμός, ἐμέ. ἐμός – ჩემი ἡμέτερος, ἡμετέρα. ἡμέτεροι – ჩვენი

σας, σή, σί - შენი

ἑμέτερος, ἑμέτερα, ἑμέτερον - თქვენი

ὄς, ᾗ, ὅ - მისი

σφέτερος, σφέτερα, σφέτερον -- მათი

კუთვნილებითი ნაცვალსახელები პირის ნაცვალსახელთა ფუძეებისაგან არიან წარმოებული და იბრუნვიან I და II კანკლედობის ზედსართავ სახელთა ანალოგიურად.

ჩვენებითი ნაცვალსახელები *pronomina demonstrativa*:

ესენია: ὄნ, ᾗნ, τόν - ეს

οὗτος, αὕτη, τούτο - ეგ

ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο - ის, იგი

ὄნ შედგება ὀ არტიკლისა და ὄნ ნანილაკისაგან. იბრუნვის როგორც არტიკლი, ὄნ ნანილაკის მიმატებით: მაგ: gen. τόν, τῆ, τόν - ა. შ. ასევე: τός - ამდენი და οὗτος, αὕτη, τούτο ეგ - ნაცვალსახელებისაგან მიღებულია ჩვენებითი ნაცვალსახელები: τοςόντος, τοςαὕτη, τოსόντο - ამდენი, ამხელა. τოსόν, τოსῆ, τოსόν - მიღებულია ὄნ ნანილაკის შეერთებით და ნიშნავს: ამხელა, ასე ბევრი, ასე დიდი. თავისი მნიშვნელობით ერთმანეთს უკავშირდებიან ჩვენებითი ნაცვალსახელები τοςόντος, τოსόν, და მიმართებითი ნაცვალსახელები ὄთος, ὄთοσας რამხელაც, რამდენიც.

ნაცვალსახელები οὗτος, αὕτη, τούτο იბრუნვის როგორც არტიკლი.

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.
nom.	οὗτος	αὕτη	τούτο
gen.	τούτου	ταύτης	τούτου
dat.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
acc.	τούτον	ταύτην	τούτο
pluralis			
nom.	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
gen.	τούτων	τούτων	τούτων
dat.	τούτοις	ταύταις	τούτοις
acc.	τούτους	ταύτας	ταῦτα
dualis			
nom. acc.	τούτω	ταῦτά	τούτω
gen. dat.	τούτων	ταύτων	τούτων

ჩვენებით ნაცვალსახელთა რიგს განეკუთვნება τόςος – ამდენი, τόςος – ასეთი, τηλικός – ამ ხნისა. ესენი – ούτως, αὕτη, τοῦτο – ნაცვალსახელებთან ან δε ნაწილაკთან ერთად იხმარებიან. ასევე τοσούτος, τοσαῦτη, τοσούτο(ν) ამდენი, ასე ბევრი; τηλικούτος, τελικούτη, τηλικούτο ამ ხნისა; τοσόσδε, τοσῆδε, τοσύνδε ამდენი და ა. შ.

ჩვენებითია: ἦδε ἢ γυιή εἶς ქალი, οὕτωςί, τουτί აი ევ (ი მკვეთრი მახვილით მითითების ნაწილაკია).

მიმართებითი ნაცვალსახელები pronomina relativa:

ὅς, ἡ, ὅ – ვინც, რომელიც.

ὅπαρ, ἡπαρ, ὅπαρ – ვინც კი, სახელდობრ, რომელიც.

ὅστις, ἡτις, ὅ τι – ვინც კი, რომელიც კი (შეადარეთ: ὅτι – „რომ“ კავშირს).

მიმართებითი ნაცვალსახელებია აგრეთვე:

ὅσος, ὅση, ὅσων – რამხელაც

οἷος, οἷα, οἷοι – როგორიც

ἥλικος – რა ხნისაც

ურთიერთობის ნაცვალსახელები: ἀλληλοπαθεῖς ἀντωνυμίαι

pluralis	მამრ. (II კ.)	მდედრ. (I კ.)	საშ. (II კ.)	
gen.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ერთმანეთი
dat.	ἀλλήλοις	ἀλλήλοις	ἀλλήλοις	
acc.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἀλλήλα	
dualis				
gen. dat.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων	

აქ ἀλλος – სხვა – განსაზღვრებითი ნაცვალსახელის ფუძის გაორკეცებით და α-ს დაგრძელებით (α > η) ვლედულობთ: ἀλλ + ἀλλ > ἀλλ + ηλο > ἀλλήλων ერთმანეთი, ურთიერთი. ამ ნაცვალსახელს მნიშვნელობის, სემანტიკური თავისებურებების გამო არ აქვს ნომინატივი და მხოლოდითი რიცხვი. ძველ ბერძნულში ურთიერთობის ნაცვალსახელები იბრუნება I და II კანკლედობით.

singularis	მამრ./მდედრ. ვინ? რომელი?	საშ. რა?	მამრ./მდედრ. ვინმე, რომელიმე	საშ. რამე
nom.	τίς	τί	τίς	τι
gen.	τίος, του	τίος, του	τίος, του	τίος, του
dat.	τίι, τῷ	τίι, τῷ	τίι, τῷ	τίι, τῷ
acc.	τία	τί	τία	τί
pluralis				
nom.	τίες	τία	τίές	τίά, ἄττα
gen.	τίων	τίων	τίων	τίων
dat.	τίσι(ν)	τίσι(ν)	τίσι(ν)	τίσιν
acc.	τία	τία	τίάς	τίά, ἄττα
dualis				
nom. acc.	τίε	τίε	τίέ	τίέ
gen. dat.	τίοι(ν)	τίοι(ν)	τίοι(ν)	τίοι(ν)

* ძველ ბერძნულში კითხვითი ნაცვალსახელის ფუნქციით გამოიყენებოდა: πῶτος, πῶτη, πῶσις (რამდენი? რამხელა?), πῶιος, πῶια, πῶσις (რანაირი?), πηλίκος, πηλίκη, πηλίκου (რა ხნისა? რა დროის?), ხოლო განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელის ფუნქციით – πῶις, πῶιά. πῶσιόν (რომელიმე).

* განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელი კითხვითისაგან განსხვავდება მახვილით; ნომინატივში მას ბლაგვი მახვილი აქვს და გენეტივში, დატივისა და აკუსატივში – ოქსიტონონია (მკვეთრი ბოლოდან პირველზე). სინტაქსური წყობის თვალსაზრისითაც არის განსხვავება: იგი სიტყვას მოსდევს, კითხვითი ნაცვალსახელი კი წინადადების თავშია.

უარყოფითი ნაცვალსახელები *pronomina negativa*:

ესენია: οὐδέτερος, ἄ, οὐ ἄნ μὴδέτερος, ἄ, οὐ არც ერთი (ორიდან). იბრუნვის პირველი და მეორე კანკლედობით.

οὐτις (მამრ. მდედრ. სქესისათვის), οὐτι (საშუალო სქესისათვის) არავინ, არაფერი. μῆτις. μῆτι ნურავინ, ნურაფერი. იბრუნვის როგორც τίς, τί (μῆτις... μῆτις...).

οὐδὲν, οὐδέμια, οὐδέν, μῆδεις. μῆδεμια. μῆδέν არავინ, არც ერთი.

pronomina correlativa ანუ ერთმანეთის მიმართ თანაფარდი ნაცვალსახე-
ლებია:

კითხვითი τίς (ვინ?) τί (რა?); განუსაზღვრელობითი τίς (ვინმე), τί (რაიმე)
ჩვენებითი ὅς (ეს); მიმართებითი ὅς. ὅσπαι (ვინც, რომელიც)

მიმართებით-განუსაზღვრელობითი ὅστις (ვინც კი, რომელიც კი) და ა. შ.

თანაფარდობაა აგრეთვე შემდეგ ფორმებშიც: τίς; ვინ? – ὅς ვინც, რომელიც;
ὅσπαι – ვინც; ὅστις – ვინც კი, რომელიც კი.

რიცხვითი სახელი

ძველი ბერძნები რიცხვებს გამოხატავდნენ ასოებით, ანუ გამოყენებული იყო ანბანი და რამდენიმე ისეთი ასო, რომლებიც უკვე ატიკურ დიალექტში ჩვენს ერამდე V საუკუნიდან არ გამოიყენებოდა. ესენი იყო: σ' (სტიგმა) = σ; η (კოპა) = 90; ς (სამპი) = 900 ანუ: ერთიდან ათასამდე ასოებს მარჯვნივ ეწერებოდა რიცხვის აღმნიშვნელი ხაზი (κεφαλα), ხოლო ათასიდან დაწყებული რიცხვის მაუწყებელი ხაზი იწერებოდა ასოს მარცხნივ, ქვემოთ. ათასიდან ათვლა იწყებოდა ისევ თავიდან. ასე რომ: μϒ' = (43), β = (2000), α = (1000) და ა. შ.

გვაქვს რაოდენობითი, რიგობითი და წილობითი რიცხვითი სახელები, ასევე ჯერადობის აღმნიშვნელი ე. წ. ჯერობითი რიცხვითი სახელები.

ჯერადობის აღმნიშვნელი რიცხვითი სახელი იგივე ზმნიზედაა და უპასუხებს კითხვაზე: ποσάκις რამდენჯერ? გამოითქმის ასე: ἄπαξ – ერთხელ (ერთჯერ), δίδυς – ორჯერ, τρίς – სამჯერ. შემდეგი რიცხვების მისაღებად რაოდენობითი რიცხვითი სახელების ფუძეს ემატება ნაწილაკი -ακίς (-ჯერ), რის წინაც რიცხვითი სახელის ფუძისეული ხმოვანი ამოვარდება: τετρα-άκίς – ოთხჯერ, πεντ-άκίς – ხუთჯერ (πεντε+ακίς) და ა. შ.

ასეთივე წარმოებისაა ზმნიზედები: πικράκις ხშირად, ὀλίγακις იშვიათად და ა. შ.

მთელის ნაწილი, წილი, გამოიხატებოდა არსებითი სახელებით: τὸ μέρος – ნაწილი, ἡ μοῖρα – ხვედრი, წილი. ასევე: τὰς πείτε αἱ δὲς μοῖραι – ორი მეხუთედი.¹

რაოდენობითი რიცხვითი სახელი εἷς (მამრ.), μία (მდედრ.), ἓν (საშ.). ფუძე ამ რიცხვითი სახელისა არის * σμ, ნულოვანი საფეხური – * σμ. საშ. სქესის ფორმა ἓν წარმოიშვა * ἕμ-იდან (ბოლოკიდური – μ ყოველთვის გადადის ν-ში).

¹ იხ. აკ. ურუშაძე, ძველი ბერძული ენა, თბ. 1987, გვ. 132.

რიცხვი		რადღებობით	რიგობით	ზმნ. = ჯერობითი სახელები
1	α'	εἷς, μία, ἓν	πρῶτος, -η, -ον	ἄπαξ
2	β'	δύο	δεύτερος	δῖς
3	γ'	τρεις, τρία	τρίτος	τρίς
4	δ'	τέτταρες, -α	τέταρτος	τετράκις
5	ε'	πέντε	πέμπτος	πεντάκις
6	ς'	ἕξ	ἕκτος	ἑξάκις
7	ζ'	ἑπτὰ	ἑβδομος	ἑπτάκις
8	η'	ὀκτώ	ὄγδοος	ὀκτάκις
9	θ'	ἐννέα	ἔνατος	ἐνάκις
10	ι'	δέκα	δέκατος	δεκάκις
11	ια'	ἑνδεκα	ἐνδέκατος	ἐνδεκάκις
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος	δωδεκάκις
13	ιγ'	τρεις (τρία) καὶ δεκα	τρίτος καὶ δέκατος	
14	ιδ'	τέτταρες (τέτταρες) καὶ δέκα	τέταρτος καὶ δέκατος	
15	ιε'	πέντε καὶ δέκα	πέμπτος καὶ δέκατος	
16	ισ'	ἑκκαίδεκα	ἕκτος καὶ δέκατος	
17	ιζ'	ἑπτὰ καὶ δέκα	ἑβδομος καὶ δέκατος	
18	ιη'	ὀκτώ καὶ δέκα	ὄγδοος καὶ δέκατος	
19	ιθ'	ἐννέα καὶ δέκα	ἔνατος καὶ δέκατος	
20	κ'	εἴκοσι(ν)	εἰκοστός	εἰκοσάκις
30	λ'	τριάκοιτα	τριακοστός	τριακοτάκις
40	μ'	τετταράκοιτα	τετταρακοστός	τετταρακοτάκις
50	ν'	πεντήκοιτα	πεντηκοστός	
60	ξ'	ἑξήκοιτα	ἑξηκοστός	
70	ο'	ἑβδομήκοιτα	ἑβδομηκοστός	

80	π´	ὀγδοήκοντα	ὀγδοηκοστός	
90	η´	ἐννεήκοντα	ἐννεηκοστός	
100	ρ´	ἑκατόν	ἑκατοστός	ἑκατοντάκις
200	σ´	διακόσιοι, -αι, -α	διακοσιοστός	διακοσιάκις
300	τ´	τριακόσιοι, -αι, -α	τριακοσιοστός	τριακοσιάκις
400	υ´	τετρακόσιοι, -αι, -α	τετρακοσιοστός	
500	φ´	πεντακόσιοι, -αι, -α	πεντακοσιοστός	
600	χ´	ἑξακόσιοι, -αι, -α	ἑξακοσιοστός	
700	ψ´	ἑπτακόσιοι, -αι, -α	ἑπτακοσιοστός	
800	ω´	ὀκτακόσιοι, -αι, -α	ὀκτακοσιοστός	
900	ϗ	ἐνακόσιοι, -αι, -α	ἐνακοσιοστός	
1000	,α	χίλιοι, -αι, -α	χιλιοστός	χιλιάκις
2000	,β	δισχίλιοι, -αι, -α	δισχιλιοστός	
3000	,γ	τρισχίλιοι, -αι, -α	τρισχιλιοστός	
4000	,δ	τετρακισχίλιοι, -αι, -α	τετρακισχιλιοστός	
10 000	,ι	μύριοι, -αι, -α	μυριοστός	μυριάκις
11 000	,ια	μύριοι καὶ χίλιοι		
20 000	,κ	δισμύριοι, -αι, -α	δυσμυριοστός	δισμυριάκις
1000 000	,ρ	δεκακισμύριοι, -αι, -α	δεκακισμυριοστός	

რიცხვითი სახელის ბრუნება

singularis	მამრ.	მდედრ.	საშ.
nom.	ἕν	μία	ἓν
gen.	ἑν-ός	μίας	ἑν-ός
dat.	ἑν-ί	μῑ	ἑν-ί
acc.	ἕν-α	μία	ἓν

შენიშვნა: ასევე იბრუნვის: არც .ერთი, არაეინ – οὐδείς, οὐδέμια, οὐδέν, μῑδείς, μῑδεμία, μῑδέν.

dualis	
nom. acc.	δύο
gen. dat.	δυσί

pluralis	მამრ./მდედრ.	საშ.	მამრ./მდედრ.	საშ.
nom.	τρεῖς	τρία	τέτταρ-ες	τέτταρ-α
gen.	τρι-ών	τρι-ών	τεττάρ-ων	τεττάρ-ων
dat.	τρι-σί(ν)	τρι-σί(ν)	τέτταρ-σι(ν)	τέτταρ-σι(ν)
acc.	τρεῖς	τρία	τέτταρ-ας	τέτταρ-α

იბრუნება: 1. რაოდენობითი რიცხვითი სახელები: ერთი, ორი, სამი, ოთხი; 2. ასე-
ულეები, დაწყებული ორასიდან და ათასი იბრუნება როგორც I და II კანკლედობის
ზედსართავი სახელები; 3. ხუთიდან 199-ის ჩათვლით რიცხვითი სახელები არ
იბრუნვის.

ძველ ბერძნულში ყოველი ათეულის რვა და ცხრა გადმოიცემოდა ზმნა δέ-ს
(მაკლია) მნიშვნელობითაც. ასე რომ, ბუნებრივი იყო ასეთი გადმოცემაც: ἕν
δύο τρία τετταρ-ες τετταρ-α – თერამეტი წლის (ანუ: ოც ორი წელი აკლია).

რიცხვით სახელთაგან -ან-სუფიქსის მეშვეობით იწარმოებოდა III კანკ-
ლედობის დენტალფუძიანი, -ას ბოლოკიდურიანი სახელები, რომლებიც აღნიშ-
ნავდნენ ერთეულთა ერთობლიობას. მაგალითად: ἕν τετρας, τετραδένος (ოთხეუ-
ლი); ἕν δεκάς, δεκάδένος – დეკადა (ათეული) μυριάς, μυριάδένος – მირიადი, ათიათა-
სეული და ა. შ. ესენი ე. წ. სუბსტანტიური რიცხვითი სახელებია.

არსებითი სახელის გამოყენება რიცხვით სახელთან:

ძველბერძნულში რიცხვით სახელ ორთან არსებითი სახელი ჩვეულებრივ ორობით რიცხვშია, სამთან, ოთხთან და ა. შ. – მრავლობითში: $\delta\sigma\ \acute{\alpha}\nu\theta\rho\acute{\alpha}\alpha$ ორი კაცი, მაგრამ: $\tau\rho\acute{\epsilon}\iota\varsigma\ \acute{\alpha}\nu\theta\rho\alpha\upsilon\iota$ სამი კაცი.

შენიშვნა: 21-ე, 31-ე, 41-ე და ა. შ. იწერება ასე: $\epsilon\iota\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\iota\kappa\omicron\sigma\tau\acute{\alpha}\varsigma$ და ა. შ. (ანუ შეცდომაა: $\pi\rho\acute{\omega}\tau\omicron\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\iota\kappa\omicron\sigma\tau\acute{\alpha}\varsigma$).

გამრავლებისას გამოიყენებოდა ზმნიზედური წარმოების ე. წ. ჯერობითისა და რაოდენობითის ფორმები: $\tau\acute{\alpha}\ \delta\iota\varsigma\ \pi\acute{\alpha}\lambda\iota\tau\epsilon\ \delta\acute{\epsilon}\kappa\alpha\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\upsilon$ = ორჯერ ხუთი ათია.

ზმნა

ბერძნულში ზმნას აქვს სამი პირი ($\pi\rho\acute{\rho}\sigma\mu\alpha\upsilon\iota$): *persona prima, secunda, tertia* (პირველი პირი, მეორე, მესამე). ბრძანებით კილოს მხოლოდ მეორე და მესამე პირი მოეპოვება, ანუ: ებრძანება II და III პირებს; **რიცხვიც სამია** ($\acute{\alpha}\rho\iota\theta\mu\acute{\omicron}\varsigma$): *numerus singularis, numerus dualis* და *numerus pluralis* (მხოლობითი, ორობითი და მრავლობითი). ორობითი რიცხვი კლასიკურის შემდგომ პერიოდში აღარ გამოიყენება; **გვარი სამია:** *genus activum* (მოქმედებითი გვარი), *genus passivum* (ვნებითი გვარი), *genus medium* (საშუალი ანუ მედიუმი).

ზმნას ბერძნულში აქვს კილოები $\xi\gamma\kappa\lambda\iota\sigma\varsigma$ (*modi*): თხრობითი ანუ *modus indicativus*, კავშირებითი ანუ *modus conjunctivus*, ნატვრითი ანუ *modus optativus*, ბრძანებითი ანუ *modus imperativus*.

დროის ($\chi\rho\acute{\rho}\nu\sigma$, *tempus*) **გამომხატველი ფორმებია:** ანმყო – *praesens*, მომავალი – *futurum I, II, III*, ნამყო უსრული ანუ იმპერფექტი – *imperfectum*, ნამყო სრული ანუ პერფექტი – *perfectum*, აორისტი – *aoistus*. იგი სრული ასპექტის წარსულ დროს აღნიშნავს და უმეტესად ქართული ზმნის წყვეტილს შეესაბამება; ნამყო წინარეწარსულია – *plusquamperfectum*, მას ქართული ზმნის თურმეობითები შეესაბამება. გვაქვს აგრეთვე ე. წ. პერფექტული ფუტურუმი *Futurum exactum* = *Futurum perfectum*.

ზემოდასახელებულთაგან სამი ძირითადი ანუ მთავარი დროა (პრეზენსი, ფუტურუმი და პერფექტუმი) და სამი ისტორიული (იმპერფექტი, აორისტი, პლუსკვამპერფექტი). ზმნას აქვს ნაზმნარი ფორმები: ზმნის განუსაზღვრელი ფორმა, იგივე *modus infinitivus*, მიმლეობა – *participium* და ნაზმნარი ზედსართავი სახელები – *adjectivum verbale*.

ბერძნულ ზმნაში გამოყოფენ სამ გვარს, **დიათესს** ($\delta\iota\acute{\alpha}\theta\epsilon\iota\varsigma$, *genus*), ესენია: **მოქმედებითი** (*genus activum, ενεργητική*); **ვნებითი** (*genus passivum, παθητική*) და **საშუალი** (*genus medium, μεσότης*).

ზმნის გვარის გრამატიკულ კატეგორიად გამოყოფის საფუძველი, გვარის ფორმების წარმოება, გვარის შინაარსობრივი სტრუქტურა, გვარის ფორმების წარმოშობის საფუძველი, გვარის კატეგორიათა ურთიერთობა ზმნის სხვა კატეგორიებთან და ბოლოს, ზმნის გვარის ფუნქციური მხარე – ყველაფერი ეს დღესაც მეცნიერთა კვლევის ობიექტია.¹ მიაჩნიათ, რომ ზმნის გვარის მნიშვნელობა დგინდება და განისაზღვრება წინადადებაში, კონტექსტში. ზმნა მეტყველების ნაწილად ფორმდება აფიქსების მეშვეობით და ეს აფიქსები აწარმოებენ ზმნას და ზმნურ კატეგორიებს – პირს, რიცხვს, გვარს და ა. შ.

მოქმედებითი გვარისაა (აქტივია) ზმნა, თუ მას პრეზენსის ინდიკატივის მხოლოდითი რიცხვის პირველ პირში აქვს –ა ან –აი დაბოლოება (παῖδες εἶδον, τῆμα ვეგამ).

მოქმედებითი გვარის ფორმის მქონე ზმნას აქვს პირდაპირი დამატება, რაც ბერძნულში გამოხატულია აკუზატივით. ამდენად, ასეთი ზმნა გარდამავალია, ე. ი. μεταβατικόν, verbum transitivum. მაგრამ, შეიძლება მოქმედებითი გვარის იყოს ზმნა და იყოს გარდაუვალი, ანუ ἀμετέβατον, verbum intransitivum და ქართული ზმნის საშუალო გვარს შეესაბამებოდეს. მაგ.: τρέχω დაერბივარ.

ენებითი გვარი (პასივი) გვიჩვენებს, რომ სუბიექტი თვითონ განიცდის მოქმედებას. მაგ.: παῖδες εἶδον ვიზრდები.

ბერძნული საშუალო გვარი (მედიუმი) მნიშვნელობით მოქმედებითი გვარის იდენტურია, მაგრამ მისგან განსხვავდება იმით, რომ გამოხატავს მოქმედებას, რომელიც სუბიექტისთვის ხდება. παῖδες εἶδον τὸν υἱόν, ჩემთვის ვზრდი შვილს; ვიზრდი შვილს. მნიშვნელობის მიხედვით, ზმნები, რომლებიც განეკუთვნებიან genus activum-ს და genus passivum-ს, იყოფიან გარდამავალ ზმნებად (verba transitiva) და გარდაუვალ ზმნებად (verba intransitiva). თავდაპირველად ზმნები არ შეიცავდნენ გარდამავლობისა და გარდაუვალობის მუდმივ მნიშვნელობას: ზმნას შეეძლო ყოფილიყო გარდამავალიც და გარდაუვალიც. **მედიალური ფორმა** გვარის სხვა ფორმებთან შემდეგნაირი მსგავსება-განსხვავებას ამჟღავნებს: 1. მოქმედებითი გვარის ფორმებს ემსგავსება იმით, რომ გამოხატავს სუბიექტის აქტიურ მოქმედებას, 2. ენებითან საერთო აქვს ის, რომ გრამატიკული ქვემდებარე მოქმედებას განიცდის, ხოლო განსხვავდება იმით, რომ მოქმედების განმცდელი ქვემდებარე თვითონ არის მოქმედი. ეს კი ქართულში ქცევის კატეგორიაა.

დეპონენსები verba deponentia ეს ის ზმნებია, რომლებსაც მოქმედებითი გვარის მნიშვნელობა აქვთ, მაგრამ ფორმა არა აქვთ მოქმედებითისა. ანუ: ზმნის ფორმა სხვაა, ფუნქცია – სხვა. ასეთ ზმნებს ეწოდებათ **დეპონენსები – verba deponentia**, ანუ გადადებული ზმნები. თუ ზმნას აორისტში აქვს მედიალური ფორმა, მაგ., δέχομαι –

¹ ერცლად იხ. აკაკი შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, თბ., 1953, გვ. 318; თინათინ გიორგობიანი, მედიუმი ძველ ბერძნულში, ავტორეფერატი, თბ., 1974; ბ. ჯორბენაძე, ქართული ზმნის ფორმობრივი და ფუნქციური ანალიზის პრინციპები, თბ. 1980, გვ. 91-92.

ვლებულობ, მისი მედიალური აორისტია: ἐβέξμαι – მივიღე. ასეთი ზმნა ე. წ. „დეპონენსია მედია“, ხოლო თუ ზმნას აორისტში აქვს პასივის ფორმა, ის ე. წ. „დეპონენსია პასივას“ განეკუთვნება. მაგ.; δύσμαι – შემიძლია. აორისტის პასივი – ἔδυσθη.

deponentia media

αἰτιάομαι ვადანაშაულებ,

ბრალს ვებ

δέχομαι ვლებულობ (ჩემს მფლობელობაში)

κτάομαι ვიძენ

λογίζομαι განვსჯი

χράομαι ვსარგებლობ

ἄσχομαι ვყიდულობ

θεάομαι ვხედავ

deponentia passiva

δέομαι მჭირდება,

ნაკლებობას განვიცდი

ἐπιτιθέομαι ვენინაალმდეგები

ἔραμαι (= ἐράω) მიყვარს

ἠττάομαι ვემორჩილები

οἶομαι ვფიქრობ

πειράομαι ვცდილობ

ῥέομαι ვხარობ

გადადებული ზმნები (დეპონენსები)

Praesens

ἄγωμαι (deponens. pass.) მიკვირს, ფუძეა ἄγω(σ), Fut. ἀγάσομαι, aor. ἠγάσθη·

δύσμαι (deponens. pass.) შემიძლია, ფუძეა δύσσει, Fut. δύσομαι, aor. ἔδυσθη·
= ἔδυσσθη·

ἐπίσταμαι ვიცი, მესმის ფუძეა ἐπίστα, Fut. ἐπίστησομαι, aor. ἠπίστηθη·

ἔραμαι (= ἐράω) მიყვარს ფუძეა ἐρα, Fut. ἐρασθήσομαι, aor. ἐράσθη·

* მრავალ ზმნას აორისტის ვნებითი გვარის ფორმაში ხშირად უკუქცევითი (რეფლექსური) ან მედიალური მნიშვნელობა აქვს. მათი ფუტურუმი წარმოდგენილია მედიუმის ან პასივის ფორმით.

ვნებითი გვარის აორისტის ხმარება ნახევრად გადადებულ ზმნებში:

παρεύομαι მივემგზავრები, παρεύσομαι, ἐπαρεύθη (საშ. გვარის ზმნა ვნებითი გვარის აორისტით, ე. წ. ნახევრად გადადებული):

φοβέομαι, φοβήσομαι, ἐφοβήθη ვშიშობ, მეშინია.

ἐπιαντιόμαι, ἐπιαντίσομαι, ἠπιαντίθη ვენინაალმდეგები.

ἠττάομαι, ἠττήθη ვმარცხდები.

ფუძე. ბერძნული ზმნა განასხვავებს ორგვარ ფუძეს: ზმნის ფუძეს ანუ მარტივ ფუძეს და დროის ფუძეს. ზმნის ფუძისაგან ინარმოება დროის ფუძე. დროის ფუძეებია: ანმყოს ანუ პრეზენტის ფუძე, მყოფადის ანუ ფუტურუმის ფუძე, აორისტის ფუძე, პერფექტის ფუძე.

ზმნის უმთავრესი ფორმებია: პრეზენსი, ფუტურუმი, I აორისტისტი, I ან II პერ-ფექტი მოქმედებით გვარში, პერფექტი საშუალ გვარში და I ან II აორისტისტი ვნებით გვარში. მაგ: λέϊπια ვტოვებ, λέϊψა დავტოვებ, ἔλπιου დავტოვე, λέλπια დამიტოვე-ბია, ἔλεϊφმიუ დავრჩი.

ასპექტი aspectus. ასპექტი არის სახე ზმნისა, რომელიც გვიჩვენებს, თუ როგორია მოქმედება – მომენტალური (დასრულებული) თუ განგრძობითი (დაუსრულებელი). ძველ ბერძნულში ხანგრძლივობა უკავშირდება პრეზენსსა და იმპერფექტს, შედეგობითობა – პერფექტს, დასრულებულობა ანუ მომენტალურობა – აორისტს. ნარსულის ზოგადი ნიშანდობლივი ელემენტი არის აუგმენტი, რომელიც მხოლოდ ინდიკატივია. ახლანდელი დრო გადმოიცემა პრეზენსისა და პერფექტის ფუძეებით, ხოლო ფუტურუმის ფუძით გადმოიცემა საკუთრივ ფუტურუმი, რომელსაც აქვს ინდიკატივი, ინფინიტივი, პარტიციპიუმი, ოპტატივი და არა აქვს ასპექტის გაგება.

უღლება

ბერძნულში ორი მთავარი უღლებაა. პირველ უღლებას განეკუთვნება ზმნები, რომელთაც პრეზენსში, თხრობითი კილოს (ინდიკატივის) მოქმედებითი გვარის მხოლოდითი რიცხვის პირველ პირში აქვთ ω (ῶ გრძელი), მეორე უღლებას კი ის ზმნები, რომელთაც ზემოდასახელებულ ფორმაში აქვთ – μ.

პირველს –ω (ო მეგა) უღლების ზმნებს უწოდებენ, მეორეს –μ უღლების ზმნებს. პირველი უღლების ზმნების ზოგიერთი დროის ფუძეს დაბოლოებები დაერთვის ე. წ. შემაერთებელი ხმოვნების (თემატური ხმოვნების) მეშვეობით.

მეორე ანუ –μ უღლების ზმნებში შემაერთებელი ხმოვნების გარეშე ანუ უშუალოდ დაერთვის დროთა ფუძეებს დაბოლოებები.

–μ უღლების ზმნები უძველესი ტიპისაა, ამდენად, ატიკურში ის ცოტაა.

–ω უღლების ზმნები –μ უღლების ზმნებისაგან წარმოიშვა.

ფორმათა წარმოების თვალსაზრისით –μ უღლების ზმნები –ω უღლების ზმნებისაგან განსხვავდება პრეზენსში, იმპერფექტსა და II აორისტში.

შემაერთებელი ხმოვნებია: –μ და –ν-ის წინ თხრობით კილოში – ο (ო მიკრონი), კავშირებითში – ω (ო მეგა). დანარჩენ ბგერათა წინ – თხრობით კილოში – ε (ე ფსილონი), კავშირებითში – η (ეტა). ოპტატივის ნიშანია ι ხმოვანი (იჟ, იე), რომელიც წინმდებარე ხმოვნებთან (α, ε, ο) ქმნის დიფთონგებს (αι, ει, οι).

მახვილისათვის: ზმნაში მახვილი ცდილობს იყოს რაც შეიძლება შორს ბოლოდან. აი დიფთონგი ბოლოში მახვილისათვის მოკლეა. გრძელია ის მხოლოდ ოპტატივში. მაგ., შეადარე: παιδῆς (მახვილი ბოლოდან მეორეზეა პირველი გრძელი ხმოვნის გამო), παιδῆσαι აორისტის ინფინიტივი; παιδῆσαι აორისტის მედიალური ფორმა, იმპერატივუსი II პ., მაგრამ παιδῆσαι – აორისტის ოპტატივის (ნატვრითი კილოს აქტივია) III პ.

დაბოლოებები: დაბოლოებათა ადრინდელი სახე შემონახულია -ჲ უღლების ზმნებში. ეს დაბოლოებები ფონეტიკური პროცესის შედეგად შეცვლილია და მიღებულია პირველი ანუ -ა უღლების დაბოლოებები.

ადრინდელი დაბოლოებები

მოქმედებითი გვარი		საშუალი და ვნებითი გვარი	
მთავ. დრო	ისტ. დრო	მთავ. დრო	ისტ. დრო
singularis			
p.p.	-ჲ	-ი	-ჲი
p.s.	-თ	-ს	-თი
p.t.	-თ	-(ტ)	-თი
pluralis			
p.p.	-ჲი	-ჲს	-ჲთა
p.s.	-თე	-თე	-თე
p.t.	-ით	-ს(ტ), თა(ტ)	-ითა
dualis			
p.p.	-ჲს	-ჲს	-ჲთა
p.s.	-თი	-თი	-თი
p.t.	-თი	-თი	-თი

ბრძანებითი კილოს ადრინდელი დაბოლოებები:

მოქმედებითი გვარი		საშუალი და ვნებითი გვარი	
singularis			
p.s.	-მი	-თი	
p.t.	-თა	-თა	
pluralis			
p.s.	-თე	-თე	
p.t.	-ითა(თათა)	-თა(თათა)	
dualis			
p.s.	-თი	-თი	
p.t.	-თა	-თა	

სახელზმნები

ძველ ბერძნულ ენაში გვეყენდა სახელზმნები: ინფინიტივი, პარტიციპიუმი და ნაზმნარი ზედსართავი სახელები ანუ *adiectiva verbalia*.

1. ინფინიტივი ანუ ზმნის განუსაზღვრელი ფორმა, იგივე განუსაზღვრელი კილო, ასრულებდა როგორც არსებითი სახელის, ისე ზმნის ფუნქციას. მას ჰქონდა როგორც დროის გაგება, ასევე გვარისა. აქტივში ინფინიტივის მანარმოებელი იყო თემატური დაბოლოება $-ειν$ ან ათემატური $-ειαι$. პირველი აორისტისათვის იყო $-αι$. მედიუმსა და პასივში ინფინიტივის მანარმოებელი იყო $-σθαι = ε-σθαι$.

2. მიმღობა (პარტიციპიუმი) = $μετοχη$ არის ზმნური ფუნქციების მქონე და ამავე დროს წინადადებაში გამოიყენება როგორც გაარსებითებული ზედსართავი სახელი. მას აქვს როგორც სქესის, ბრუნვისა და რიცხვის გაგება, ასევე დროისა და გვარისა, ანუ: ზმნური ნიშნებიც ახასიათებს და სახელისაც. აქტივში პარტიციპიუმის მანარმოებელი იყო მამრ. $-οι-ντ > -αι$, მდედრ. $-οι-ντ-σθαι > οσθαι$, საშ. $-οι-ντ > -οι$, მედიუმში მამრ. $-μεισθαι$, მდედრ. $-μεινθαι$, საშ. $-μεισθαι$.

3. ნაზმნარი ზედსართავი სახელების¹ სანარმოებლად გამოიყენებოდა $-τῶς$, $-τη$. $-τῶς$ დაბოლოებები, რომლებიც ზმნის ფუძეს დაერთოდა და იღებდა ვნებითი გვარის მიმღობის მნიშვნელობას, ხოლო დაბოლოებების $-τέως$, $-τέα$, $-τέου$ -ის დართვის შედეგად ეს ნაზმნარი სახელები მომავალში შესასრულებელი მოქმედების ფუნქციას იძენდა.

-ა უღლების ზმნები (I უღლება)

ეს არის ხმოვანფუძიანი და თანხმოვანფუძიანი ზმნები; ხმოვანფუძიანები ანუ *verba pura* (სუფთა, წმინდა ზმნები) ორ ქვეჯგუფად იყოფა: 1. შეურწყმელი ზმნები ანუ *verba non contracta* და 2. შერწყმული ზმნები – *verba contracta*. შეურწყმელი ზმნები ბოლოვდებიან $ι$, $υ$, $αι$, $ει$, $αυ$, $ευ$, $ου$ ხმოვნებზე; შერწყმული კი $ᾱ$, $ε$, $ο$ ხმოვნებზე. მაგ: $τιμαῖα$ – პატივს ვცემ, $κινῶ$ – ვძრავ, ვატრიალებ, $δηλόα$ – ვაცხადებ.

მოქმედებითი გვარის დაბოლოებები

praesens				imperfectum	
sing.	indic.	conjct.	opt.	imper.	impf.
p.p.	-α	-α	οι-μι	–	-ο-ι
p.s.	-εις	-ης	οι-ς	-ε	-ε-ς

¹ იხ. გვ. 84.

p.t.	-αι	-η	οι	-έ-τω	-ε(ν)
pluralis					
p.p.	-ο-μεν	-ω-μει'	οι-μει'	-	-ο-μει'
p.s.	-ε-τε	-η-τε	οι-τε	-ε-τε	-ε-τε
p.t.	-οισι(ν)	ασι(ν)	οι-ε-ν'	-ό-ιτωσ(ι) (έ-τωσαι')	-ο-ν
dualis					
p.s.	-ε-τοι'	-η-τοι'	οι-τοι'	-ε-τοι'	-ετοι'
p.t.	-ε-τοι'	-η-τοι'	οι-την'	-ε-τοι'	-έτην'

inf. -ειν (განუსაზღვრელი ფორმა, ინფინიტივი)

part. - მიმღეობა: მამრ. - ο-ιτ > αν; მდედრ. - ο-ιτ-σα > οσσα; საშ. - ο-ιτ > ον.

ვზრდი	რათა (რომ) ვზრდიდე	ნეტავ ვზრდიდე	აღზარდე!	ვზრდიდი
singularis				
indic.	conjct.	opt.	imper.	impf.
p.p. παιδέν-ω	παιδέν-ω	παιδέν-οι-μι	-	έ-παιδεν-οι'
p.s. παιδέν-εις	παιδέν-ης	παιδέν-οι-ς	παιδεν-ε	έ-παιδεν-ε-ς
p.t. παιδέν-ει	παιδέν-η	παιδέν-οι	παιδεν-έ-τω	έ-παιδεν-ε(ν)
pluralis				
indic.	conjct.	opt.	imper.	impf.
p.p. παιδέν-ο-μεν	παιδέν-ω-μεν	παιδέν-οι-μεν	-	έ-παιδέν-ο-μει'
p.s. παιδέν-ε-τε	παιδέν-η-τε	παιδέν-οι-τε	παιδέν-ε-τε	έ-παιδέν-ε-τε
p.t. παιδέν-οισι(ν)	παιδέν-ωσι(ν)	παιδέν-οι-ε-ν'	παιδεν-ό-ιτωσ	έ-παιδενοι'

dualis

p.s. παιδέν-ε-τοι' παιδέν-η-τοι' παιδέν-οι-τοι' παιδέν-ε-τοι' έπαιδέν-ετοι'

p.t. παιδέν-ε-τοι' παιδέν-η-τοι' παιδεν-οί-την' παιδεν-έ-τωσ' έπαιδενέτην'

inf. παιδέν-ειν აღზრდა

part. m. παιδέν-ων, **f.** παιδέν-οσσα, **n.** παιδέν-οι - აღმზრდელი

gen. παιδῆς-οἶτος (იბრუნვის III კანკლ.)
 παιδῆς-οἶτος (იბრუნვის I კანკლ.)
 παιδῆς-οἶτος (იბრუნვის III კანკლ.)

med. (pass.) დაბოლოებები

praesens					imperfectum
indic.	conjct.	opt.	imper.		
singularis					
p.p.	-ο-μαι	-ω-μαι	οί-μην	—	-ό-μην
p.s.	-η, -ει	-η	-οιο	-ου	-ου
p.l.	-ε-ται	-η-ται	-οι-το	-έ-σθαι	-ε-το
pluralis					
p.p.	-όμεθα	-ώ-μεθα	οί-μεθα	—	-όμεθα
p.s.	-ε-σθε	-η-σθε	-οι-σθε	-ε-σθε	-ε-σθε
p.l.	-ο-ι-ται	-ω-ι-ται	-οι-ι-το	-έ-σθαι, (έ-σθεσθαι)	-ό-ι-το

dualis

p.s. ε-σθιοι -ησθιοι -οισθιοι -εσθιοι -εσθιοι

p.l. ε-σθιοι -ησθιοι -οισθηι -έσθαι -έσθηι

inf. -ε-σθαι

part. nom. -όμενιοι -ο-μένη -όμενιοι

აწყობა (praesens med. pass.)

παιδῆς-ο-μαι – ვიზრდი, ვიზრდები

p r a e s e n s				
sing.	indic.	conjct.	opt.	imper.
p.p.	παιδῆς-ο-μαι	παιδῆς-ω-μαι	παιδῆς-οί-μην	—
p.s.	παιδῆς-η,-ει	παιδῆς-η	παιδῆς-οι-ο	παιδῆς-ου
p.l.	παιδῆς-ε-ται	παιδῆς-η-ται	παιδῆς-οι-το	παιδῆ-έ-σθαι

pluralis				
p.p.	παιδευ-ό-μεθα	παιδευ-ώ-μεθα	παιδευ-οί-μεθα	-
p.s.	παιδευ-ε-σθε	παιδευ-η-σθε	παιδευ-οι-σθε	παιδευ-ε-σθε
p.t.	παιδευ-ο-ιται	παιδευ-ω-νται	παιδευ-οι-ιτο	παιδευ-ε-σθαι
dualis				
p.s.	παιδευ-ε-σθαι	παιδευ-η-σθαι	παιδευ-οι-σθαι	παιδευ-ε-σθαι
p.t.	παιδευ-ε-σθαι	παιδευ-η-σθαι	παιδευ-οι-σθαι	παιδευ-ε-σθαι

inf. παιδευ-ε-σθαι

part. nom. παιδευ-ό-μενος, -ο-μένη, -ό-μενον

gen. παιδευ-ο-μένου, -ο-μένης, -ο-μένου

ნამყო უსრული – imperfectum

έ-παιδευ-ό-μην – ვიზრდებოდი, ვიზრდიდი

sing.	
p.p.	έ-παιδευ-ό-μην
p.s.	έ-παιδευ-ου
p.t.	έ-παιδευ-ε-το
pluralis	
p.p.	έ-παιδευ-ό-μεθα
p.s.	έ-παιδευ-ε-σθε
p.t.	έ-παιδευ-ο-ιτο
dualis	
p.s.	έ-παιδευ-ε-σθαι
p.t.	έ-παιδευ-ε-σθαι

აუგმენტი

ისტორიულ დროთა სანარმოებლად ინდიკატივში ზმნას აქვს აუგმენტი ანუ ნამატი. აუგმენტი ორი სახისაა: მარცვლოვანი ანუ **augmentum syllabicum** და დროული ანუ რაოდენობითი – **augmentum temporale**. თუ ზმნა იწყება თანხმოვნით, ისტორიულ დროებში ფუძის წინ ემატება ხმოვანი *ἐ*. ეს ხდება იმპერფექტში, აორისტსა და პლუსკვამპერფექტში. მაგ. *λῦα-ვხსნი*, *ἔ-λυσ-οι* ვხსნიდი და ა. შ.

თუ ზმნა იწყება ხმოვნით, მაშინ საქმე გვაქვს დროულ ანუ რაოდენობით ნამატთან; ანუ: მოკლე ხმოვნით დაწყებულებს ეს ხმოვანი უგრძელდებათ, ხოლო თუ ზმნის ფუძე იწყება დიფთონგებით – *αι*, *αυ*, *οι* – ამ დიფთონგთა შემადგენელი პირველი ხმოვანი გრძელდება. ეს ასე გამოისახება:

$\alpha > \eta$	<i>ἄγῶ – ἥγῳι</i>	მიმყავს – მიმყავდა
$\epsilon > \eta$	<i>ἐλπίζῶ – ἥλπιδῳι</i>	ვიმედოვნებ – ვიმედოვნებდი
$\iota > \bar{\iota}$	<i>ἰκετεύῶ – ἰκέτευσῳι</i>	ვევედრები – ვევედრებოდი
$\omicron > \omega$	<i>ὀρίζῶ – ὠριζῳι</i>	ვსაზღვრავ – ვსაზღვრავდი
$\upsilon > \bar{\upsilon}$	<i>ὑβρίζῶ – ὑβριζῳι</i>	ვყოყობ – ვყოყობდი
$\omicron\iota > \omega$	<i>οἰκέῶ – ὠκοισῳι</i>	ვსახლობ – ვსახლობდი
$\alpha\iota > \eta$	<i>αἰρέῶ – ἥρῳσι</i>	ვიღებ – ვიღებდი, ვირჩევდი
$\alpha > \eta$	<i>ἄδῶ – ἥδῳι</i>	ვმღერი – ვმღეროდი
$\alpha\upsilon > \eta\upsilon$	<i>αὐξάῶ – ἠῦξαιῳι</i>	ვადიდებ – ვადიდებდი, ვზრდიდი

ზოგიერთ ზმნას ორივე აუგმენტი აქვს – მარცვლოვანიც და დროულიც. მაგ: *ὀράω – ვხედავ*, *ἔραω – ვხედავდი*, *ἔρακα – დავინახე*.

გვაქვს ზმნები, რომელნიც ϵ -ით იწყება და აუგმენტად, ნაცვლად η -სი, აქვთ *ει*. ეს გამონეულია იმით, რომ ამ ზმნების ფუძე ისტორიულად იწყებოდა თანხმოვნით (*F*, σ , σF) და შესაბამისად, აუგმენტიც მარცვლოვანი ჰქონდათ. ანუ: იყო ფორმები: *ειFe*, *εισε*, შემდეგ ინტერვოკალურ პოზიციაში თანხმოვანი ამოვარდა და მოხდა კონტრაქცია – შერწყმა $\epsilon + \epsilon = \epsilon\iota$. ეს ზმნებია: *ἔρωα (σερῳα) – imperf. εἶρωι*, *ἔχα (ῥεχα) – imperf. εἶχοι* (*ῥεεχοι > ἔεχοι*).

აუგმენტი არა აქვთ გრძელ ხმოვნებზე დაწყებულ ზმნებს. მაგ: *ἄφελῶ ვეხმარები*, ვშველი, სარგებლობა მომაქვს, მაგრამ: *imperf. ἀφέλῳσ* – ვშველოდი.

რაც შეეხება პრევერბიან ზმნებს, მათ აუგმენტი მოუდით პრევერბის შემდეგ. მაგ. *ὑπεβαῖνω – გადავივარ (პრევერბი ὑπερ)*, *imperf. – ὑπερέβαινω*. *καταβαῖνω – ჩავდივარ (პრევერბი κατά)*, *imperf. – κατ-ἐ-βαῖνω* (აქ მოხდა ელიზია), *προβαῖνω – წინ მივდივარ (პრევერბი προ)*, *imperf. – προ-ε-βαῖνω = προῦνβαῖνω* (აქ მოხდა კრასისი).

შერწყმული ზმნები *verba contracta*

(τιμό) τιμᾶν – პატივს ვცემ

	indic.	conjct.	opt.
singularis			
p.p.	(τιμό) τιμᾶν	(τιμάω) τιμᾶν	(τιμαοίη) τιμᾶη
p.s.	(τιμάεις) τιμᾶς	(τιμάης) τιμᾶς	(τιμαοίης) τιμᾶης
p.t.	(τιμάει) τιμᾶ	(τιμάη) τιμᾶ	(τιμαοίη) τιμᾶ
pluralis			
p.p.	(τιμάομαι) τιμᾶμαι	(τιμάωμαι) τιμᾶμαι	(τιμαοίμαι) τιμᾶμαι
p.s.	(τιμάετε) τιμᾶτε	(τιμάητε) τιμᾶτε	(τιμαοίτε) τιμᾶτε
p.t.	(τιμάουσι) τιμᾶσι(ν)	(τιμάωσι) τιμᾶσι(ν)	(τιμαοίει) τιμᾶεν
dualis			
p.s.	(τιμάετον) τιμᾶτον	(τιμάητοι) τιμᾶτοι	(τιμαοίτοι) τιμᾶτοι
p.t.	(τιμάετον) τιμᾶτον	(τιμάητοι) τιμᾶτοι	(τιμαοίτηι) τιμᾶτηι

ბრძანებითი – imperativus

singularis

p.s. (τίμαε) τίμα

p.t. (τιμάετω) τιμάτω

pluralis

p.p.-

p.s. (τιμάετε) τιμᾶτε

p.t. (τιμαόιντων) τιμᾶντων

dualis

p.s. (τιμάετον) = τιμᾶτον

p.t. (τιμάετων) = τιμᾶτων

წესი: ა, ε, ο მოკლე ხმოვნებზე დაბოლოებულ ზმნებს ატიკურ პროზაში მხოლოდ შერწყმული ფორმები აქვს. -α ზმნებში ინდიკატივისა და კონიუნქტივის ფორმები ერთნაირია.

singularis

p.p.(ἐτίμασ) ἐτίμασ

p.s.(ἐτίμας) ἐτίμας

p.l.(ἐτίμας) ἐτίμα

pluralis

p.p.(ἐτιμάμεν) ἐτιμάμεν

p.s.(ἐτιμάτε) ἐτιμάτε

p.l.(ἐτίμασ) ἐτίμασ

dualis

p.s.(ἐτιμάετον) ἐτιμάετον

p.l.(ἐτιμάετην) ἐτιμάετην

-ა-ზე დაბოლოებული ზმნების მომავალი I, აორისტი, პერფექტი, პლუსკვამ-პერფექტი, მომავალი III ისევე იწარმოება, როგორც παιδεν-ა, ანუ შეურწყმელი ზმნები, მხოლოდ ფუძისეული ε დროთა ნიშნების წინ გრძელდება და გვაძლევს η-ს: მაგ: κισά, fut. κισήσ.

-ა-ზე დაბოლოებული ზმნები უმეტესად ნასახელარი ზმნებია: ნήλως ცხადი, – აქედან > ნηλას ვაცხადებ, στέφαισ გვირგვინი > στεφαίას ვაგვირგვინებ. ამ ტიპის ზმნებშიც ანმყოს ფუძისეული -ა დროთა ნიშნების წინ გრძელდება და გვაძლევს ა-ს. მაგ: ნηლას, fut. ნηლას.

ზმნები, როგორიცაა: ζάα ვცხოვრობ, ვცოცხლობ, παιδάα ვშიშნობ, დიψάα მწყურია, χράა პასუხს ვცემ, ვპასუხობ, χράίμαა ვსარგებლობ შერწყმულ ფორმებში ა-ს ნაცვლად გვაძლევს ი-ს. მაგ: ἴψ. ζήσ, παιήσ, დიψήσ, χρήσ, χρήσθαι.

Futurum activi და medii სუფთა ზმნებისა

Futurum-ის საწარმოებლად ზმნის ფუძეს დაერთვის დროის მაჩვენებელი ნიშანი – σ. ზმნის ფუძე უცვლელია, თუ σ-ს წინ გრძელი ხმოვანია. თუ ფუძის ბოლოკიდური ხმოვანი მოკლეა, σ-ის დართვის შედეგად იგი დაგრძელდება: ἔ-σ, ἔ-σ, ἄ-σ (თუ წინ უძღვის ε. ἰ. ρ); სხვა შემთხვევაში გვაძლევს η-ს. ასევე: ε-η, ὀ-α (გვაქვს გამონაკლისებიც).

Futurum-ს კავშირებითი და ბრძანებითი კილოები არა აქვს.

ულღება futurum-ში ისეთივეა, როგორიც ანმყოში. არის ზმნები, რომელთაც futurum-ში ფორმა მედიალური აქვთ, მნიშვნელობა აქტივისა. futurum-ში, ისევე როგორც აორისტიში, პასივსა და მედიუმს განსხვავებული ფორმები აქვს.

παίδε-σ-α ალვზრდი

a c t i v u m			m e d i u m	
sing.	ind.	opt.	ind.	opt.
p.p.	παίδε-σ-α	παίδε-σ-οι-µι	παίδε-σ-ο-µαι	παίδε-σ-οίµην
inf.	παίδε-σ-ειν'		παίδε-σ-εσθαι	
part.	παίδε-σ-α, παίδε-σ-ουσα, παίδε-σ-οι'		παίδε-σ-ό-µεν-ος, παίδε-σ-ο-ί-εν-η, παίδε-σ-ό-µεν-ισ'	

ბერძნულ ენაში ის ზმნური ფორმები, რომლებსაც ჩვენ მომავალს ვუნოდებთ, ყურადღებას იქცევს, ერთი მხრივ, იმით, რომ ის ყოველთვის არ გადმოსცემს მომავალ დროს; ხშირად მნიშვნელობა სხვაა – ეს არის სურვილის, ბრძანების, პოტენციალის მნიშვნელობები.¹

Aoristus I activi და medii სუფთა ზმნებისა

I აორისტის მოქმედებითი და საშუალი გვარის ფუძე მიიღება ზმნის ფუძეზე დროის მაჩვენებელი -σᾶ სუფიქსის დართვით. ამ სუფიქსის დართვა წინამდებარე მოკლე ხმოვნებს აგრძელებს. აორისტის ფუძეს ფორმათა მანარმოებელი დაბოლოებები დაერთვის შემაერთებელ ხმოვანთა გარეშე. ინდიკატივსა და ოპტატივში აორისტის ფუძეს დაერთვის ისტორიულ დროთა პირის ნიშნები, კონიუნქტივში – მთავარ დროთა პირის ნიშნები. აორისტის ინდიკატივს ყოველთვის, ხოლო აორისტის ოპტატივს არცთუ ხშირად, აქვს წარსული დროის სრული ასპექტის მნიშვნელობა.

Aoristus act.

ἔ-παίδε-σᾶ – ალვზარდე

	indic.	conjcl.	opt.	imperat.
singularis				
p.p.	ἔ-παίδε-σᾶ	παίδε-σᾶ	παίδε-σᾶι-µι	–
p.s.	ἔ-παίδε-σᾶς	παίδε-σῆς	παίδε-σᾶς	παίδε-σ-οι'
p.t.	ἔ-παίδε-σῃ(ι)	παίδε-σῆ	παίδε-σᾶι	παίδε-σᾶ-τω
pluralis				
p.p.	ἔ-παίδε-σᾶ-µεν	παίδε-σᾶ-µεν'	παίδε-σᾶιµεν'	–

¹ თინათინ გიორგობიანი, ზმნის ძირითადი კატეგორიებისათვის ბერძნულში, თბ., 1998, გვ. 50.

p.s.	ἐ-παίδεῦ-σα-τε	παίδεῦ-σητη	παίδεῦ-σαι-τε	παίδεῦ-σα-τε
p.t.	ἐ-παίδευσ-αν(ι')	παίδεῦ-σω-σι(ι')	παίδεῦ-σαι-ει	παίδευσ-ά-ντων
dualis				
p.s.	ἐ-παίδεῦ-σα-τοι'	παίδεῦ-ση-του'	παίδεῦ-σαι-τοι'	παίδεῦ-σα-τοι'
p.t.	ἐ-παίδευσ-ά-τηι'	παίδεῦ-ση-των	παίδευσ-αί-την	παίδευσ-ά-των'
inf.	παίδεῦ-σαι			
part. nom.	παίδεν-σας, παίδεν-σασσ, παίδεν-σων			
part. gen.	παίδεν-σαιτος, παίδευσ-άσης, παίδεν-σαιτος			

Aoristus med.

ἐ-παίδευσ-ά-μην – ალვიზარდე (ვინმე ჩემთვის)

	indic.	conjct.	opt.	imperat.
singularis				
p.p.	ἐ-παίδευσ-ά-μην'	παίδεν-σων-μαι	παίδευσ-αί-μην'	–
p.s.	ἐ-παίδεῦ-σω	παίδεῦ-σης	παίδεῦ-σαι-σο	παίδευσ-αι
p.t.	ἐ-παίδεῦ-σα-το	παίδεῦ-ση-ται	παίδεῦ-σαι-το	παίδευσ-ά-σθω
pluralis				
p.p.	ἐ-παίδευσ-ά-μεθα	παίδευσ-ων-μεθα	παίδευσ-αί-μεθα	–
p.s.	ἐ-παίδεῦ-σα-σθε	παίδεῦ-ση-σθε	παίδεῦ-σαι-σθε	παίδεῦ-σα-σθε
p.t.	ἐ-παίδεῦ-σα-το	παίδεῦ-σων-ται	παίδεῦ-σαι-το	παίδευσ-ά-σθω'
dualis				
p.s.	ἐ-παίδεῦ-σα-σθιν	παίδεν-ση-σθιν	παίδεῦ-σαι-σθιν	παίδεῦ-σα-σθιν
p.t.	ἐ-παίδευσ-ά-σθην'	παίδεν-ση-σθιν'	παίδευσ-αί-σθην'	παίδευσ-ά-σθω'

Aoristus I pass.

აორისტის ვნებითი გვარის ფუძე მიიღება ზმნის ფუძეზე -მე სუფიქსის დართვით. ამგვარად მიღებულ აუგმენტოზირებულ ფუძეს შემაერთებელი ხმოვნების გარეშე დაერთვის პირის ნიშნები. -მე მარცვალნი ნინმდებარე ι და $\nu\tau$ -ს წინ დამოკლდება ($\theta\eta > \theta\epsilon$). თხრობითა და ნატურით კილოებში აორისტის ვნებითი გვარის ფუძეს დაერთვის ისტორიულ დროთა მოქმედებითი გვარის პირის ნიშნები, კავშირებით კილოში კი – მთავარ დროთა მოქმედებითი გვარის პირის ნიშნები, კავშირებითი – $\theta\epsilon + \omega = \theta\omega$, $\theta\epsilon + \eta = \theta\eta$.

Aoristus pass.

ἐ-παίδευσ-θη-ν – აღვიზარდე (თვითონ)

	indic.	conjct.	opt.	imperat.
singularis				
p.p.	ἐ-παίδευσ-θη-ν	παίδευσ-θῶ	παίδευσ-θείη-ν	–
p.s.	ἐ-παίδευσ-θη-ς	παίδευσ-θῆς	παίδευσ-θείης	παίδευσ-θη-τι
p.l.	ἐ-παίδευσ-θη	παίδευσ-θη	παίδευσ-θείη	παίδευσ-θή-τω
pluralis				
p.p.	ἐ-παίδευσ-θη-μεν	παίδευσ-θῶ-μεν	παίδευσ-θείη-μεν/ θείη-μαι	–
p.s.	ἐ-παίδευσ-θη-τε	παίδευσ-θή-τε	παίδευσ-θείη-τε/ θείη-τε	παίδευσ-σα-τε
p.l.	ἐ-παίδευσ-θη-σθε(ν)	παίδευσ-θῶ-σθε	παίδευσ-θείη-σθε/ θείη-σθε	παίδευσ-σά-ντων
dualis				
p.s.	ἐ-παίδευσ-θη-τοί	παίδευσ-θή-τοι	παίδευσ-θείη-τοι/ θείη	παίδευσ-θη-τοι
p.t.	ἐ-παίδευσ-θή-την	παίδευσ-θή-του	παίδευσ-θείη-την/ θείη-την	παίδευσ-θή-των

inf. παίδευσ-θη-ναι

part. nom. παίδευσ-θείς, παίδευσ-θείσα, παίδευσ-θεί

part. gen. παίδευσ-θέντος, -θείσης, -θείτος

მომავალი I პასივი

Futurum I pass.

მომავალი I ვნებითი გვარისა ისევე იუღლებს, როგორც მომავალი მედიალური ზმნის, იმ განსხვავებით, რომ ვნებითი გვარის -თე სუფიქსი მოთავსდება ზმნის ფუძესა და დროის ნიშან თ-ს შორის. მაგ: παίδευσθήσομαι, -θήσῃ (-ει) და ა. შ. „მე აღვიზარდები“. *opt.* παίδευσθήσομαι, -θήσῃ, და ა. შ. *inf.* παίδευσθήσθε, *part.* παίδευσθήσομαι, -θήσῃ, -θήσῃ.

პერფექტი I Perfectum I

პერფექტი მთავარი დროა, სრულასპექტიანი წარსული. თანხმონით დანყებულ ზმნებში პერფექტის ფუძე იწარმოება რედუპლიკაციით (ἀναδιπλασιασμός) და ამგვარად მიღებულ ფუძეს ემატება დროის ნიშანი κ-α (κα). რედუპლიკაცია ანუ ფუძის გაორმაგება დამახასიათებელია პერფექტის ფუძისაგან წარმოები ყველა ფორმისათვის (ანუ: პლუსკვამპერფექტისათვის, მომავალი III-ისათვის). რედუპლიკაცია ზმნას შეიძლება ჰქონდეს პრეზენსშიც და II აორისტშიც.

თუ ზმნა იწყება ერთი თანხმონით ან თანხმოვანთა კომპლექსით, დასაწყის თანხმოვანს დაერთვის ε და ამრიგად მიღებული მარცვალ ფუძეს წინ დაემატება. მაგ: γράφα „ვენერ“, γ-ε-γραφα „დავენერე“. κ-ა სუფიქსის დართვა იწვევს ფონეტიკურ ცვლილებებს – ხმოვანფუძიან ზმნებში ხდება წინამდებარე მოკლე ხმოვნის დაგრძელება.

perfectum I act.

singularis

p.p. πει-πειδευκ-α ალვზარდე

p.s. πει-πειδευκ-ας

p.t. πει-πειδευκ-ει(ν)

pluralis

p.p. πει-πειδευκ-α-μεν

p.s. πει-πειδευκ-α-τε

p.t. πει-πειδευκ-α-τι(ν)

dualis

p.s. πει-πειδευκ-α-των

p.t. πει-πειδευκ-α-των

inf. πει-πειδευκ-έναι⁹

part. πει-πειδευκ-ώς, πει-πειδευκ-ύς, πει-πειδευκ-ός

gen. πει-πειδευκ-ός-τος, -ύς, -ός

თუ ზმნა იწყება ფშენივიერი თანხმონით (φ, χ, θ), რედუპლიკაციის დროს ეს თანხმოვანი გადადის შესაბამის მკვეთრში. ანუ: φ>π, χ>κ, θ>τ. მაგ: θείομαι „ეხედავ“ – τε-θείομαι „დავინახე“.

წარწარა თანხმონით დანყებულ ზოგიერთ ზმნას ფუძის წინ ει დიფთონგი აქვს. აქ გათვალისწინებულია ამ ტიპის ზმნათა ოდინდელი ფუძე. მაგ: λαμβάνω ვიღებ – εἶληφα. ამ ზმნის ფუძე იყო σλαβ-//სლჲ. რედუპლიკაციის შემდეგ პროცესი ასე წარიმართა: σέ-σληφα>σέλληφα> εἶληφα. ასევე: συλλέγω შევიკრებ – συ-εἶλοχα.

ხმოვანფუძიან ზმნათა ერთ ნაწილს ახასიათებდა ე. წ. ატიკური რედუპლიკაცია. ეს არის რედუპლიკაციისას ფუძის დასაწყისი ხმოვნის დაგრძელება. მაგ: პრეზ. ἀκῶσα ვუსმენ, – პერფ. ἀκ-ῥῶσα. ἔμψυα ვფიცავ, ფიცს ვდებ – ἔμ-ἄμῶσα დავიფიცე.

* მოქმედებითი გვარის ინფინიტივში -αι დაბოლოების წინმდებარე ε შემადგენელი ხმოვანია და მკვეთრი მახვილი აქვს.

იმპერატივი (ბრძანებითი კილო) მოქმედებითი გვარისა ატიკურ დიალექტში გვაქვს უმეტესად აღწერილობითი; ანუ: ინარმოება პერფექტის მოქმედებითი გვარის მიმღობისა და εἰμί ზმნის ბრძანებითი კილოს მეშვეობით: παπαῖδευκᾶς ἴσθι, παπαῖδευκᾶς ἔστω და ა. შ.

აღწერილობითი ფორმებია კავშირებითა და ნატვრით კილოებში. მაგ: παπαῖδευ-κᾶς, παπαῖδευ-κᾶς, παπαῖδευ-κᾶς ἄ და ა. შ. πᾶ-παῖδευ-κᾶς, πᾶ-παῖδευ-κᾶς, πᾶ-παῖδευ-κᾶς εἶμι და ა. შ. ე. ი. აღებულია მიმღობის ფორმები და ყოფნა ზმნა ერთ შემთხვევაში კავშირებით კილოში, მეორე შემთხვევაში – ნატვრით კილოში; აღწერილობითი ფორმები გვხვდება თხრობით კილოშიც – εἰμί ზმნის გამოყენებით. მაგ: παπαῖδευ-κᾶς εἶμι = πᾶ-παῖδευ-κᾶ.

Perfectum med. (pass.)

παπαῖδευ-μαι – აღზარდე (ჩემთვის)

	indic.	conjct.	opt.
singularis			
p.p.	παπαῖδευ-μαι	παπαῖδευ-μένος ᾶ	παπαῖδευ-μένος εἶην
p.s.	παπαῖδευ-σαι	παπαῖδευ-μένος ἦς	παπαῖδευ-μένος εἶης
p.t.	παπαῖδευ-ται	παπαῖδευ-μένος ἦ	παπαῖδευ-μένος εἶη
pluralis			
p.p.	παπαῖδευ-μεθα	παπαῖδευ-μένοι ᾶμεν	παπαῖδευ-μένοι εἶμεν
p.s.	παπαῖδευ-σθε	παπαῖδευ-μένοι ἦτε	παπαῖδευ-μένοι εἶτε
p.t.	παπαῖδευ-νται	παπαῖδευ-μένοι ᾶσι(ν)	παπαῖδευ-μένοι εἶεν
dualis			
p.s.	παπαῖδευ-σθον	παπαῖδευ-μέω ἦτον	παπαῖδευ-μέω εἶτον
p.t.	παπαῖδευ-σθον	παπαῖδευ-μέω ἦτον	παπαῖδευ-μέω εἶτην

inf.	პე-პაიდნუ-შია
part. nom.	პე-პაიდნუ-მისოჲ, პე-პაიდნუ-მისჲ, პე-პაიდნუ-მეხო
part. gen.	პე-პაიდნუ-მისოჲ, პე-პაიდნუ-მისჲჲ, პე-პაიდნუ-მისოჲ

შენიშვნა: დაბოლოებები: -ჲაი, -შია, -ჲაი, -ჲაი, -შია მახვილისათვის მოკლე მარცვლებია.

Plusquamperfectum I

პლუსკვამპერფექტი, იგივე ნამყოწინარენარსული, ინარმოება პერფექტის ფუძისაგან: დროის ნიშან კ-ს ემატება ხმოვანი ε ან ει და შემდეგ ისტორიულ დროთა პირის ნიშნები. თუ ზმნა იწყება თანხმოვნით, ზმნის ფუძე რედუპლიციონებულია. ამავე დროს, მას წინ დაერთვის მარცვლოვანი ნამატი.

პლუსკვამპერფექტს მხოლოდ თხრობითი კილო აქვს. ატიკურ დიალექტში უკვე გვაქვს მოქმედებითი გვარის პლუსკვამპერფექტის დაბოლოებათა ორი ფორმა: *ძველი და შემდეგდროინდელი*. საშუალი და ვნებით გვარის ფორმები პლუსკვამპერფექტში საზიაროა. მათ სანარმოებლად პერფექტის და პლუსკვამპერფექტის ფუძეს დაერთვის ისტორიულ დროთა პირის ნიშნები უშუალოდ – დროის ნიშნისა და შემაერთებული ხმოვნების გარეშე.

Plusquamperfectum I act.

é-პე-პაიდნუკ-ჲ – აღმიზრდია

ადრინდელი	გვიანდელი
singularis	
p. p. é-პე-პაიდნუკ-ჲ	é-პე-პაიდნუკ-ეი-ჲ
p. s. é-პე-პაიდნუკჲჲ	é-პე-პაიდნუკ-ეი-ჲჲ
p. t. é-პე-პაიდნუკ-ეი (ი)	é-პე-პაიდნუკ-ეი
pluralis	
p. p. é-პე-პაიდნუკ-ე-ჲეჲ	é-პე-პაიდნუკ-ეი-ჲეჲ
p. s. é-პე-პაიდნუკ-ე-ჲე	é-პე-პაიდნუკ-ეი-ჲე
p. t. é-პე-პაიდნუკ-ე-შიაჲ	é-პე-პაიდნუკ-ე-შიაჲ
dualis	
p. s. é-პე-პაიდნუკ-ე-თოჲ	é-პე-პაიდნუკ-ეი-თოჲ
p. t. é-პე-პაიდნუკ-ე-ტჲჲ	é-პე-პაიდნუკ-ეი-ტჲჲ

plusquamperfectum I med.-pass.

ἔ-παρ-παίδεν-μῆϋ – აღმიზრდია (ჩემთვის, med.), აღვზრდილვარ (pass.)

singularis

p.p.ἔ-παρ-παίδεν-μῆϋ

p.s.ἔ-παρ-παίδεν-σο

p.t.ἔ-παρ-παίδεν-το

pluralis

p.p.ἔ-παρ-παίδεν-μεθα

p.s.ἔ-παρ-παίδεν-σθε

p.t.ἔ-παρ-παίδεν-το

dualis

p.p.ἔ-παρ-παίδεν-σθιν

p.s.ἔ-παρ-παίδεν-σθην

Futurum III act.

fut. III მოქმედებითი გვარისა აღწერით ინარმოება. აღებულია *part. pf.* ზმნისა და „ყოფნა“ ზმნა მომავალში. ანუ: παίδεν > παπαίδενσκάς ἔσομαι.

Futurum III pass.

Fut. III ვნებითი გვარისა ინარმოება გაორმაგებულ (რედუპლიცირებულ) ფუძეზე დროის ნიშნის, σ-ის, მიმატებით; შემდეგ შემაერთებელი ხმოვნების, ο და ε, მემვობით ემატება fut. med.-ის დაბოლოებები, მაგ: παπαίδενσσομαι, σῆ, σεται და ა. შ.

მახვილისათვის

ძველი ბერძნული ზმნის ინფინიტივში მახვილის ასეთი სურათია:

ინფინიტივი, პრეზენსი (აქტივი):	παίδενειν.
ფუტურუმი (აქტივი):	παίδενσειν.
აორისტი (აქტივი):	παίδενσαι.
პერფექტი (აქტივი):	παπαίδενσκάειν.
აორისტი (პასივი):	παίδενσθηναι.
II აორისტი (აქტივი):	βαλέιν.
პრეზენსი (მედიუმი):	παίδενσθεσθαι.
ფუტურუმი (მედიუმი):	παίδενσσεσθαι.
I აორისტი (მედიუმი):	παίδενσθασθαι.
პერფექტი (მედიუმი):	παπαίδენσθασθαι.
II აორისტი (მედიუმი):	βαλέσθαι.

თანხმოვანფუძიანი ზმნები ე. წ. *verba impura*

ამ ზმნათა გარკვეულ ნაწილს აქვს როგორც პირველი ანუ სუსტი, ისე მეორე ანუ ძლიერი დროები. განსხვავებით ხმოვანფუძიანი ზმნებისაგან, ე. წ. *verba pura*-საგან, რომელთაც მხოლოდ პირველი დროები ანუ სუსტი დროები აქვთ, თანხმოვანფუძიანი ზმნებისთვის მეორე დროებში ძირეული ხმოვნის თვისებრიობის ცვლაა დამახასიათებელი, იგივე აბლაუტი. მაგ: κλέπ-τ-α, έ-κλέπ-την, κέ-κλιφα.

თანხმოვანფუძიან ზმნათა დიდი ნაწილის ანმეოს ფუძე, იგივე დროის ფუძე, განსხვავებულია ზმნის ფუძისაგან ანუ მარტივი ფუძისაგან. ასე რომ, ზმნათა უღლების დროს საჭიროა ცოდნა როგორც პრეზენსის ფუძისა, რომლისაგანაც ანმეო და იმპერფექტი იწარმოება, ასევე ზმნის მარტივი ფუძისა, რომლისაგანაც დროთა დანარჩენი ფორმები იწარმოება. საბოლოოდ კი, საჭიროა ზმნათა კლასიფიკაციის გათვალისწინება. აქ წარმოვადგენთ პირველი ოთხი კლასის ზმნებს.

ზმნათა კლასიფიკაცია (I – IV კლასები)

I კლასს განეკუთვნებიან ის ზმნები, რომელთა ანმეოს ფუძე და ზმნის ფუძე ანუ მარტივი ფუძე იდენტურია, ერთი და იგივეა. ესენია ხმოვანფუძიანი ზმნები ანუ *verba pura* და თანხმოვანფუძიან ზმნათა ნაწილი, ე. წ. *verba mixta*, ხშულ თანხმოვნებზე დაბოლოებული. მაგ.: λέγ-α, άρχ-α, γράφ-α და ა. შ.

II კლასის ზმნები. ანმეოს ფუძის მისაღებად ზმნის მარტივ ფუძეს, რომელიც ბოლოვდება ლაბიალურ (ბაგისმიერ) თანხმოვნებზე, ემატება τ. ხდება ფონეტიკური პროცესი, β და φ τ-სთან გამკვეთრდება და გვაძლევს π-ს: β + τ > πτ, φ + τ = πτ, π + τ > πτ (აქ π უცვლელი რჩება). βλαβ (ფუძე), *praes.* βλάπτ-α ვავენბ.

III კლასის ზმნები ხორხისმიერ (გუტურალურ) და კბილისმიერ (დენტალურ) თანხმოვნებზე ბოლოვდებიან. ისინი ანმეოს ფუძეს აწარმოებენ მარტივ ფუძეზე იოტას დართვით ანუ იოტიზაციით: παρευ + j > πράτσω (πράττω) ვაკეთებ. საერთოდ, γ, κ, χ + j > σσ ან ττ (ორი სიგმა უფრო კონინესთვის, საერთო დიალექტისთვის, არის დამახასიათებელი). დენტალური თანხმოვანი δ + j = ζ (მაგ.: έλαμδ-j-α > έλαμζ ვიმედოვნებ). აქვე შემოდის λ, ρ, ν-ზე დაბოლოებული ზმნები; λ + j = ლლ. βαλj-α > βάλλ-α – ვისვრი; κριν-j-α > κρίνω – განვსჯი; καθαρ-j-α > καθαίρω – განვწმენდ.

IV კლასს განეკუთვნებიან ხშულ თანხმოვნებზე დაბოლოებული ზმნები და მათთვის დამახასიათებელია ძირეული ხმოვნის ცვლა. ეს ზმნები ერთმარცვლიანებია. მაგ: λίπ-λείπ-λείπ-α – ვტოვებ; მიθ-πειθ-πέιθ-α – ვარწმუნებ, ვაჯერებ.

praesens და *imperfectum activi* და *med.-passivi*

ნიმუშები: πέρμα-α – ვგზავნი (*act.*)

πέρμα-ο-μαι – ვიგზავნი (ჩემთვის), ვიგზავნები.

έ-πεμπα-ο-ν – ვგზავნიდი,

έ-πεμπα-ό-μην – ვიგზავნიდი ჩემთვის, ვიგზავნებოდი.

futurum activi და *medii*

ნიმუშები: ἄγω – მიმყავს, ἄξω – ნავიყვან, ἄξιμαι – ნავიყვან ჩემთვის.

მომავალი დროის მანარმოებელი σ სუფიქსი ხორხისმიერთან ($\gamma, \kappa, \chi + \sigma = \xi$) გვაძლევს ξ -ს, ბაგისმიერთან ($\beta, \pi, \phi + \sigma = \psi$) – ψ -ს, ხოლო დენტალური სიგმასთან ამოვარდება: $\gamma\rho\acute{\iota}\phi\alpha - \gamma\rho\acute{\iota}\psi\alpha - \gamma\rho\acute{\iota}\psi\omicron\mu\alpha\iota -$ ენერ; $\psi\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha - \psi\epsilon\acute{\iota}\sigma\alpha - \psi\epsilon\acute{\iota}\sigma\omicron\mu\alpha\iota -$ ვატყუებ.

λ, μ, ν, ρ თანხმოვნებზე დაბოლოებული ზმნები მომავალს ანარმოებს კონტრაქციით, შერწყმით: $\beta\alpha\lambda\lambda\alpha - \beta\alpha\lambda - \acute{\epsilon}\sigma - \alpha > \beta\alpha\lambda\acute{\alpha} > \beta\alpha\lambda\acute{\omega}$ ვისვრი (ორ ხმოვანს შორის სიგმა ამოვარდა და მოხდა შერწყმა). *med.*: $\beta\alpha\lambda - \acute{\epsilon}\sigma - \omicron - \mu\alpha\iota > \beta\alpha\lambda - \acute{\epsilon} - \omicron - \mu\alpha\iota > \beta\alpha\lambda\omicron\mu\alpha\iota$. ეს არის ე. წ. *futurum II*, იგივე *futurum contractum* ანუ შერწყმული მომავალი, უსიგმო.

-*ი* ფუძიანი ზმნები, რომელთა ანმყო -*ი*წა-ზე ბოლოვდება და ორზემეტმარცვლიანია, გვაძლევს ე. წ. ატიკურ მომავალს (*futurum atticum*). მაგ: $\nu\omicron\mu\acute{\iota}\zeta\alpha$ ვფიქრობ, ფუძეა – $\nu\omicron\mu\alpha\delta$, აქედან: $\nu\omicron\mu\iota\delta\sigma\acute{\alpha} > \nu\omicron\mu\iota\acute{\alpha} > \nu\omicron\mu\iota\acute{\omega}$ (*act.*), $\nu\omicron\mu\iota\delta\sigma\omicron\mu\alpha\iota > \nu\omicron\mu\iota\acute{\epsilon}\omicron\mu\alpha\iota > \nu\omicron\mu\iota\sigma\acute{\iota}\mu\alpha\iota$ (*med.*).

აორისტი თანხმოვანფუძიანი ზმნებისა

praesens	მარტ. ფუძე	activum	medium	passivum
ἄγω – მიმყავს	ἀγ-	ἴξαι	ἴξάμην	ἴχθην
λέγω – ვამბობ	λεγ-	ἔλεξα	ἔλεξάμην	ἔλέχθην
ἄρχω – ვმართავ	ἀρχ-	ἴρξα	ἴρξάμην	ἴρχθην
τάσσω – განვაწყობ	ταγ-	ἔταξα	ἔταξάμην	ἔτάχθην
διώκω – ვდევნი	διωκ-	ἔδιώξα	ἔδιώξάμην	ἔδιώχθην

γ, κ, χ ვნებიტის მთ სუფიქსთან გვაძლევს $\chi\theta$ -ს.

β, π, ϕ გვაძლევს $\phi\theta$ -ს, ხოლო დენტალური მ-სთან გვაძლევს σ -ს.

მაგ: $\tau\rho\acute{\iota}\beta\alpha - \acute{\epsilon}\tau\rho\acute{\iota}\phi\theta\eta\upsilon$ ვსრეს
 $\beta\lambda\acute{\alpha}\pi\tau\alpha - \acute{\epsilon}\beta\lambda\acute{\alpha}\phi\theta\eta\upsilon$ ვავნებ
 $\psi\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha - \acute{\epsilon}\psi\epsilon\acute{\iota}\sigma\theta\eta\upsilon$ ვატყუებ
 $\pi\epsilon\acute{\iota}\theta\alpha - \acute{\epsilon}\pi\epsilon\acute{\iota}\sigma\theta\eta\upsilon$ ვარწმუნებ

პერფექტი I

ის ზმნები, რომლებიც ბოლოვდებიან $\kappa\alpha, \gamma\alpha, \chi\alpha, \tau\tau\alpha$ ($\sigma\sigma$), $\pi\alpha, \beta\alpha, \phi\alpha, \pi\tau\alpha$ -ზე, მოქმედებითი გვარის პერფექტს ვერ ანარმოებენ. დენტალფუძიანები - $\kappa\alpha$ სუფიქსის დართვის შედეგად κ -ს წინმდებარე დენტალს ამოაგდებენ. მაგ:

σποιδάζω. *ფუძე* – σποιδαν > ἐσποιδανκα – ვბეჯითობ. ἔριζω, *ფუძეა* – ἔριδ > ἦρικα – ვდავობ. ზოგიერთ ზმნაში -κα სუფიქსის დართვა იწვევს ფუძისეულ ν-ს დაკარგვას: κρίνω > κέκρικα – ვსჯი. ზოგიერთი ზმნის ფუძეში ხდება მეტათეზისი – ბგერათა გადასმა: βάλλω > βέβληκα – ვისვრი.

პლუსკვამპერფექტი I

praesens		ადრინდელი	გვიანდელი
κομίζω	მომაქვს	έκεκομίκη	έκεκομίκειν
σποιδάζω	ვბეჯითობ	έσπουνδάκη	έσπουνδάκειν
έρίζω	ვდავობ	ήρίκη	ήρίκειν
παινω	ვარწმუნებ	έπεπείκη	έπεπείκειν
φαίνω	გამოვაჩენ	έπεφάγκη	έπεφάγκειν

პერფექტი და პლუსკვამპერფექტი თანხმოვანფუძიანი ზმნებისა

praesens		მარტ. ფუძე	perfectum m.-p.	plusquam-p.
άγω	მიმყავს	άγ-	ήγμαι	ήγμη'
άρχω	ვმართავ	άρχ-	ήρχμαι	ήρχμη'
τάσσω	განვანყობ	ταγ-	τέταγμα	έτετάγμαη
κομίζω	მომაქვს	κομιδ-	κεκόμισμαι	έκεκομίσμη'
άναγκάζω	ვაიძულებ	άναγκαν-	ήνάγκασμαι	ήναγκάσμη
φαίνω	გამოვაჩენ	φαι-	πέφασμαι	έπεφάσμη'

ატიკურში ვნებიითი გვარის II აორისტსა და ვნებიითი გვარის II მყოფადს პირ-ველი ოთხი კლასის ზმნები აწარმოებენ.

praesens		მარტ. ფუძე	aor. II pass.	fut. II pass.
λέγω	ვამბობ	λεγ-	έλέγη'	λεγήσομαι
μάσσω	ვზელ	μαγ-	έμάγηη	μαγήσομαι
τήκω	ვადნობ	τακ-	έτάκηη	τακίσομαι
βλάπτω	ვავნებ	βλαβ-	έβλάβηη	βλαβήσομαι
κόπτω	ვჭრი, ვკვეთ	κοπ-	έκόπη'	κοπήσομαι
γράφω	ვწერ	γραφ-	έγράφηη	γραφήσομαι
φαίνω	ვაჩენ	φαν-	έφάη'	φαιήσομαι

მეორე აორისტი

ა̂γ-ა მიმყავს, მივუძღვები (-ა̂γ ფუძის რედუბლიკაცია ხდება II აორისტში).

act.

indicat. ἤγαγον ნავეყვანე, ნინ გავუძები.

coniunct. ἀγάγω

optat. ἀγάγομαι

imperat. ἀγαγε, ἀγαγέτω

inf. ἀγαγεῖν

particip. ἀγαγών, ἀγαγούσα, ἀγαγόν

med.

indicat. ἠγαγόμην

coniunct. ἀγάγωμαι

optat. ἀγαγοίμην

imperat. ἀγαγοῦ, ἀγαγέσθω

inf. ἀγαγέσθαι

part. ἀγαγόμενος, -μένη, -μένον.

λαμβάνω ვიღებ – ἔλαβον II აორ.

αἰρέω ვიღებ, ვირჩევ – εἶλον II აორ.

λείπω ვტოვებ – ἔλιπον II აორ.

ὀράω ვხედავ – εἶδον II აორ.

προ-τρέχω ნინ მივრბივარ – προέδραμον II აორ.

αἰσθάνομαι ვგრძნობ, შევიგრძნობ – ἦσθόμην II აორ.

πίπτω ვეცემი, ვვარდები – ἔπεσον II აორ.

ἀφ-κινέομαι მოვდივარ – ἀφ-κόμεην II აორ.

πυθάνομαι ვიგებ – ἔπυθόμην II აორ.

ἐκφεύγω გავურბივარ – ἐξέφυγον II აორ.

αἰρέομαι ამოვირჩევ – εἶλόμην II აორ.

κατα-τρέχω ჩამოვირბენ – κατέδραμον II აორ.

მახვილისათვის

პარტიციპიუმებში მახვილი ასეა წარმოდგენილი:

პრეზენსი (აქტივი):	παιδεύων, παιδεύουσα, παιδεύων.
ფუტურუმი (აქტივი):	παιδεύσων, παιδεύσουσα, παιδεύσων.
აორისტი (აქტივი):	παιδεύσας, παιδεύσασα, παιδεύσαν.
პერფექტი (აქტივი):	πεπαιδευκώς, πεπαιδευκούσα, πεπαιδευκός.
I აორისტი (პასივი):	παιδευθείς, παιδευθείσα, παιδευθέν.
II აორისტი (აქტივი):	βαλόν, βαλούσα, βαλόν.

- პრეზენსი (მედიუმი): παιδευόμενος, παιδευομένη, παιδευόμενοι.
 ფუტურუმი (მედიუმი): παιδευσομαιος, παιδευσομένη, παιδευσομένοι.
 I აორისტი (მედიუმი): παιδευσάμενος, παιδευσαμένη, παιδευσάμενοι.
 პერფექტი (მედიუმი): πεπαιδευμένος, πεπαιδευμένη, πεπαιδευμένοι.
 II აორისტი (მედიუმი): βαλόμενος, βαλομένη, βαλόμενοι.

შენიშვნა:

ნაზმნარი ზედსართავი სახელები ანუ adiectiva verbalia I, II, III კლასის ზმნათა მარტივ ფუძეებს იყენებს, ხოლო IV კლასის ზმნათა ანმცოს ფუძეს დაერთვის დაბოლოებები: -τός, -τή, -τός და ამ დაბოლოებით ნაწარმოები სახელები შინა-არსობრივად მიუთითებენ შესაძლებლობაზე და ქართულში წარსული დროის ვნებითი გვარის მიმღობით გადმოდის (მაგ.: λεκτός, ή, όν – ნათქვამი), ხოლო τέος, -έα, -τέος დაბოლოებების დართვით ნაწარმოები სახელები შინაარსობრივად ვალდებულების მნიშვნელობას იძენენ და მომავალი დროის ვნებითი გვარის იდენტურია (მაგ: λεκτέος, λεκτέα, λεκτέον – სათქმელი, ანუ ის, რაც უნდა თქვა, ვალდებული ხარ, თქვა). ეს სახელები იბრუნვის I და II კანკლედობით.

-μI ულლების ზმნები (II ულლება)

-μI ულლების ზმნების ორი ჯგუფია. I ჯგუფს განეკუთვნება ზმნები, რომლებიც ბოლოვდებიან ისეთ ხმოვნებზე, როგორიცაა: ε, ο, α.

-μI ულლების ზმნები -ა-ულლებისაგან ძირითადად განსხვავდება პრეზენსში, იმპერფექტსა და II აორისტიში; დაბოლოებები ამ დროებში ფუძეს შემაერთებულ ხმოვანთა გარეშე დაერთვის. ანუ: ათემატური ულლების ტიპია. გამონაკლისია კავშირებითი კილო: აქაც, ისევე როგორც -ა ულლების ზმნებში, შემაერთებული ხმოვნებია ა და ი.

-μI ულლების ზმნებში თითქმის შემონახულია პირის ნიშანთა ადრინდელი დაბოლოებები:

singularis

p.p. -μI

p.s. -ς (ნაცვლად σI-სა)

p.t. -σι (ნაცვლად τI-სა)

pluralis

p.p. -μειν

p.s. -τες

p.t. -ασι (< ασι)

dualis

p.s. -თო

p.t. -თო

-ჟი უღლები ზმნათა გარკვეული ნაწილი აწმყოს ფუძეს გარკვევების აწუ რე-დუპლიკაციის მეშვეობით აწარმოებს. ზმნის დასაწყის თანხმოვანს დაერთვის *ι* (იოტა) და ამგვარად მიღებული მარცვალი მარტივ ფუძეს დაემატება წინ. ამ ზმნებს პრეზენსში, იმპერფექტსა და II აორისტში ინდიკატივის მოქმედებითი გვარის მხო-ლობით რიცხვში უგრძელდებათ ფუძისეული მოკლე ხმოვნები: *ε* და *α* > *η*, *ο* > *ω*. მრავლობითსა და ორობითში ხმოვანი არ გრძელდება.

activum

მარტივი ფუძე	მე-	ბო-	გ-	სტა-
	ვდებ	ვაძლევ	ვუშვებ	ვდგამ
ind. singularis				
p.p.	ტი-მე-მი	ბი-ბა-მი	ი-ე-მი	ი-სტა-მი
p.s.	ტი-მე-ს	ბი-ბა-ს	ი-ე-ს	ი-სტა-ს
p.t.	ტი-მე-თი(ი)	ბი-ბა-თი(ი)	ი-ე-თი(ი)	ი-სტა-თი(ი)
pluralis				
p.p.	ტი-მე-მეი	ბი-ბა-მეი	ი-ე-მეი	ი-სტა-მეი
p.s.	ტი-მე-ტე	ბი-ბა-ტე	ი-ე-ტე	ი-სტა-ტე
p.t.	ტი-მე-თი(ი)	ბი-ბა-თი(ი)	ი-ე-თი(ი)	ი-სტა-თი(ი)
dualis				
p.s.	ტი-მე-თი	ბი-ბა-თი	ი-ე-თი	ი-სტა-თი
p.t.	ტი-მე-თი	ბი-ბა-თი	ი-ე-თი	ი-სტა-თი
conj. singularis				
p.p.	ტი-მე	ბი-ბა	ი-ე	ი-სტა
p.s.	ტი-მე-ს	ბი-ბა-ს	ი-ე-ს	ი-სტა-ს
p.t.	ტი-მე-ი	ბი-ბა-ი	ი-ე-ი	ი-სტა-ი
pluralis				
p.p.	ტი-მე-მეი	ბი-ბა-მეი	ი-ე-მეი	ი-სტა-მეი

p.s.	τι-θῆ-τε	δι-δῶ-τε	ἰ-ῆτε	ἰ-στῆ-τε
p.t.	τι-θῶ-σι(ν)	δι-δῶ-σι(ν)	ἰ-ῶ-σι(ν)	ἰ-σῶ-σι(ν)
dualis				
p.s.	τι-θῆ-τοι	δι-δῶ-τοι	ἰ-ῆ-τοι	ἰ-στῆ-τοι
p.t.	τι-θῆ-τοι	δι-δῶ-τοι	ἰ-ῆ-τοι	ἰ-στῆ-τοι
opt. singularis				
p.p.	τι-θείη-ν	δι-δοίη-ν	ἰ-εῖη-ν	ἰ-σταίη-ν
p.s.	τι-θείη-ς	δι-δοίη-ς	ἰ-εῖη-ς	ἰ-σταίη-ς
p.t.	τι-θείη	δι-δοίη	ἰ-εῖη	ἰσταίη
pluralis				
p.p.	τι-θεί-μεν	δι-δοῖ-μεν	ἰ-εῖ-μεν	ἰ-σταῖ-μεν
p.s.	τι-θεί-τε	δι-δοῖ-τε	ἰ-εῖ-τε	ἰ-σταῖ-τε
p.t.	τι-θείε-ν	δι-δοῖε-ν	ἰ-εῖε(ν)	ἰ-σταίε-ν
dualis				
p.s.	τιθεί-τοι	δι-δοῖ-τοι	ἰ-εῖ-τοι	ἰ-σταῖ-τοι
p.t.	τι-θεί-την	δι-δοῖ-την	ἰ-εῖ-την	ἰ-σταῖ-την
imper. singularis				
p.p.		–	–	–
p.s.	τί-θει	δί-δου	ἴ-ει	ἴ-στη
p.t.	τι-θέ-τω	δι-δό-τω	ἰ-έ-τω	ἰ-στάτω
pluralis				
p.p.	–	–	–	–
p.s.	τί-θε-τε	δί-δο-τοι	ἴ-ε-τε	ἴ-στα-τε
p.t.	τι-θέ-των	δι-δό-ντων	ἰ-έ-ντων	ἰ-στά-ντων
dualis				
p.s.	τί-θε-τοι	δί-δο-τοι	ἴ-ε-τοι	ἰ-στά-τοι
p.t.	τι-θέ-ντων	δι-δό-των	ἰ-έ-των	ἰ-στά-των

<i>inf.</i>	τι-θέ-ναι	δι-δόναι	ι-έναι	ι-στά-ναι
<i>part. nom.</i>	τι-θείς	δι-δούς	ι-είς	ι-στάς
	τι-θείσα	δι-δούσα	ι-είσα	ι-στάσα
	τι-θεί'	δι-δοί'	ι-έ-ν'	ι-στά-ν
<i>part. gen.</i>	τι-θέ-ντ-ος	δι-δοίτ-ος	ι-είτ-ος	ι-στάιτ-ος
	τι-θείσης	δι-δούδης	ι-είσης	ι-στάσης
	τι-θέ-ντ-ος	δι-δοίτ-ος	ι-είτ-ος	ι-στάίτος

imperfectum

singularis

p.p.	έ-τί-θην	έ-δί-δουν	ι-εί-ν'	ι-στη-ν'
p.s.	έ-τί-θει-ς	έ-δί-δου-ς	ι-εί-ς	ι-στη-ς
p.t.	έ-τί-θει	έ-δί-δου	ι-εί	ι-στη

pluralis

p.p.	έ-τί-θε-μεν	έ-δί-δο-μεν	ι-ε-μεν	ι-στα-μεν
p.s.	έ-τί-θε-τε	έ-δί-δο-τε	ι-ε-τε	ι-στα-τε
p.t.	έ-τί-θε-σαν	έ-δί-δο-σαι'	ι-ε-σαι'	ι-στα-σαι'

dualis

p.s.	έ-τί-θε-τον	έ-δί-δο-τον	ι-ε-τοι'	ι-στα-τοι'
p.t.	έ-τι-θέ-την'	έ-δι-δό-την'	ι-έ-την	ι-στά-την

aoistus II

singularis

p.p.	έ-θηκ-α	έ-δωκ-α	ήκ-α	έ-στη-ν'
p.s.	έ-θηκ-ας	έ-δωκ-ας	ήκ-ς	έ-στη-ς
p.t.	έ-θηκ-ε(ν)	έ-δωκ-ε(ν)	ήκ-ε(ν)	έ-στη

pluralis

p.p.	έ-θε-μεν	έ-δο-μεν	εί-μεν	έ-στη-μεν
p.s.	έ-θε-τε	έ-δο-τε	εί-τε	έ-στη-τε
p.t.	έ-θε-σαι'	έ-δο-σαι'	εί-σαι'	έ-στη-σαι'

dualis				
p.s.	ἔ-θε-τοῖ'	ἔ-δο-τοῖ'	εἶ-τον	ἔ-ετη-τον
p.t.	ἔ-θέ-την	ἔ-δό-την	εἶ-την	ἔ-στή-την
conj.				
singularis				
p.p.	(ἰνα) θῶ	(ἰνα) δῶ	(ἰνα) ῶ	(ἰνα) στῶ
p.s.	θῆς	δῶς	ῆς	ῆς
<i>და ა. შ., როგორც პრეზენსის კავშირგაბმული</i>				
<i>opt. sing.</i>				
p.p.	(εἶθε) θεῖη-ν	(εἶθε) δοῖη-ν	(εἶθε) εἶη-ν	(εἶθε) σταῖη-ν
p.s.	θεῖη-ς	δοῖη-ς	εἶη-ς	σταῖη-ς
<i>და ა. შ., როგორც პრეზენსის ოპტიმიტივი</i>				
imperat.				
singularis				
p.p.	θέ-ς	δό-ς	ἔ-ς	στή-θι
p.s.	θέ-τω	δό-τω	ἔ-τω	στή-τω
pluralis				
p.s.	θέ-τε	δό-τε	ἔ-τε	στή-τε
p.t.	θέ-ντων	δό-ντων	ἔ-ντων	στά-ντων
dualis				
p.s.	θέ-τοῖ'	δό-τοῖ'	ἔ-τοῖ'	στή-τοῖ'
p.t.	θέ-των	δό-των	ἔ-των	στή-των
<i>inf.</i>	θεῖναι	δοῦναι	εἶναι	στήναι
<i>part. nom.</i>	θεῖς θεῖσα θέν	δούς δοῦσα δόν	εἷς εἶσα ἔν	στάς στάσα σάν
<i>gen.</i>	θέ-ντων θείσης θέ-ντων	δό-ντων δούσης δό-ντων	ἔ-ντων εἷσης ἔ-ντων	στά-ντων στάσης στά-ντων

medium (passivum)

praesens

ind. singularis				
p.p.	τί-θε-μαι	δί-δο-μαι	ἴ-ε-μαι	ἴ-στα-μαι
p.s.	τί-θε-σαι	δί-δο-σαι	ἴ-ε-σαι	ἴ-στα-σαι
p.t.	τί-θε-ται	δί-δο-ται	ἴ-ε-ται	ἴ-στα-ται
pluralis				
p.p.	τι-θέ-μεθα	δι-δό-μεθα	ἰ-έ-μεθα	ἰ-στά-μεθα
p.s.	τί-θε-σθε	δί-δο-σθε	ἴ-ε-σθε	ἴ-στα-σθε
p.t.	τί-θε-νται	δί-δο-νται	ἴ-ε-νται	ἴ-στα-νται
dualis				
p.s.	τί-θε-σθον'	δί-δο-σθον'	ἴ-ε-σθον'	ἴ-στα-σθον'
p.t.	τί-θε-σθον	δί-δο-σθον	ἴ-ε-σθον'	ἴ-στα-σθον
conj. sing.				
p.p.	(ἰνα) τι-θῶμαι	(ἰνα) δι-δῶμαι	(ἰνα) ἰ-ῶμαι	(ἰνα) ἰ-στῶμαι ρω σ. 2.
opt. sing.				
p.p.	τι-θεῖ-μην'	δι-δοί-μην'	ἰ-εῖ-μην'	ἰ-σταί-μην' ρω σ. 2.
imperat. singularis				
p.s.	τί-θε-σο	δί-δο-σο	ἴ-ε-σο	ἴ-στα-σο
p.t.	τι-θέ-σθω	δι-δό-σθων'	ἰ-έ-σθων'	ἰ-στά-σθω
pluralis				
p.s.	τί-θε-σθε	δί-δο-σθε	ἴ-εσ-θε	ἴ-στα-σθε
p.t.	τι-θέ-σθων	δι-δό-σθων	ἰ-έ-σθων	ἰ-στά-σθων'
dualis				
p.s.	τι-θέ-σθον	δί-δο-σθον	ἴ-εσ-θον'	ἴ-στα-σθον
p.t.	τι-θέ-σθων	δι-δό-σθων'	ἰ-έ-σθων	ἰ-στά-σθων

<i>inf.</i>	τί-θε-σθαι	δί-δο-σθαι	ἴ-ε-σθαι	ἴ-στα-σθαι
<i>part. nom.</i>	τι-θέ-μειος	δι-δό-μειος	ι-έ-μειος	ι-στά-μειος
	τι-θε-μείη	δι-δο-μείη	ι-ε-μείη	ι-στα-μείη
	τι-θέ-μειοι'	δι-δό-μειοι'	ι-έ-μειοι'	ι-στά-μειοι'

imperfectum

singularis				
p.p.	ἐ-πι-θέ-μην	ἐ-δι-δό-μην	ι-έ-μην	ι-στά-μην
p.s.	ἐ-τί-θε-σο	ἐ-δί-δο-σο	ἴ-ε-σο	ἴ-στα-σο
p.t.	ἐ-τί-το	ἐ-δί-δο-το	ἴ-ε-το	ἴ-στα-το
pluralis				
p.p.	ἐ-πι-θέ-μεθα	ἐ-δι-δό-μεθα	ι-έ-μεθα	ι-στά-μεθα
p.s.	ἐ-τί-θε-σθε	ἐ-δί-δο-σθε	ἴ-ε-σθε	ἴ-στα-σθε
p.t.	ἐ-τί-θε-ιτο	ἐ-δί-δο-ιτο	ἴ-ε-ιτο	ἴ-στα-ιτο
dualis				
p.s.	ἐ-τί-θε-σθαι	ἐ-δί-δο-σθαι	ἴ-ε-σθαι	ἴ-στα-σθαι
p.t.	ἐ-τι-θέ-σθη	ἐ-δι-δό-σθη	ι-έ-σθη	ι-στά-σθη

aoristus II medii

singularis				
p.p.	ἐ-θέ-μην	ἐ-δό-μην	εἶ-μην	ἴστημι *
p.s.	ἔ-θου	ἔ-δου	εἶ-σο	
p.t.	ἔ-θε-το	ἔ-δο-το	εἶ-το	
pluralis				
p.p.	ἐ-θέ-μεθα	ἐ-δό-μεθα	εἶ-μεθα	
p.s.	ἔ-θε-σθε	ἔ-δο-σθε	εἶ-σθε	
p.t.	ἔ-θε-ιτο	ἔ-δο-ιτο	εἶ-ιτο	
dualis				
p.s.	ἔ-θε-σθαι	ἔ-δο-σθαι	εἶ-σθαι	
p.t.	ἐ-θέ-σθη	ἐ-δό-σθη	εἶ-σθη	

conj. sing.

p.p.	(ίνα) θή-μαι	(ίνα) θή-μαι	(ίνα) ἴμαι	
p.s.	(ίνα) θή	(ίνα) θῆ	(ίνα) ἦ	
და ა. შ., როგორც პრეზენტის კავშირებითში				

მნიშვნა: μ ულლების ზმნებს დანარჩენი ფორმები ისევე ენარმოვბათ, როგორც α ულლების ზმნებს, იმ განსხვავებით, რომ ზოგიერთ დროში ბოლოდან პირველი ფუძისეული მარცვალი გრძელა, ზოგან კი – მოკლე.

opt. sing.

p.p.(εἶθε) θεί-μην. θεί-μην. εἶ-μην' და ა. შ., როგორც პრეზენტის ოპტიტივიში.

imperat. sing.

p.s. θή	θή	ή
p.t. θή-σθε	θή-σθε	ή-σθε

pluralis

p.s. ἴ-σθε	θή-σθε	ή-σθε
p.t. ἴ-σθε	θή-σθε	ή-σθε

dualis

p.s. ἴ-σθιν	θή-σθιν	ή-σθιν
p.t. ἴ-σθε	θή-σθε	ή-σθε

inf. ἴ-σθαι ἴ-σθαι ἴ-σθαι

ἴσθη-ს, გარდა II აორისტიკა, აქვს I აორისტიკ აქტივისა და მედიუმისა, ასევე Futurum III (აქტივი). ასე რომ, -μ ულლების I ჯგუფის ძირითადი ფორმებია:

<i>praes.</i>	<i>fut.</i>	<i>perf.</i>	<i>aor. pass.</i>	<i>adj. verb.</i>
τί-θημι	θήσω	τέθηκα	ἐτέθην	θετός – დადებული
δί-νωμι	δώσω	δέδωκα	ἐδόθην	δοτός – მიცემული
ἴ-νημι	ήσω	ἔηκα	ἐήθην	ἔτός – გაგზავნილი
ἴ-στημι	στήσω	ἔστηκα	ἐστάθην	στατός – დადგმული

/σε-στη-κα

ἴσθη-ს ზმნის ფორმები გარდამავალი და გარდაუვალი მნიშვნელობით:

- გარდამავალი: ἴσθημι – ვდგამ
(transit.) ἴσταμαι – ვიდგამ (ჩემთვის)
 στήσω – დავდგამ
 στήσομαι – დავიდგამ (ჩემთვის)
 σταθήσομαι – დამიდგამენ
 ἔσθησα – დავდგი

ἔσθισάμην - დავიდგი ჩემთვის

ἔσθάρην - დამდგეს

გარდაუვალი: ἴσταμαι - ვდგები (ენებ. გვ.)

(intransit) ὀτήσομαι - დავდგები

ἔσθην - დავდექი

ἔσθηκα - ვდგავარ, დავდექი - პერფექტის აქტივი გარდაუვალი მნიშვნელობით.

ასევეა: plusquam. ἔσθηκα - ვიდექი

fut. III ἔσθηξω - დავდგები

ἴσθημι ზმნის ფორმები პერფექტში

ამ ზმნას ორი ფორმა აქვს: ერთი ნაწარმოებია κ-ს დართვით, მეორე კი ნაწარმოება რედუპლიცირებულ ἔσθη ფუძეზე პირის ნიშნების უშუალო დართვით:

perfectum

singularis				
	ind.	conj.	opt.	imperat.
p.p.	ἔσθηκα	ἔσθηκα	ἔσθαιην	-
p.s.	ἔσθηκας	ἔσθηκας	ἔσθαιης	ἔσθηκε (ἔσθαιθι)
p.t.	ἔσθηκα(ν)	ἔσθηκα	ἔσθαιη	ἔσθηκέτω (ἔσθάτω)
pluralis				
p.p.	ἔσθαμι (ἔσθηκαμι)	ἔσθῶμι (ἔσθηκαμι)	ἔσθαιμεν	-
p.s.	ἔσθατε (ἔσθηκατε)	ἔσθητε	ἔσθαιτε	ἔσθατε
p.t.	ἔσθάσι (ἔσθηकाσι(ν))	ἔσθῶσι(ν)	ἔσθαιεν	ἔσθάντων (ἔσθάτωσιν)
dualis				
p.s.	ἔσθατοι (ἔσθηκατοι)	ἔσθητοι	ἔσθαιτοι	ἔσθατοι
p.t.	ἔσθατοι (ἔσθηκατοι)	ἔσθητοι	ἔσθαιτην	ἔσθάτων
inf.	ἔσθάντων (ἔσθηκέναν)			

პრევერბიანი ზმნები

ἀνα-τίθημι	– ეუძღვნი, ენირავ, დავუდგამ
ἀνα-τίθημι	– ეუპირისპირებ
ἐπι-τίθημι	– დავურთავ, დავუმატებ
δια-τίθημι	– მოვანესრიგებ
συσ-τίθημι	– ვაჯამებ
ἀπο-τίθημι	– გადავდებ
ἐν-τίθημι	– ჩავერთავ, ჩავდებ
προσ-τίθημι	– დავუმატებ
ἀπο-δίνωμι	– გადავცემ, ვუბრუნებ, ვაძლევ
ἀνα-δίνωμι	– გადავცემ, მივანოდებ
ἐκ-δίνωμι	– გადავცემ, გამოვცემ
μετα-δίνωμι	– ვუნანილებ, ვაუნყებ
παρα-δίνωμι	– გავცემ, გადავცემ
ἀν-ίστημι	– აღვადგენ
ἐφ-ίστημι	– აღვმართავ, წინ ვაყენებ
παρα-ίστημι	– გვერდით ვაყენებ
ἀφ-ίστημι	– გადავდგამ, უკუვადგებ
καθ-ίστημι	– დავადგენ, ვაჩერებ
προ-ίστημι	– წამოვწევ
συσ-ίημι	– მესმის
ἐφ-ίημι	– ვგზავნი, ვაქეზებ
προ-ίημι	– წარვგზავნი
παρα-ίημι	– ხელიდან ვუშვებ
ἐφ-ίεμαι	– მოვისურვებ

II აორისტის მქონე უღლების ზმნები

βαλω (ფუძე βα, βω) – დავდივარ

ind.	ἔβην
conj.	βῶ
opt.	βαίην
imper.	βήθι
inf.	βῆναι
part.	βάς (βαίτος)
	βάσα (βάσις)
	βάν (βάντος)

γυῖσθαι (ფუძე γυα, γυσ) – ვცნობ, ვივებ

ind. ἔγυα
 conj. γυῶ
 opt. γυοίη
 imper. γυῖθι
 inf. γυῖσθαι
 part. γυῖσς (III კ.)
 γυῖσσα (I კ.)
 γυῖς (III კ.)

* ამ ზმნებს ἔσθαι ზმნის მსგავსად აქვთ გარდაუვალი მნიშვნელობა.

ფორმანაკლი ზმნები – verba defectiva

ესენია: φημί – ვამბობ; εἶμι – ვარ; εἶμι – წავალ; οἶδα – ვიცი; κέμμι – ვნებარ, ვარ; χρῆ – საჭიროა, უნდა; ἦμι – ვამბობ.

singularis					
	ind.	conj.	opt.	imper.	imperf.
p.p.	φη-μί	φῶ	φαίη		ἔ-φη-ν
p.s.	φῆ-ς	φῆ-ς	φαίης	φά-θι	ἔφης
p.t.	φη-σί(ν)	φῆ	φαίη	φά-τω	ἔ-φη
pluralis					
p.p.	φᾶ-μέι	φῶ-μεν	φαῖ-μει		ἔ-φᾶ-μεν
p.s.	φᾶ-τέ	φῆ-τε	φαῖ-τε	φά-τε	ἔ-φᾶ-τε
p.t.	φᾶσί(ν)	φῶσι(ν)	φαῖ-ει	φά-ντων	ἔ-φᾶ-σαι
dualis					
p.s.	φᾶ-τόι	φῆ-τοῖ	φαῖ-τοῖ	φά-τοῖ	ἔ-φᾶ-τοῖ
p.t.	φᾶ-τόι	φῆ-τοῖ	φαῖ-τηῖ	φά-των	ἔ- φᾶ-τηῖ

fut. φή-σῃ და ვამბტკიცებ და ა. შ.

inf. φᾶ-σαι

part. φάσκα, φάσκουσα, φάσκοι

aor. ἔ-φη-σα და ვამბტკიცე და ა. შ.

ἡμῖν ვამბობ ზმნას აქვს შემდეგი ფორმები: I პირი *impf.*-ის და III პირი – ἦ, ἦς δ' ἔγώ ვთქვი; ἦ δ' ὅς თქვა მან; ἦ δ' ἦ თქვა (ქალმა).

εἰμῖν – ვარ
praesens

singularis				
	ind.	conj.	opt.	imper.
p.p.	εἰ-μῖ	ᾶ	εἰ-ην	–
p.s.	εἶ	ἦς	εἶ-ης	ἴσ-θι
p.t.	ἔσ-τί	ἦ	εἶη	ἔσ-τω
pluralis				
p.p.	ἔσ-μῖν	ᾶ-μεν	εἶ-μῖν	–
p.s.	ἔσ-τέ	ἦ-τε	εἶ-τε	ἔσ-τε
p.t.	εἰσί(ν)	ᾶσι(ν)	εἶεν	ἔσ-τωι
dualis				
p.s.	ἔσ-τον	ἦ-τον	εἶη-τοί	ἔσ-τοί
p.t.	ἔσ-τον	ἦ-τοί	εἶή-την	ἔσ-τωι

inf. εἶναι

part. nom. ᾶν, οὔσα, ὄν

gen. ὄντ-ος, οὔσης. ὄντ-ος

futurum

singularis		
	ind.	opt.
p.p.	ἔσ-ο-μαι	ἔσ-οί-μῃ
p.s.	ἔσῃ, ἔσει	ἔσ-οι-ο
p.t.	ἔσ-ται	ἔσ-οι-το
pluralis		
p.p.	ἔσ-ό-μεθα	ἔσ-οί-μεθα
p.s.	ἔσ-ε-σθε	ἔσ-οι-σθε

p.t.	ἔσ-ο-ι-ται	ἔσ-οι-ι-το
dualis		
p.s.	ἔσ-ε-σθον	ἔσ-οι-σθον
p.t.	ἔσ-ε-σθον	ἔσ-οί-σθη

part. nom. ἔσ-ό-μεινος, ἔσ-ο-μένη, ἔσ-ό-μεισι

gen. ἔσομένων, ἔσομένης, ἔσομένων

inf. ἔσ-ε-σθαι

imperfectum

singularis

p.p. ἦν, ἦ

p.s. ἦσθα

p.t. ἦν

pluralis

p.p. ἦμεν

p.s. ἦτε, ἦσ-τε

p.t. ἦσαν

dualis

p.s. ἦσ-τοι

p.t. ἦσ-την

εἰμί მომდინარეობს ἔσμι-საგან; εἶ მომდინარეობს ἔσσι-საგან; ἔσ-τι ფორმაში შენარჩუნებულია ფუძეც და დაბოლოებაც; ფორმა εἶσι მომდინარეობს ἔσ-τι-საგან.

კონიუნქტივის, კავშირებითი კილოს ᾶ მიღებულია ἔσა-საგან (ინტერეო-კალურ პოზიციაში სიგმა ამოვარდება და ხდება კონტრაქცია, შერწყმა). ოპტატივი მიღებულია ფუძისაგან ἔσ-α-η-ι > εἶη, ხოლო ἔσ-α-μεν-ისაგან > εἶμεν. ინფინიტივი (სანყისი) მიღებულია ἔσ-αι-დან > εἶσαι, პარტიციპიუმი ᾶ მიღებულია ἔσ-ας ფორმისაგან.

იმპერფექტში მოხდა რაოდენობითი ნამატი (ε > η). ἦσα ფორმამ მოგვცა ἦ (ἦν).

პრეზენტის III პირის ფორმა ἔσσι შეიძლება იყოს ბოლოდან II მარცვალზე მახვილით (ანუ: ἔσσι) იმ შემთხვევაში, როცა წინადადების დასაწყისშია, ან იხმარება ისეთი მნიშვნელობით, როგორცაა: არსებობს, შესაძლებელია; ასევე იმ

შემთხვევაში, როცა ნინ უძღვის სიტყვები, οὐκ და μή არა, εἰ თუ, καί და, ἄς როგორც, ἄλλ მაგრამ. (მაგ.: τοῦτ' ἔστι ესე იგი, ἄλλ' ἔστι მაგრამ არის).

პრევერბიან ფორმებში მახვილი გადადის პრევერბზე პრევენსის ინდიკატივისა და იმპერატივში, მაგ: πᾶρ-εἰμι ვარ, πᾶρ-εἰθε იყავ!

εἶμι – ნაეალ
praesens

singularis				
	ind.	conj.	opt.	imper.
p.p.	εἶ-μι	ἴ-ω	ἴ-οι-μι	–
p.s.	εἶ	ἴ-ης	ἴ-οι-ς	ἴ-θι
p.t.	εἶ-σι	ἴ-η	ἴ-οι	ἴ-τω
pluralis				
p.p.	ἴ-μεν	ἴ-ω-μεν	ἴ-οι-μεν	–
p.s.	ἴ-τε	ἴ-η-τε	ἴ-οι-τε	
p.t.	ἴ-ασι(ν)	ἴ-ω-σι(ν)	ἴ-οι-ε-ι'	ἴ-ό-ιτωσι' = ἴ-τωσασι'
dualis				
p.s.	ἴ-τον	ἴ-ῆ-τον	ἴ-οι-τοι'	ἴ-τοι'
p.t.	ἴ-τον	ἴ-η-τοι'	ἴ-οί-τηι'	ἴ-των

part. ἴ-ῶσι, ἴ-οῦσα, ἴ-όσι

inf. ἴ-έ-ναι

imperfectum

singularis

p.p. ἴ-α, ἴ-ειν

p.s. ἴ-εισθα, ἴ-εις

p.t. ἴ-ει(ν), ἴ-ει

pluralis

p.p. ἴ-μεν

p.s. ἴ-τε

p.t. ἴ-σαν, ἴ-εσαν

adiectivum verbale ἰτός, ἰτέος, ἰτητέος, ἰτέον, ἰτητέον.

ამ ზმნას პრეზენსში აქვს მომავლის მნიშვნელობა. ზმნა ἔρχομαι იხმარება ახლანდელი დროის მნიშვნელობით.

ბერძნულ პროზაში ხშირად გამოიყენება ἀπό-ημαι=ῥμαι ვზივარ ზმნა, რომელიც მნიშვნელობით ახლანდელი დროა, ფორმით კი პერფექტი.

singularis				
	ind.	conj.	opt.	imper.
p.p.	κάθημαι	καθήμεαι	καθιόμεϋ	κάθησο = κάθου
part.	καθημῆσιν, -μένη, -μῆσιν			
inf.	καθησθαι			
imper.	ἐκαθημῃ			

ასევე: κείμαι ვნევარ, ვარ, ვიმყოფები მნიშვნელობით ახლანდელი დროა, ფორმით პერფექტი. ინფინიტივია κείσθαι.

οἶδα - ვიცი

οἶδ-, οἶδ-, ε-, οἶδ- ფუძეებია. II პერფექტია, არარედუპლიცირებულია, მნიშვნელობით ანმცა: ვიცი (ამ ზმნის ფუძეები უკავშირდება ბράα – ვხედავ ზმნის II აორისტის ἔδου-ის ფუძეს, მაშასადამე, ცოდნისა და ხედვის აღმნიშვნელ ზმნებში ერთი და იგივე ფუძეა გამოყენებული), დავინახე, ე. ი. ვიცი, შევიმეცნე:

singularis				
	ind.	conj.	opt.	imper.
p.p.	οἶδα	εἶδῶ	εἶδέοιϋ	ἴσθι

part. οἶδῶς, οἶδότης
οἶδῶσα, οἶδῶσας
οἶδῶς, οἶδότης

inf. εἶδέοιαι

adiect. verb. ἰστέος, ἰστέα, ἰστέον

χρή - საჭიროა, უნდა

ეს არის პირნაკლი ზმნა. იხმარება მხოლოდ მხ. რიცხვის III პირში. იგი უბრუნველი არსებითი სახელია, რომელიც ყოფნა ზმნის ფორმებს უერთდება და გვაძლევს უპირო ზმნას. *Praesens: ind.* χρή (+ ἔστω) საჭიროა.

Fut. χρήσται საჭირო იქნება; *impf.* χρήν = ἐχρήν საჭირო იყო; *conj.* χρή + ἦ = χρή საჭირო რომ იყოს; *opt.* χρή + εἶη = χρεῖη ნეტავ საჭირო იყოს; *inf.* χρή + εἶναι = χρήναι საჭიროა, *part.* χρή+σῖ = χρεῖς საჭირო, გამოსაყენებელი (უბრუნველია).

-αι ულლების ზმნათა მეორე ჯგუფი

ეს ზმნები ორფუძიანებია და პრეზენსში და იმპერფექტიში გაძლიერებულია *ν* (*ναι*) სუფიქსით. დანარჩენი დროები ინარმოება -αι ულლების ანალოგიით. მაგ: δεικ-ν-αι ვუჩვენებ, მარტივი ფუძეა δεικ. ანმყოს ფუძე δεικ-ν-αι. მისი ფორმებია: *fut. ind.* δείξω, *aor.* ἔδειξα, *perf.* δέδειχα, *plusquamperf.* ἔδειχον.

inf. δεικ-ν-αι, *part.* δεικ-ν-ς, δεικ-ν-σα, δεικ-ν-ν. *Praes. med-pass:* δεικνυμαι (*ind.*), δεικνυίμην (*opt.*), δεικνύμαι (*conj.*), δεικνυσο (*imper.*).

δεικνυμαι-ს ტიპის თანხმოვანფუძიანი ზმნები:

ζεύσμαι ვკრავ (ζεύξω, ζεύξα, ἐζεύχθη, ζεύγμαι).

ὄμνσμαι ვფიცავ (ὄμνμαι, ἄμωσα, ἄμωθη = ἄμωσθη. ὄμωσκα).

ἀπ-άλλσμαι (- ἀπ-άλ-ν-αι) ვლუპავ, ἀπολῶ, ἀπάλεσα, ἀπολάεκα.

ἀπ-άλλσμαι ვილუპები, ἀπολίσμαι, ἀπαλόμην, ἀπόλασα.

ბერძნულ ზმნათა კლასიფიკაცია (V - VIII კლასები)

ზემოთ ჩვენ წარმოვადგინეთ პირველი ოთხი კლასის ზმნები (იხ. გვ. 80). ისინი -αι ულლების წესიერი ზმნებია. ზმნათა თავისებურება აქ არ შეინიშნება. რაც შეეხება თავისებურ ზმნებს, უნდა აღინიშნოს, რომ მათ ორი ან მეტი ფუძე მოეპოვებათ და ეს ფუძეები სხვადასხვა ძირისაგან მომდინარეობენ. ასეთ ზმნებში დროთა წარმოება გარკვეულ წესს არ ექვემდებარება; ასეთი ზმნები დროებს სხვადასხვა ფუძისაგან აწარმოებენ.

V კლასი. ამ კლასის ზმნები ანმყოს ფუძეს აწარმოებენ *ν* სუფიქსის დართვით. ესენია: δάωαι - ვკებენ, βαιώαι - მივიღივარ, λαμβάωαι - ვიღებ, აτξάωαι - ვზრდი, ვადიდებ, ἔλαωαι - ვდევნი, τέμωαι - ვჭრი, ἀμαρτάωαι - ვცდები, τυχάωαι - ვაღწევ და ა. შ.

VI კლასი. ამ კლასის ზმნათა ანმყოს ფუძე ინარმოება მარტივ ფუძეზე -ακ სუფიქსის დართვით, თუ მარტივი ფუძე ხმოვნით ბოლოვდება, ხოლო თუ თანხმოვნით, მაშინ -ισκ სუფიქსი დაერთვის. იმ ზმნებს, რომელთა მარტივი ფუძე ორი ისეთი თანხმოვნით იწყება, რომელთაგან ერთი ხშულია, მეორე წარწარა - ანმყოში ექნებათ რედუპლიკაცია. ესენია: γηράσκα - ვბერდები, φάσκα

- ვამბობ, ἀποθνήσκω - ვკვდები, μιμνήσκω, μιμνήσκομαι - გავიხსენებ, მოვიგონებ, γι-γινώσκω - შევიცნობ, εἰρήσκω - ვპოულობ, διδάσκω (< δι-δασ-σκ-ω) - ვასწავლი და ა. შ.

VII კლასს განეკუთვნება ის ზმნები, რომელთა ფუძე -ε(η) სუფიქსითაა გავრცობილი. ესენია: δικάω - ვფიქრობ, καλέω - ვეძახი, ვუწოდებ, ἐθέλω = θέλω - მსურს, მინდა, βιάσσομαι - მსურს, მინდა, δέω მჭირდება, μέλλω - განვიზრახავ, γαμέω - ვქორწინდები, χείρω - მიხარია და ა. შ.

VIII კლასს განეკუთვნება ის ზმნები, რომლებიც დროთა წარმოებისას სხვადასხვა ფუძეს იყენებენ. ეს ზმნები სხვა თავისებურებებითაც ხასიათდება. ეს ზმნებია: αἰρέω - ვიღებ (მისი ფუძეებია: αἰρέ, αἰρη, ἔλ), ἔρχομαι - მოვდივარ (ფუძეებია: ἔρχ. ἔλεις, ἔλθ, ἔλθθ), ἐπιένω = ἔπιμαι - ვჭამ (ფუძეებია ἔδ(ε), ἔσθι. φαγ), ἔπιμαι - მივსდევ (ფუძე ἐπ < σπει), ἔχω - მაქვს, მყავს (ფუძეებია ἔχ, ἔχ < σεχ. σχ. σχη), ζάω. βιώνω - ვცოცხლობ, ვცხოვრობ (ფუძეებია: ζα. βιο), ὀράω - ვხედავ (ფუძეებია ὀρα < Fora, ἰδ < Fid), πάσχω - ვითმენ, ვიტანჯები (ფუძეებია παθ. πειθ. ποιθ) და ა. შ.

-ა უღლებების სრული პარადიგმა

აქტივი **παίνειν**-ა ვზრდი

	ინდიკატივი	კონიუნქტივი	სუბატივი	იმპერატივი	ინფინიტივი
Sg. (Praes.)					παίνειν
1.	παίνω	παίνω	παίνωμι	-	παίνειν
2.	παίνεις	παίνῃς	παίνῃς	*παίνε	παίνε
3.	παίνει	παίνει	παίνει	*παίνετω	παίνετω
Pl.					παίνεσθε
1.	παίνομεν	παίνωμεν	παίνομεν	-	παίνεσθε
2.	παίνετε	παίνητε	παίνητε	παίνε	παίνεσθε
3.	παίνουσι(ν)	παίνουσι(ν)	παίνουσι	*παίνεστω	παίνεσθε
Sg. (Imperf.)					
1.	ἐπαίνω				
2.	ἐπαίνεις(ς)				
3.	ἐπαίνει(ν)				
Pl.					
1.	ἐπαίνωμεν				
2.	ἐπαίνετε				
3.	ἐπαίνουσι				
Sg. (Futurum)					παίνεσθαι
1.	παίνω		παίνσομαι		παίνεσθαι
2.	παίνεις		παίνῃς		παίνεσθαι
3.	παίνει		παίνει		παίνεσθαι
Pl.					παίνεσθαι
1.	παίνομεν		παίνσομεν		παίνεσθαι

2.	παιδεύετε παιδεύουσι (ν)		παιδεύοιτε παιδεύοισιεν		παιδεύουσα παιδεύουσαν
Sg. (Aorist.)					
1.	έπαιδευσα	παιδεύσω	παιδεύομαι	-	παιδεύσαι
2.	έπαιδευσας	παιδεύσῃς	παιδεύομαις	παιδεύσον	
3.	έπαιδευσε (ν)	παιδεύσῃ	παιδεύομαι	*παιδευσάτω	
Pl.					
1.	έπαιδεύσαμεν	παιδεύσωμεν	παιδεύομαιμεν	-	παιδεύσας
2.	έπαιδεύσατε	παιδεύσητε	παιδεύομαιτε	παιδεύσατε	παιδεύσασα
3.	έπαιδεύσαν	παιδεύσωσι (ν)	παιδεύομαιεν	*παιδευσάτωεν	παιδεύσαν
Sg. (Perfect)					
1.	πεπαιδευκα	*πεπαιδευκώς ὦ, ἦς ῥα ἄ.δ.	*πεπαιδευκώς		πεπαιδευκέναι
2.	πεπαιδευκας		είην, είης		πεπαιδευκώς
3.	πεπαιδευκε (ν)		ῥα ἄ.δ.		πεπαιδευκία
Pl.					
1.	πεπαιδεύκαμεν				πεπαιδευκός
2.	πεπαιδεύκατε				
3.	πεπαιδεύκασι (ν)				
Sg. (Plusqu.)					
1.	έπεπαιδέυκειν				
2.	έπεπαιδέυκεις				
3.	έπεπαιδέυκει				
Pl.					
1.	έπεπαιδέυκαμεν				
2.	έπεπαιδέυκατε				
3.	έπεπαιδέυκασι				

მედლები + პასივი - ვიზრდები, ვიზრდი ჩემთვის

	ინდიკატორი	კონსტრუქტორი	ოპტიკური	იმპერატივი	ინფინიტივი
Sg. (Praesens)					
1.	παιδύομαι	παιδύομαι	παιδύομαι	-	παιδύομαι
2.	παιδύῃ	παιδύῃ	παιδύοιο	παιδύσου	παιδύομαι
3.	παιδύεται	παιδύηται	παιδύοιτο	*παιδύεσθε	παιδύομαι
Pl.					
1.	παιδύομεθα	παιδύομεθα	παιδύομεθα	-	παιδύομεθα
2.	παιδύσεσθε	παιδύησθε	παιδύοσθε	παιδύεσθε	παιδύομεθα
3.	παιδύονται	παιδύωνται	παιδύοιτο	*παιδύεσθε	παιδύομεθα
				παιδύεσθε	παιδύομεθα
Sg. (Imperf.)					
1.	ἐπαιδύομην				
2.	ἐπαιδύου				
3.	ἐπαιδύετο				
Pl.					
1.	ἐπαιδύομεθα				
2.	ἐπαιδύεσθε				
3.	ἐπαιδύοντο				
Sg. (Futurum)					
1.	παιδύσομαι		παιδύσομαι		παιδύσομαι
2.	παιδύσῃ		παιδύσοιο		παιδύσομαι
3.	παιδύσεται		παιδύσοιτο		παιδύσομαι
Pl.					
1.	παιδύσομεθα		παιδύσομεθα		παιδύσομεθα
2.	παιδύσεσθε		παιδύσοσθε		παιδύσομεθα
3.	παιδύσονται		παιδύσοιτο		παιδύσομεθα

Sg. (Aorist I)	έ παιδευσάμην έ παιδύσθω έ παιδύσαιο	παιδύσμαι παιδύσθῃ παιδύσθαι	παιδευσαίμην παιδύσαιο παιδύσαιο	- *παιδευσαι *παιδευσάσθω	παιδευσασθαι <i>βηρηθη</i> παιδευσάμενος, η, ον
Pl.	έ παιδευσάμεθα έ παιδύσασθε έ παιδύσαιοτο	παιδευσώμεθα παιδύσασθε παιδύσαιοται	παιδευσαίμεθα παιδύσασθε παιδύσαιοτο	- *παιδύσασθε *παιδευσάσθων	
Sg. (Perfect.)	πεπαιδευμαι πεπαιδευσαι πεπαίδευται	πεπαιδευμένος, ώ, ής φρ α.ζ.	πεπαιδευμένος	- *πεπαίδευστο *πεπαιδύσθω	πεπαιδευθαι <i>βηρηθη</i> πεπαιδευμένος, η, ον
Pl.	πεπαιδευμεθα πεπαιδύσθε πεπαίδευται			- *πεπαίδευσθε *πεπαιδύσθων	
Sg. (Plusquamper)	έπεπαιδυσάμην έπεπαίδευστο έπεπαιδευτο				
Pl.	έπεπαιδύμεθα έπεπαίδευσθε έπεπαίδευτο				
Sg. (Futurum.)	παιδευθήσομαι παιδευθήσῃ		παιδευθσοίμην παιδευθήσαιοτο		παιδευθήσεσθαι <i>ββηρηθη</i>
Pl.					

ἰσοτιμία	τιμῶν (-αίων) τιμῶς (αίως) τιμῶ (-αίη) τιμῶμαι (-όμεν) τιμῶτε (-άοιτε) τιμῶεν (-άοιεν)	ποιῶν (-εοήν) ποιῶ (-εοή) ποιῶ (-εοή) ποιῶμαι (-όμεν) ποιῶτε (-έοιτε) ποιῶεν (-έοιεν)	δουλοῖν (-οσίην) δουλοῖς (-οσίης) δουλοῖ (-οσίη) δουλοῖμαι (-όμεν) δουλοῖτε (-όοιτε) δουλοῖεν (-όοιεν)
ἰσοτιμία	2. τίμα (-αε) *τιμάτω (-αέτω) 3. τιμάτε (-άετε) *τιμάτωσαν (-αοίντων)	2. ποίει (-εε) *ποιείτω (-εέτω) 3. ποιείτε (-έετε) *ποιούτων (-εοίντων)	2. δούλου (-εο) *δουλούτω (-οέτω) 3. δουλοῦτε (-όετε) *δουλούντων (-οοίντων)
ἰσοτιμία	τιμᾶν (-άειν)	ποιεῖν (-έειν)	δουλοῦν (-άειν)
ἰσοτιμία	τιμῶν (-άων) τιμῶσα (-άουσα) τιμῶν (-άων) ἐτίμων (-αοι) ἐτίμας (-αες) ἐτίμα (-αε) ἐτιμῶμαι (-όμεν) ἐτιμάτε (-άετε) ἐτίμων (-αοι)	ποιῶν (-έων) ποιούσα (-έουσα) ποιῶν (-έοι) ἐποῖον (-εοι) ἐποίεις (-εεις) ἐποίει (-εε) ἐποιῶμαι (-όμεν) ἐποιείτε (-έετε) ἐποῖον (-εοι)	δουλοῦν (-όων) δουλούσα (-όουσα) δουλοῦν (-όον) ἐδούλον (-οον) ἐδούλους (-εος) ἐδούλου (-εο) ἐδουλοῦμαι (-όμεν) ἐδουλοῦτε (-όετε) ἐδούλον (-οον)

ἰσοτιμία	τιμῶν - ἀτιμῶν	ποιέω - ἀποιέω	δουλώ - ἀδουλώ
ἰσοτιμία	τιμῶμαι (-άομαι) τιμῶ (-άη) τιμᾶται (-άεται) τιμῶμεθα (-όμεθα) τιμᾶσθε (-άεσθε) τιμῶνται (-άονται)	ποιῶμαι (-έομαι) ποιῆ (-έη) ποιεῖται (-έεται) ποιούμεθα (-όμεθα) ποιεῖσθε (-έεσθε) ποιούνται (-έονται)	δουλοῦμαι (-όμεν) δουλοῖ (-όη) δουλοῦται (-όεται) δουλούμεθα (-όμεθα) δουλοῦσθε (-όεσθε) δουλοῦνται (-όονται)
ἰσοτιμία	τιμῶμαι (-άομαι) τιμῶ (-άη)	ποιῶμαι (-έομαι) ποιῆ (-έη)	δουλοῦμαι (-όμεν) δουλοῖ (-όη)

	<p>τιμάται (-άηται) τιμώμεθα (-ώμεθα) τιμάσθε (-άησθε) τιμῶνται (-ώνται) τιμώμην (-οίμην) τιμῶ (-όω) τιμῶτο (-όωτο) τιμώμεθα (-οίμεθα) τιμῶσθε (-οίσεθε) τιμῶντο (-όντο)</p> <p>2. τιμῶ (-άου) *τιμάσθω (-άεσθω) 3. τιμάσθε (-άεσθε) *τιμῶσθων (-άεσθων)</p>	<p>ποιῆται (-έηται) ποιώμεθα (-ώμεθα) ποιήσθε (-έησθε) ποιῶνται (-ώνται) ποιώμην (-οίμην) ποιῶ (έου) ποιῶτο (-όωτο) ποιώμεθα (-οίμεθα) ποιῶσθε (-οίσεθε) ποιῶντο (-όντο)</p> <p>2. ποιῶ (-έου) *ποιείσθω (-εέσθω) 3. ποιείσθε (-εέσθε) *ποιείσθων (-εέσθων)</p>	<p>δουῶται (-όηται) δουλώμεθα (-ώμεθα) δουλώσθε (-όησθε) δουλώνται (-ώνται) δουλοίμην (-οίμην) δουλοῖτο (-όωτο) δουλοίμεθα (-οίμεθα) δουλοῖσθε (-οίσεθε) δουλοῖντο (-όντο)</p> <p>2. δουλοῦ (-όου) *δουλούσθω (-οέσθω) 3. δουλοῦσθε (-οέσθε) *δουλούσθων (-οέσθων)</p>
οὐδέποτε	<p>τιμῶσθαι (-άεσθαι)</p>	<p>ποιείσθαι (-εέσθαι)</p>	<p>δουλοῦσθαι (-έσθαι)</p>
οὐδέποτε	<p>τιμώμενος (-οίμενος) τιμωμένη (-οιμένη) τιμώμενον (-οίμενον)</p>	<p>ποιούμενος(-οίμενος) ποιουμένη (-οιμένη) ποιούμενον (-οίμενον)</p>	<p>δουλούμενος(οίμενος) δουλουμένη (-οιμένη) δουλούμενον(οίμενον)</p>
Imperf.	<p>ἐτιμῶμην (-οίμην) ἐτιμῶ (-όου) ἐτιμῶτο (-όετο) ἐτιμώμεθα (-οίμεθα) ἐτιμῶσθε (-οίσεθε) ἐτιμῶντο (-όντο)</p>	<p>ἐποιούμην (-οίμην) ἐποιῶ (-έου) ἐποιεῖτο (-έετο) ἐποιώμεθα (-οίμεθα) ἐποιεῖσθε (-εέσθε) ἐποιούντο (-όντο)</p>	<p>ἐδουλοῦμην (-οίμην) ἐδουλοῦ (-όου) ἐδουλοῦτο (-όετο) ἐδουλώμεθα (-οίμεθα) ἐδουλοῦσθε (-έσθε) ἐδουλοῦντο (-όντο)</p>

-მი ულუბის ზმნების პარადიგმა

პრეზენტის და იმპერფექტის

აქტიური ანწყობის ფუძე	ვაძლეუ ბ.ნა, ბ.ნა.	ვღებ ბ.ნა, ბ.ნა.	ვგზავნი ბ.ნა, ბ.ნა.	ვგვამ ბ.ნა, ბ.ნა.
Praes.				
Sg.				
1.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
2.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
3.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
Pl.				
1.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
2.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
3.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
კონიუნქტივი				
Sg.				
1.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
2.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
3.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
Pl.				
1.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
2.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა
3.	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა	ბ.ნა

ოპტიკი						
Sg.	დიდოი	ტიბი	იეი	ისაი		
1.	დიდის	ტიბის	იეის	ისათს		
2.	დიდი	ტიბი	იეი	ისათს		
3.						
Pl.	დიდოიენ	ტიბიენ	იეიენ	ისათსენ		
1.	დიდოიენ	ტიბიენ	იეიენ	ისათსენ		
2.	დიდოთე	ტიბითე	იეითე	ისათსათე		
3.	დიდოენ	ტიბიენ	იეიენ	ისათსენ		

იმპერატივი						
Sg.	დიდო	ტიბი	იეი	ისათს		
2.	*დიდოთა	ტიბეთა	იეითა	ისათსათა		
3.						
Pl.	დიდოთე	ტიბითე	იეითე	ისათსათე		
2.	*დიდოთათა	ტიბითათა	იეითათა	ისათსათათა		
3.	დიდოთა	ტიბითა	იეითა	ისათსათა		
იმპერატივი	დიდოთს, დიდოთსა, დიდოთს	ტიბითს, ტიბითსა, ტიბითს	იეითს, იეითსა, იეითს	ისათსათს, ისათსათსა, ისათსათს		
პარტიკიპი	gen. დიდოთს	gen. ტიბითს	gen. იეითს	gen. ისათსათს		
Imperf.						
Sg.	ედიდოთ	ეტიბოთ	იეიოთ	ისათსათოთ		
1.	ედიდოთს	ეტიბოთს	იეიოთს	ისათსათოთს		
2.	ედიდოთ	ეტიბოთ	იეიოთ	ისათსათოთ		
3.						

Pl.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის	წავლის
1.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის	წავლის
2.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის	წავლის
3.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის	წავლის

პრეზენტის და იმპერატივის

მდებარეობს ახსოვს წავლობს	წავლობს მდებარეობს	წავლის წავლის	წავლის წავლის	წავლის წავლის
Præs. იმპერატივი Sg.				
1.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
2.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
3.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
Pl.				
1.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
2.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
3.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
კონიუნქტივი Sg.				
1.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
2.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
3.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
Pl.				
1.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
2.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის
3.	მდებარეობს	წავლობს	წავლის	წავლის

Pl.	ἐδιδόμεθα ἐδίδοσθε ἐδίδοιτο	ἐπιθήμεθα ἐπίθεσθε ἐπίθετο	λέμεθα λίθε λίειτο	ιστάμεθα ίστασθε ίσταντο
-----	-----------------------------------	----------------------------------	--------------------------	--------------------------------

ფუძე	და-,δο-	θη-,θε-	ή, έ-	στη-,στα-
(Aorist. II) იბდიკატივი Sg. 1. 2. 3.	ἔδωκα ἔδωκας ἔδωκε(ν)	ἔθηκα ἔθηκας ἔθηκε(ν)	ἤκα ἤκας ἤκε(ν)	ἔστησα= (1 Aorist.)
Pl.	ἔδομεν ἔδοτε ἔδοσαν	ἔθεμεν ἔθεστε ἔθεσαν	εἶμεν εἶτε εἶσαν	
კონიუნქტივი Sg. 1. 2. 3.	δῶ δῶς δῶ	θῶ θῆς θῆ	ῶ ῆς ῆ	στήσω

Pl. 1. 2. 3.	δῶμεν δῶτε δῶσα(ν)	θῶμεν θῶτε θῶσα(ν)	ῶμεν ῶτε ῶσα(ν)	
οὐκ ἐπιτιθεῖσθε				
Sg. 1. 2. 3.	δοίην δοίης δοίῃ	θείην θείης θείῃ	εἰην εἰης εἰῃ	στήσομαι
Pl. 1. 2. 3.	δοῖμεν δοῖτε δοῖεν	θεῖμεν θεῖτε θεῖεν	εἶμεν εἶτε εἶεν	
οὐκ ἐπιτιθεῖσθε				
Sg. 2. 3.	δός *δότη	θές θέτω	ἔς ἔτω	στήσου
Pl. 2. 3.	δοτέ *δότηων	θέτε θείτων	ἔτε εἴτων	
οὐκ ἐπιτιθεῖσθε	δοῖναι	θεῖναι	εἶναι	στήσοι
ἄρτι οὐκ ἐπιτιθεῖσθε	δούσ, δούσα, δούν γεν. δούστος	θείσ, θείσα, θείν γεν. θείστος	εἶς, εἶσα, εἶν γεν. εἶστος	στήσασα, στήσαν

<p>ბერძნული Aoristus II</p>	<p>და-, დο-</p>	<p>θη-, θε-</p>	<p>ή-, έ-</p>	<p>στη-, στα-</p>
<p>ბრძოლები Sg. 1. 2. 3.</p>	<p>έδωκην έδου έδοτο</p>	<p>έθέμην έθευ έθετο</p>	<p>είμην είσο είτο</p>	<p>έστησάμην</p>
<p>Pl. 1. 2. 3.</p>	<p>έδώμεθα έδοσθε έδοντο</p>	<p>έθέμεθα έθεσθε έθεντο</p>	<p>είμεθα είσθε είντο</p>	
<p>კონიუქციები Sg. 1. 2. 3.</p>	<p>δώμαι δῶ δώται</p>	<p>θώμαι θῆ θήται</p>	<p>ώμαι ῶ ήται</p>	<p>στήσωμαι</p>
<p>Pl. 1. 2. 3.</p>	<p>δώμεθα δώσθε δώνται</p>	<p>θώμεθα θῶσθε θώνται</p>	<p>ώμεθα ῶσθε ώνται</p>	

წინდებულები

ბერძნულ ენაში წინდებულები (παρθετος, praepositio) ადგილის ზმნიზედისაგან განვითარდა.

წინდებული სახელს დაერთვის და აღნიშნავს მდებარეობას, ადგილს, დროს და მიმართულებას ან სხვა რაიმე დამოკიდებულებას საგანთან. წინდებული ბერძნულში, ისევე როგორც თანდებული ქართულ ენაში, სათანადო ბრუნვის ფორმასთანაა დაკავშირებული. ბრუნვის ეს ფორმებია: გენეტივი, დატივი, აკუზატივი.

ძველ ბერძნულში წინდებული დაისმოდა როგორც არსებითი სახელის წინ, ისე მის შემდეგაც. წინდებულის დანიშნულებაა უფრო ნათლად წარმოაჩინოს მოქმედება სივრცეში, დროში; გვიჩვენოს მიზეზი, მიზანი, ვითარება. ვინაიდან ნომინატივი და ვოკატივი პირდაპირი ბრუნვებია (casus recti) – იგივე დამოუკიდებელი ბრუნვები, ხოლო დანარჩენი – ირიბი ანუ დამოკიდებული (casus obliqui), ამიტომ გენეტივმა, დატივმა და აკუზატივმა წინდებულების გამოყენებით მრავალგვარი მნიშვნელობა შეიძინეს. ვინაიდან ყველა წინდებული თავდაპირველად იყო ზმნიზედა (წინდებული ზმნიზედისაგან განვითარდა), ჰომეროსთან ბევრი წინდებული ამ ნიშნით (ანუ ზმნიზედის მნიშვნელობით) გვხვდება. ესენია: παρι. παρα. αμφι და ა. შ.

ზოგი წინდებული მხოლოდ ერთ ბრუნვას უკავშირდება (გენეტივს ან დატივს, ან აკუზატივს), ზოგი კი – ორ ბრუნვას (გენეტივსა და აკუზატივს), ზოგი წინდებული კი შეიძლება სამივე ბრუნვასთან იყოს დაკავშირებული (გენეტივთან, დატივთან და აკუზატივთან).

ატიკურ პროზაში წინდებული ყოველთვის წინ უსწრებს იმ სიტყვას, რომელსაც განეკუთვნება; გამონაკლისია παρι, რომელიც გენეტივთან შეიძლება ე. წ. უკუდებულის (თანდებულის) ფუნქციით იყოს. ასეთ შემთხვევაში მახვილი მას ბოლოდან მეორე მარცვალზე დაესმის (პარი).

ძველ ბერძნულში წინდებულები იყოფოდა ორ ჯგუფად: ე. წ. საკუთრივ წინდებულებად და არასაკუთრივ წინდებულებად. საკუთრივ წინდებულებია: απι, απι, εκ(εξ), პარი. საკუთრივ წინდებულებისაგან განსხვავებით, არასაკუთრივ წინდებულები მონაწილეობას არ ღებულობდნენ სხვა სახელთან წარმოქმნაში. არასაკუთრივ წინდებულებია: αμεს – გარეშე, αμερ – შორს, διχα – განსხვავებით, გარდა, εκας – შორს, οπισθεν – უკან, პრითენ – წინ, ადრე, პარი, პარი – იქით, პარი – გარდა.

ერთ ბრუნვასთან დაკავშირებული წინდებულები

მხოლოდ გენეტივს უკავშირდება შემდეგი წინდებულები: απι, απι, εκ(εξ), პარი.

απι = მაგიერ, ნაცვლად: απι τοι ძნელად – ძმის მაგიერ; απι πολεμου – ომის ნაცვლად; გვიჩვენებს დროის ხანგრძლივობასაც.

ἀπὸ = -გან, -დან (აღნიშნავს ადგილს, დროს, დაშორებას, დაცულებას); ἀπὸ τούτου χροίῃς – ამ დროიდან; ἀπὸ τῆς πόλεως – ქალაქიდან; ἀπὸ παιδῶν = ἐκ παιδῶν – ბავშვობიდან.

ἐκ (ἐξ) = -გან, -დან; ἐκ დაისმის თანხმოვანთა წინ, ἔξ ἧς – ხმოვანთა წინ; τὰ ἀγάλματα ἐκ χαλκοῦ πεποιήται – ქანდაკებები გაკეთებულია სპილენძისაგან. ὁ Ἑέρξης τὴν τῶν Περσῶν ἦπται (ἦσσαν) ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀκρας ἔβλεπεν – ქსერქსე სპარსელების დამარცხებას ატიკის მწვერვალიდან უყურებდა.

παρὸ = -წინ, -თვის: παρὸ τῆς μάχης – ბრძოლის წინ, παρὸ τοῦ ἀστυῆ – ქალაქის წინ; παρὸ τῆς ἐλευθερίας – თავისუფლებისთვის.

დატივის უკავშირდება წინდებულები: ἐν, σὺν (ἐν).

ἐν = -ში, -ზე: ἐν τῇ πόλει – ქალაქში, ἐν Ἀθῆναις – ათენში. ἡ φιλία ἀγαπᾷ ἐστὶ ἐν τῇ ἀτυχίᾳ – მეგობრობა ღუზაა უბედურებაში. αἱ οἰκίαι ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ οὐκ ἔχουσι τὰς θύρας – ეთიოპიაში სახლებს კარები არა აქვთ. ἡ Ἰβηρία χῆρα ἐστὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ – იბერია ქვეყანაა აზიაში.

σὺν (ἐν) = -თან, -ურთ, ერთად. ἔνυ უძველესი ფორმაა. ატიკურ პროზაში **σὺν** წინდებული იშვიათად იხმარება (შედარებით ხშირია ქსენოფონტთან); **σὺν**-წინდებულიან დატივის ხშირად თანაობისა და ინსტრუმენტალისის მნიშვნელობა აქვს: σὺν τῷ φίλῳ – მეგობართან ერთად, σὺν γέλωτι – სიცილით; σὺν θεῶν – ღმერთთა შემწეობით.

აკუზატივთან: ამ ბრუნვას უკავშირდება წინდებულები: εἰς (ἐς), ἀπὸ.

εἰς (ἐς) = -კენ, -ში, -ზე. ეს წინდებულები უპირატესად მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნებთან იხმარება და უპასუხებს კითხვას – საითკენ? ἔς ფორმა უძველესია, (ἐν+ς) = εἰς – უფრო ახალია. εἰς τῆς πόλις ქალაქისაკენ, ქალაქში; ὁ Ἑέρξης εἰς τῆς Ἀσίαν φεύγει – ქსერქსე აზიისკენ გარბის.

ἀπὸ = -ზე, ზემოთ; საშუალება, ხერხი: ἀπὸ τὰ ὄρη – მთებზე; ἀπὸ κράτος – მოთელი ძალით.

ორ ბრუნვასთან დაკავშირებული წინდებულები

გენეტივისა და აკუზატივის უკავშირდება წინდებულები: διὰ, κατὰ, μετὰ, ὑπέρ.

διὰ გენეტივთან: -ზე, მეშვეობით: διὰ τῆς χῆρας – ქვეყანაზე.

აკუზატივთან: გამო, მიზეზით: διὰ τοῦτο – ამის გამო.

κατὰ გენეტივთან აღნიშნავს მიმართულებას ზემოდან ქვევით, -დან, -ქვეშ, წინააღმდეგ. κατὰ τοῦ ὄρου – მთიდან.

აკუზატი. -ში, -ზე, შესაბამისად, წინააღმდეგ: ἔπαυσι κατὰ ποταμόν – მდინარეში ცურავდნენ.

μετὰ გენეტივთან: -თან, -ურთ: μετὰ τῶν συμμάχων – მოკავშირეებთან ერთად.

μετὰ აკუზატი. შემდეგ: μετὰ ταῦτα – ამის შემდეგ.

ὑπέρ გენეტივთან: ზემოთ, -ზე, -თვის: ὑπέρ τῆς γῆς – დედამიწაზე. ὑπέρ τῆς πόλεως – ქალაქისათვის.

აკუზატ. -ზე, ზემოთ, უფრო მეტად, წინააღმდეგ, გადაღმა: ἵπερ τῆς γῆς - დედამიწაზე.

სამ ბრუნვასთან დაკავშირებული წინდებულები

გენეტივთან, დატივთან და აკუზატივთან დაკავშირებული წინდებულება: ἄμφι, ἐπί. παρά, περί, πρὸς, ὑπέρ. ἄμφι - ატიკურ პროზაში იშვიათად იხმარება (გვხვდება ქსენოფონტთან). მას წინდებული **περὶ** ენაცვლება.

ἄμφι გენეტი. = ირგვლივ, გარშემო, შესახებ: διαφῆρεσθαι ἄμφι τινος - რალაცის გარშემო დავა, კამათი.

ἄμφι დატივი. = -თან, ირგვლივ, გამო: ἄμφι παρὶ - ცეცხლთან, ცეცხლის ირგვლივ.

ἄμφι აკუზატი. = ირგვლივ, გარშემო, მახლობლად: ἄμφι Μίλητον - მილეტის ირგვლივ.

ἐπί გენეტი. = -ზე, -ში (-კენ), -თან, დროს: ἐπὶ τῶν ἡνῶν - ხომალდებზე, ἐπλεον ἐπὶ Λέσβου - მიცურავდნენ ლესბოსისაკენ; ἐπὶ κύρου - კიროსის დროს.

ἐπί დატივი. = -ზე, -თან: οἰκοῦσιν ἐπὶ τῷ ἱσθμῷ - ცხოვრობდნენ ისთმოსზე; ἐπὶ τοῖς ἡμασίν - ხომალდებთან.

ἐπί აკუზ. = -ზე, -კენ, -თან, წინააღმდეგ: Ἐξέρχης ἦλθεν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος - ქსერქსე წავიდა ელადის წინააღმდეგ.

παρά გენეტი. = -გან: παρά τῶν φίλων - მეგობრებისგან; παρ' ἀγαθῶν ἀγαθὰ μαθημάτων - კეთილთაგან სიკეთეს სწავლობ.

παρά დატივი. = -თან: οἱ παρὰ Κύρου βάρβαροι - კიროსთან მყოფი ბარბაროსები; ἐν τῇ παρὰ ταῖς Θερμοπύλαις μάχῃ Ἐφιάλτης τὸν Λεωνίδου καὶ τῶν Σπαρτιατῶν προδότης ἦν - თერმოპილესთან ბრძოლაში ეფიალტე ლეონიდასი და სპარტელების მოლალატე იყო.

παρὰ აკუზატი. = -თან (-კენ), წინააღმდეგ: παρὰ τοῖς ἰσμοῦς - კანონთა წინააღმდეგ.

περὶ გენეტი. = შესახებ, -თვის, -ზე, გამო: περὶ τοῦ πολέμου - ომის შესახებ.

περὶ დატივი. = გარშემო, -თან, გამო: περὶ φοβῆν - შიშის გამო.

περὶ აკუზატი. = ირგვლივ, მიმართ: ἐστρεβῆν περὶ θεοῦ - თაყვანისცემა ღმერთების მიმართ.

πρὸς გენეტი. = -გან, მხრივ, გულისთვის, წინაშე: πρὸς θεῶν - ღვთის გულისათვის.

πρὸς დატივი. = -თან, გარდა; πρὸς τοῦτ'α - გარდა ამისა.

πρὸς აკუზატი. = -თან, მიმართ, წინააღმდეგ: πρὸς σέ - შენთან; ἰέναι πρὸς τοῦς πολέμους - მტრის წინააღმდეგ ნასვლა.

ὑπέρ გენეტი. = ქვეშ (კითხვაზე - სად?), მიერ (-გან): ὑπὸ τῶν δαιμόνων - აედთა მიერ; ὑπὸ τῆς γῆς - მიწის ქვეშ; οἱ Πέρσαι ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων - სპარსელები დამარცხებულ იქნენ ელინების მიერ.

ὑπέρ დატივი. = ქვეშ, ქვევით (კითხვაზე - სად?), ὑπὸ τῷ δένδρῳ - ხის ქვეშ; ὑπὸ τῷ σπρανῶ - ცის ქვეშ.

ὑπέρ აკუზატი. = ქვეშ (კითხვაზე - რაში?), Ἀλγυπτος πάλιν ὑπὸ βασιλέα ἐγείετο - ეგვიპტე კვლავ მეფის ძალაუფლების ქვეშ მოექცა.

ზემოთ დასახელებული წინდებულები აწარმოებენ რთულ სიტყვებს. წინდებულს ძველ ბერძნულში შეუძლია, სახელისაგან ახალი სახელი აწარმოოს (θέατρον - ἀμφιθέατρον), ხოლო როგორც ზმნისწინს ანუ პრევერბს, შეუძლია ერთი ზმნისგან სხვა შინაარსის მქონე ზმნა წარმოქმნას (βιάλλα ვისვრი; μεταβιάλλα შევცვლი; διαβιάλλα ვაბეზღებ).

ამ წინდებულთა გარდა, ბერძნულში გვაქვს ე. წ. „არასაკუთრივ წინდებულები“, რომლებიც სათანადო ბრუნვის ფორმებს კი უკავშირდებიან, მაგრამ პრევერბთა ფუნქციის შესრულება არ შეუძლიათ. ასეთი წინდებულებია:

1. გენეტივთან:

δύσ = უ-: δύσ τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἔστιν ἢ εὐτυχία - თავისუფლების გარეშე არ არსებობს ბედნიერება; δύσ σου - უშენოდ; შენ გარეშე.

δύχρ (μέγχερ) = -მდე, ვიდრე: μέγχερ θανάτῃς - ზღვამდე.

ἐνεκα = გამო, -თვის. ეს წინდებული უპირატესად ე. წ. უკუდებულად, ქართული თანდებულის ფუნქციით იხმარება. τοῦτου ἐνεκα - ამის გამო; - ამისთვის; στεφάνῳ σε σφίας ἐνεκα στεφάνουσι - გვირგვინით გამკობენ შენ სიბრძნისთვის.

μεταξὺ = შორის, შუა: μεταξὺ τούτων γιγισμειος - მათ შორის მყოფი; μεταξὺ τῶν λόγων (პლატ.) - სხვათა შორის.

πλὴν = გარდა: πάντες πλὴν ἡμῶν - ყველა, ჩვენ გარდა.

2. დატივთან:

ἄμα = თანავე (დროის აღსანიშნავად): ἄμα ἦρι ἀρχομένη - გაზაფხულის დადგომისთანავე.

ὅμως = ერთად: ὅμως τοῖς συμμάχοις ἰκῶ - ვიმარჯვებ მოკავშირეებთან ერთად.

ὥς = -კენ (კითხვაზე - საითკენ?): ἔπορεύεται ὥς βασιλέα - მიემართება მეფისაკენ.

ზმნიზედა წინდებულის მნიშვნელობით

ძველ ბერძნულში ზმნიზედათა უძველესი ფორმები -ა ბოლოკიდურით ინარმოებოდა (მაგ. τάχα - სწრაფად...), ხოლო ადგილის ზმნიზედათა ნაწილი ინარმოებოდა -ა ბოლოკიდურით (მაგ., κάτω - ქვევით, ἔγχευερα - მახლობლად...).

ძველ ბერძნულში ზმნიზედის გარკვეული ნაწილი გენეტივის, დატივის ან აკუსატივის გაქვეავებული ფორმაა (მაგ., ὅμως - ერთად, ἰδίᾳ -საკუთრად, ἄγαν - ძალიან...)¹

ზოგიერთი ზმნიზედა გამოყენებულია წინდებულად, მაგალითად, ადგილის ზმნიზედები. წინდებულად გამოყენებული ზმნიზედა მოითხოვს გენეტივს. ეს ზმნიზედებია:

ἀμφιποτέραμεν - ორივე მხრივ;

ἐκτός, ἔξω - გარეთ;

ἐντός, εἰσω - შიგნით; ἔμπροσθεν - წინ;

¹ იხ. გვ. 51.

ἐναντίοι - წინაშე;

ἐγγύς - ახლოს;

ὄπισθεν - უკან;

πέραν - გადაღმა, იქით;

πρόσω - შორს; წინ;

ასევე: χάρις (= ἔνεκα) - გამო, გულისთვის;

χάρις - ცალკე, განცალკევებით;

ἀμέγα - შეუმჩნეველად.

კავშირები

მაერთებელი ანუ მაჯგუფებელი კავშირები (copulativa)

καί, τε - და, აგრეთვე; უარყოფით გამოთქმებში მათ ნაცვლად არის: οὔτε, μήτε. οὐδέ, μηδέ - არც.

მაცალკევებელი კავშირები (disiunctiva)

ἢ - ან; ἢ-ἢ - ან-ან; πότερον - ἢ - ან-ან; εἴτε-εἴτε - ან-ან.

მაპირისპირებელი კავშირები (adversativa)

ἀλλὰ - მაგრამ, არამედ; ἀλλὰ γε - ყოველ შემთხვევაში; ἀλλ' οὐ - მაგრამ არ; οὐ μοίον - ἀλλὰ καί - არა მარტო - არამედ; μέντοι, μήν - თუმცა კი; οὐδέ μήν - თუმცა არ; ὅμως - თუმცა; ἀτάρ - მაგრამ; οὐ μάλλον - ἢ - იმდენად არ - რამდენადაც; καίπερ, καίτοι - მაინც; μέν-δέ - ერთი მხრივ - მეორე მხრივ; αὖ - ასევე.

მაიგივებელი კავშირები (conclusiva)

ἄς - როგორც; ὥσπερ - ვითარცა, ὅπως - როგორც, ὥστε - ასე რომ, ἥντε - ვითარცა, როგორც. ესენი დასკვნის, შედეგის კავშირებადაც იწოდებიან.

დროის: ὅτε, ὅποτε - როდესაც, როცა; ἥνικα, ὅπηνικα - როცა, იმ დროს, როცა; ἥμος - როცა; ἐπεί - როცა; მას შემდეგ, რაც; ἐπειδὴ - მაშინ, როცა; ἕως - სანამ; πρίν - უწინ.

მიზეზის: ὅτι - რომ, იმიტომ რომ; διότι - იმის გამო, რომ; οὖνεκα - ვინაიდან, იმიტომ რომ.

მიზნის: ἵνα - რათა; μή - რათა არ.

პირობის: εἰ - თუ; εἰάν = εἰ ἂν - თუ; ἂν - განა.

დათმობის: εἰ καὶ = εἰάν καὶ - თუკი; καὶ εἰάν = κ' ἂν - და თუ.

დასკვნის: ἄρα = ἄρ - (პოეტ.) ამიტომ, ამგვარად. ახალ იონიურში οὖν - ამგვარად; ცხადია; ამავე მნიშვნელობით იხმარება: ἀλλ' οὖν - უარყოფით გამო-

თქმაში: ὄϊκους – ამგვარად არ; ἴσῃ – ახლა კი; τοῖσιν – ამის გამო, თუმცა; τοῖς γὰρ – და ასე.

ნანილაკები

ძველ ბერძნულში გვექონდა ნანილაკები (სუფიქსები), რომლებიც ადგილის ზმნიზედებს აწარმოებდნენ. -σι, -ι, -σι სუფიქსებით ინარმოებოდა ზმნიზედები, რომლებიც პასუხობდნენ კითხვას: πῶς; (სად?) – οἴκοι (სახლში). უნდა გვახსოვდეს, რომ ამ ზმნიზედაში იმ ბოლოკიდური გრძელია (შდრ. οἴκοι – სახლები, სადაც -οι დიფთონგი პოზიციით მოკლეა).

-δε, -σε, -ζει სუფიქსებით ინარმოებოდა ზმნიზედები, რომლებიც პასუხობდნენ კითხვას – სად? საითკენ? მაგალითად, οἰκᾶν – შინისკენ და ა. შ. -μεν სუფიქსით ინარმოებოდა ზმნიზედები, რომლებიც პასუხობდნენ კითხვაზე საიდან? -πῶθεν; -ἀπὸ τέρραθεν – ორივე მხრიდან, οἰκίμεν – სახლიდან.

ძველი ბერძნული ნანილაკთა მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა. ესენია: ἄν, ἄρα, γάρ, ἔν, μὲν და ა. შ. ატიკურში ხშირია შემდეგი ნანილაკების ხმარება, ესენია:

γὲ ხშირად უდრის ქართულ „ც“ ნანილაკს; ზოგჯერ გადმოდის „ხომ“ სიტყვით ὅςτι – ὅτι, ὅς ἄρα, ხომ;

γὼν (γὲ ὄν) – ნამდვილად;

πᾶρ – მეტად;

ὄν – ახლა;

ὄν ποῦ – რა თქმა უნდა;

οὐδὲν – დიახ;

ὅτι – ჭეშმარიტად (ὅτι Δία – ვფიცავ ზევსს).

სიტყვათწარმოება

ახალ სიტყვათა შექმნის ორი გზა არსებობს: ერთია – წარმოქმნა ანუ დერივაცია (derivatio, παραγωγή), მეორე – თხზვა ანუ კომპოზიცია (compositio, σύνθεσις).

დერივაცია ბერძნულში ჩვეულებრივ ზმნის ან სახელის ფუძეზე სუფიქსთა დართვით ხდება. ასეა მიღებული ნაზმნარი სახელები (verbalia), ნასახელარი სახელები და ნასახელარი ზმნები (denominativa).

კომპოზიციის საშუალებით რთული სახელები ინარმოება.

წარმოქმნა (derivatio)

მოქმედი პირის ანუ ხელობის სახელები (nomina agentis). ასეთი სახელები ინარმოება ზმნის ან სახელის ფუძეზე შემდეგ სუფიქსთა დართვით.

-ο (-ος) (მამრ. სქ. oxytona): τριπόδων – მასაზრდოებელი (ზმნიდან τρέφω).

εσ (-εὐς) (მამრ. სქ. oxytona): γράφεις – მწერალი (γράφω). εὐს ბოლოკიდურიან სახელებს ხშირად შეესაბამება მდებრობითი სქესის სახელები -εია ბოლოკიდურით; მახვილი ასეთ სახელებს ბოლოდან მესამე მარცვალზე აქვთ; ἰερεὺς – ქურუმი, მაგრამ: ἱέρεια – ქურუმი ქალი; βασιλεὺς – მეფე, მაგრამ: βασίλεια – დედოფალი.

τηρ (-τήρ) (მამრ. სქ. oxytona): δι-τήρ – მიმცემი, მიმნიჭებელი (ზმნიდან διδᾶμι ვაძლევ).

τορ (-ταρ) (მამრ. სქ.): κτίταρ – დამფუძნებელი (κτίζω ვაფუძნებ); ῥήταρ – ორატორი, მჭევრმეტყველი (ზმნიდან εἶρω ვამბობ).

τρο (-τρος) (მამრ. სქ.) oxytona: ἰα-τρος – ექიმი (ზმნიდან ἰάομαι ვკურნავ).

τα (τής) (მამრ. სქ. ხშირად oxytona): κρι-τή-ς – მსაჯული (ზმნიდან κρίνω განვსჯი); κλέπ-της – ქურდი (ზმნიდან κλέπτω ვიპარავ); მდებრ. სქესის შესაბამისი ბოლოკიდურია – τρια: ποιή-τρια – პოეტი ქალი.

τριδ/τρίς (მდებრ. სქ. oxytona): ἀσλή-τρι-ς – ავლეტი ქალი, ავლეტზე დამკვრელი ქალი.

τιδ (=τις) (მდებრ. სქ.): ἰκ-έ-τις – მავედრებელი ქალი (ზმნიდან ἰκετεύω – ვევედრები).

მოქმედების ან მდგომარეობის სახელები (nomina actionis). მოქმედებისა და მდგომარეობის სახელები ხშირად გამოხატავენ აბსტრაქტულ ცნებებს. ამ ტიპის სახელებს ჰქვიათ აბსტრაქტული სახელები (**nomina abstracta**). ამ სახელთა მანარმოებელი სუფიქსებია:

α (-α, -η) (მდ. სქ.): μάχη – ბრძოლა (μάχομαι – ვიბრძვი); φορά ტარება (φέρω – დამაქვს).

τι (-τις) (მდ. სქ. barytona): φά-τις – დარხელი ხმა (ზმნიდან φημί – ვამბობ).

σι (-σις) (მდ. სქ.): μίμη-σις – მიბაძვა (ზმნიდან μιμῶμαι – ვბაძვ);

ποιή-σι-ς – შემოქმედება, პოეზია (ποιέω – ვქმნი); მί-σι-ς დადება (τί-θη-μι – ვდებ). κρίσις – განაჩენი, მსჯავრი (ზმნიდან κρίνω – განვსჯი). სუფიქსი σι მომდინარეობს τι-საგან; სი ჩვეულებრივ დაისმის ხმოვნის შემდეგ.

ισμος. ἰζω. λισισμός – მსჯელობა (λογίζομαι – ვმსჯელობ).

ασμος. ἔιθσισασμός – აღფრთოვანება (ზნიდან ἔιθσισάζομαι – აღფრთოვანებული ვარ).

μη, γιᾶμη – ცოდნა, აზრი; γιγῆσκα – ვიცი, ვფიქრობ, ვიმეცნებ.

მოქმედების შედეგის სახელები (nomina rei actionis). ასეთ სახელთა სუფიქსებია: -ματ (-μα), -εσ (-ος), -λα, -λο, -ρο.

ποιή-μα – ქმნილება (ზმნიდან ποιέω – ვქმნი).

ἔθισ – ჩვევა (ზმნიდან ἔθιζω – ვაჩვევ).

στῆλη სვეტი (ზმნიდან ἵστανμι), δᾶρον – საჩუქარი (ზმნიდან δίδωμι).

სამოქმედო იარაღის სახელები (nomina instrumenti):

τρο (-τρον) (საშ. სქ.): άροτρον – გუთანნი (άρσν – ეხნავ).

θρο (-θρον) (საშ. სქ.): κλει-θρον – ურდული (κλειώ – ვეკტავ).

მოქმედების ადგილის სახელები (nomina loci):

τρα (-τρα) (მდ.სქ.): όρχή-σ-τρα – საცეკვაო ადგილი (όρχείοι – ვცეკვავ).

τηρ-ιοσ. διασ-τήριος – სამსჯავრო, საპყრობილე (ზმნიდან διακζ – განვსჯი).

ნიშან-თვისების სახელები (nomina qualitatis). ეს სახელები უმეტესწილად აბსტრაქტულ ცნებებს გამოხატავენ. ზედსართავი სახელისაგან მანარმოებელი სუფიქსებია:

τητ (-της) (მდ. სქ.): ιέό-της – ახალგაზრდობა (ιέος – ახალი).

συνα (-συνη) (მდ. სქ.) paroxytona: διακιο-συνη – სამართლიანობა (διακιοσ – სამართლიანი); σάφρο-συνη – კეთილგონიერება (σάφρος – გონიერი).

კნინობით-ალერსობითი სახელები (nomina deminutiva):

-ις (-ιοσ) παιδ-ιο-ι – ბიჭი (παις – ბავშვი, შვილი).

-ιδ-ιο. οικ-იდ-ιο-ι – პატარა სახლი (οικία – სახლი).

σβριος (საშ. სქ. proparoxytona): μέλ-σβριος – პატარა სიმლერა, მელოდია (μέλος – სიმლერა).

-αλλιοσ. είδ-αλλιο-ι – პატარა სურათი, ხატი, იდოლა (είδος – სახე).

-ισκο, ισκα. παιδ-ισκο-σ – ბიჭუნა; παιδ-ισκη – გოგონა.

ჩამომავლობის (წარმომავლობის) სახელები (patronymica): სუფიქსებია: δα (-δης), -ιοσ (-ιασ), -იσ, -აδ.

Πηλε-ი-δης – პელეგის ძე.

Πηλε-ιασ = Πηλείδης – პელეგის ძე.

სადაურობის სახელები (nomina gentilia):

-ιο (-ιοσ) ამ სუფიქსით იწარმოება გაარსებობებული ზედსართავი სახელები: Ἀθηναίος – ათენელი; Θηβαίος – თებელი. ასევე სუფიქსი – (ι)κός (ι)κα). Ἰων-ი-კός (Ἰωνες) – იონიელი. სუფიქსი – σός (-σῆ): Βυζαντι-ι-ოს-ს – ბიზანტიონელი, ბიზანტიელი (Βυζάντιον).

-εσ (-εუს) (მამრ. სქ. oxytona): Αίολεός (Αίολεός) – ეოლიელები, Μεγαρεύς – მეგარელი.

-τα (-τη-ს) (მამრ. სქ. paroxytona): Αίγυπτός – ეგვიპელი (ή Αίγυια); Σικελιά-τη-ს – სიცილიელი (ή Σικελία).

მდედრობითი სქესის სახელთა მანარმოებელი სუფიქსებია: -αδ, -იდ.

Δηλ-ად = Δηλ-ად-ოს – დელოსელი ქალი; Μεγαρίς = Μεγαρ-იდ-ოს – მეგარელი.

ზედსართავ სახელთა მანარმოებელი სუფიქსებია: -ი, -α, (-ოს, -ῆ, -ა, -ი), -ი, -ია, -ετ, -ე, -ეს, -ი, -აკო, -იკო, -ლო, -მო (-მო-ს), -იო (-იო-ს), -პო, -რა (-როს).

λοιπός - დანარჩენი (ზმნიდან λοιπός); ἄγ-ი-ος - ნმიდა; ἀληθ-ής - ჭეშმარიტი; ψευδ-ής - ცრუ; χριστός = χριστός - ოქროსი (χρυσός ὀქρος); βασιλ-ικός - მეფური; δει-λός - მხდალი; θερ-μός - თბილი; διαβόλι-ος - ადამიანური (ἀνθρώπος ადამიანი); ἔχθ-ρός - მტერი, მტრული; λαμπρός - ბრწყინვალე.

ნასახელარ ზმნათა დაბოლოებებია:

- α - τιμά - პატივს ვცემ (τιμή - პატივი).
- εω - ἀριμέα - ვთელი (ἀριμός - რიცხვი).
- οω - ζημιόα - ვსჯი (ζημία - სასჯელი).
- εω - παιδεύα - ვზრდი (παίς - ბავშვი).
- αζ - ἔλθιζα - ბერძნულად ვლაპარაკობ ('Ελλην - ბერძენი).
- ιζ - ἔπιζα - ვიმედოვნებ (ἐπίς - იმედი).
- υω - λαμπύω - ვანათებ (λαμπρός - ბრწყინვალე, ნათელი).

თხზვა (compositio)

თანხმოვანფუძიანი სახელები კომპოზიტის მომდევნო ნაწილს, ჩვეულებრივ, უკავშირდება ო შემაერთებული ხმოვნით: ასევე, ამ ხმოვნის მეშვეობით უერთდება მომდევნო ნაწილს ι და υ ხმოვნებზე დაბოლოებული ფუძეებიც: φασ-ο-λόγος - ბუნებისმეტყველი; ფიზიოლოგი - ἰχθ-ο-φάγος - თევზის მჭამელი.

მოკლე ხმოვანი გრძელდება: ἄγ მომყავს, წინ მივუძღვი; στρατ-ηγός - სარდალი, სტრატეგოსი; ἀγορεύα - ვლაპარაკობ; κατ-ήγορος - ბრალმდებელი.

რთული შედგენილობის არსებითი და ზედსართავი სახელები მნიშვნელობის მიხედვით სამ ჯგუფად იყოფა:

1. **Composita determinativa** (განსაზღვრებითი კომპოზიტები). ასეთ კომპოზიტებში პირველი შემადგენელი ნაწილი განსაზღვრავს მეორეს, რომელიც ძირითადია რთულ სიტყვებში: μέσ-ημέρια (= μέση ἡμέρα) - შუადღე; ἀκρό-πολις - „აკროპოლისი, ციხესიმაგრე“ - (ἄκρο πόλις).

2. **Composita possessiva**. პოსესიურ-კუთვნილებით კომპოზიტში პირველი სიტყვა განსაზღვრავს მეორეს. γλαυκ-ώπις - ნათელთვალა, ბუსთვალეა (ათენა).

3. **Composita obiectiva**. ესენია მართულმსაზღვრელიანი კომპოზიტები: στρατ-οπέδον - ბანაკი (στρατός πέδον - ჯარის ადგილი); ἰσθ-μείος - ლეთისნორი (ἴσθμος ἕσθ).

პრეფიქსაცია

რთულ სიტყვაში პირველ შემადგენელ ნაწილად ხშირადაა გამოყენებული წინდებულები და ზმნიზედები.

1. **წინდებულები რთული შემადგენლობის ზმნის წარმოებაში**: ἐκ-λέγω - ვარჩევ (εὐκლეკტიკა); ἀπο-στέλλω - ვგზავნი (აპოსტოლი - მოციქული).

წინდებულებით პრეფიქსაცია, ჩვეულებრივ, ნაზმნარ სახელებს ახასიათებს: ἀντι-θεσις – დაპირისპირება – ანტითეზა (ἀντι-τιθημι); σὺν-ταξις – დაწყობა – სინტაქსი (σὺν-τάσσω); μεταμορφῶσις – გარდაქმნა – მეტამორფოზა; ὑπό-θεσις – ვარაუდი – ჰიპოთეზა და სხვა.

2. ზმნიზედები პრეფიქსებად:

ა) εἶν (კარგად): εἰσέρης – კეთილშობილი.

ბ) πάλιν (კვლავ): παλίνμητος – კვლავ გადაფხეკილი (პალიმფსესტი).

გ) πᾶν (მთლად): Πάν-θειον – ყველა ღმერთის ტაძარი (პანთეონი).

დ) πῶς (მრავლად): πῶς-γλασσις (= πῶς-γλασσις) – მრავალენოვანი (პოლიგლოტი).

ე) ἄγαν (თანხმოვანთა წინ -ν-ის გარეშე იხმარება): ἄγα (მეტად, ფრიად): ἄγα-κλειτός – ფრიად სახელოვანი.

ვ) ὄν (ორგზის): ὄν-γλαსσις – ორენოვანი.

ზ) τρίς (სამგზის): τρίς-πους – სამფეხი.

ე. წ. გამოუყოფელი ნაწილაკები.¹ ეს ისეთი ნაწილაკებია, რომლებიც დამოუკიდებლად არ იხმარება და მხოლოდ რთული სიტყვის სანარმოებლად გამოიყენება:

1. ἄ(ν) – ხმოვანთა წინ, α – თანხმოვანთა წინ. ეს არის ე. წ. alpha privativum: უკუთქმითი (უარყოფითი) აღფა: ἀνάξις – უღირსი, ἄ-θειος – უღმერთო, ἄ-παις უშვილო.

შენიშვნა: იმ სიტყვათა წინ, რომლებიც უძველეს ბერძნულში F. σ. σF ბგერებით იწყებოდა, დაისმის ἄ: ἄ-έκασ (ἄ-F-έκασ) – უხალისო.

უკუთქმითი აღფასაგან უნდა განვასხვაოთ: ა) მაკავშირებელი ἄ – α copulativum: ἄ-παις – ყველა ერთად; ბ) გამაძლიერებელი ἄ – α intensivum: ἄ-βριμος – მეტად ხმაურიანი; გ) კეთილხმოვანების ἄ – α protheticum ანუ α euphonicum: ἄ-στεροπή = στεροπή ელვა.

2. ἦμα – ნახევარი, ἦμι-θის – ცოცხალმკვდარი.

3. მსო გამოხატავს εἶν ზმნიზედის საპირისპირო ცნებას და მიუთითებს უქონლობას: მსο-τυχῆς = ἄ-τυχῆς – უბედური.

4. ἦη უკუთქმითი ნაწილაკი.

5. ὄμο – თანა: ὄμο-γειრῆς – ერთგვაროვანი.

¹ იხ. გვ. 121.

სინტაქსი

ქვემდებარე და შემასმენელი

συντάσσει νῖσιν ἡσ „ვანესრიგებ“, „ნესრიგში მომყავს“. სინტაქსი გრამატიკის ნაწილია და ის ანესრიგებს წინადადებაში სიტყვებს და მთელ წინადადებებს: სწავლობს წინადადების წევრებს, მათ ფუნქციებს, წინადადებათა სახეებს.

ბერძნულ ენაში ქვემდებარე (subiectum) ყოველთვის ნომინატივში დგას. შემასმენელი – ზმნა (praedicatum) შეთანხმებულია ქვემდებარესთან პირსა და რიცხვში. თუ შემასმენელი შედგენილია, მისი სახელადი ნაწილი (nomen praedicati: ზედსართავი სახელი, ნაცვალსახელი, ბრუნებადი რიცხვითი სახელი, მიმღობა) შეთანხმებულია ქვემდებარესთან სქესში, რიცხვსა და ბრუნვაში.

თუ ქვემდებარე საშუალო სქესის სახელია და მრავლობით რიცხვში დგას, შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი სრულადაა შეთანხმებული ქვემდებარესთან (სქესში, რიცხვსა და ბრუნვაში), ზმნური ნაწილი კი ჩვეულებრივ მხოლოდით რიცხვში დაისმის: მაგალითად, ἄμα πάντα θνητά ἐστίν – ყველა ცხოველი მოკვდავია.

თუ ქვემდებარე დუალისშია, შემასმენელი შეიძლება ორობით რიცხვშიც დაისვას და მრავლობითშიც: ἄνθρωποι τείνοντες (თემნთ) – ორი სტრატეგოსი დაილუპა.

თუ ქვემდებარე ცოცხალ არსებათა გამომხატველი კრებითი სახელია, მაგალითად: ὁ δῆμος – ხალხი, შემასმენელი ხშირად მრავლობით რიცხვში დაისმის (ესაა ე. წ. აზრობრივი შეთანხმება – constructio κατά συνθεσιν).

თუ ქვემდებარე ნაცვალსახელია, იგი, ჩვეულებრივ, გამოტოვებულია წინადადებაში და დაისმის მხოლოდ მამინ, თუ მასზე ლოგიკური მახვილია: ἔγωγε καὶ σὺ πάντα λέγομεν – მეც და შენც ამას ვამბობთ.

თუ წინადადებაში რამდენიმე ქვემდებარეა, შემასმენელი შეთანხმებულია მასთან ახლოს მდგომთან: στρατῷ γει Ἀριστεὺς καὶ Πολικράτης καὶ Τιμάναρ – სარდლობდა როგორც არისტევისი, ასევე პოლიკრატე და ტიმანორი.

გარემოება (დროისა, ვითარებისა და ადგილისა), რაც ქართულ ენაში ზმნიზედითაა გამოხატული, ბერძნულში ქვემდებარესთან ან დამატებასთან დაკავშირებული ზედსართავი სახელით გადმოიცემა: δευτερίου – მეორე დღეს, ἔσθριος – ადრე, πρῶτος – პირველად, ὑστατος – ბოლოს, შემდგომ, ἔκασ – ხალისით და სხვა.

შედგენილი შემასმენლის ზმნური ნაწილი ἐστί(ν) და εἰστί(ν) ხშირადაა გამოტოვებული სენტენციებში, ანდაზებში, უქვემდებარო წინადადებებში: ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀργύη δὲ τ' ὄνειδος (Hes.) – შრომა არაა სირცხვილი, არამედ სირცხვილი სიზარმაცეა, უქნარობაა; ἄρα (ἐστί) – დროა.

არტიკლი (ართრონი) და მისი ფუნქციები

არტიკლი ბერძნულში ჩვენებითი ნაცვალსახელისაგან განვითარდა. აკაკი შანიძე თვლის, რომ ძველ ქართულ ენაშიც განსაზღვრული ნაწევრები – ესე, ეგე და იგი – წარმოშობით ჩვენებითი ნაცვალსახელებია.¹

არტიკლი (ბ მამრობითი სქესისა, ო მდედრობითი სქესისა და ო საშუალო სქესისა) თან ახლავს უკვე ცნობილ არსებით სახელს, როგორც მისი განმსაზღვრელი.

ართრონი, არტიკლი, ჩვეულებრივ, დაესმის ისეთ არსებით სახელს, რომელიც გამოხატავს ერთგვაროვან საგანთა ჯგუფს, კლასს: ὁ ἀριθμοὶς θηρῶν ἔσται – ადამიანი მოკვდავია (იგულისხმება ყოველი ადამიანი). ანუ: არტიკლი განსაზღვრავს არსებით სახელს.

ატიკურ პროზაში ხშირია: ὁ μὲν...ὁ δὲ – ერთი – მეორე; οἱ μὲν- οἱ δὲ – ერთნი – მეორენი; τὸ μὲν – τὸ δὲ ან: τὰ μὲν...τὰ δὲ – ერთი მხრივ – მეორე მხრივ – როცა მომდევნო აზრი ეწინააღმდეგება პირველს. τὸν καὶ τὸν – ერთი ან მეორე (ეს ან ის); πρὸ τῶν – უწინარეს, ამის წინ.

შედგენილი შემასმენლის სახელად ნაწილს არტიკლი არ დაესმის: Ἐὐριπίδης ἦν μαθητὴς Ἀρισταγόρου – ევრიპიდე ანაქსაგორას მოწაფე იყო.

საკუთარ სახელს არტიკლი, ართრონი, ხან დაესმის, ხან – არა. გეოგრაფიულ და წარმომავლობის სახელებს, როგორც წესი, ყოველთვის დაესმის არტიკლი: ἡ Ἀτική – ატიკა, ἡ Ἑλλάς – ელადა, οἱ Ἀθηναῖοι – ათენელები.

მდინარეთა სახელები იწერება „მდინარის“ აღმნიშვნელ სიტყვასა და მის განმსაზღვრელ არტიკლს შორის: ὁ Κῆρος ποταμὸς – მდინარე მტკვარი.

ადგილისა და დროის აღმნიშვნელ გამოთქმებში არტიკლი, როგორც წესი, არ დაისმის:

ἡμέρας – დღისით

νυκτὸς – ღამით

ἐκ δεξιῶν – მარჯვნიდან

ἐξ ἀριστερῶν – მარცხნიდან

εἰς νῦν – ამ დროისათვის

κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν – ზღვასა და ხმელეთზე

არტიკლი არ დაესმის აკუზატივით წარმოდგენილ გამოთქმებს:

εὐρίως – სიგანით, μῆκος – სიგრძით, ὄσιμα – სახელით და სხვა.

არტიკლის დასმით მეტყველების ყოველი ნაწილი შეიძლება გაარსებითდეს. არტიკლი დაესმის და არსებით სახელად აქცევს: ზედსართავ სახელს, რიცხვით სახელს, ნაცვალსახელს, ზმნიზედას, მიმლეობას, ზმნის უპირო ფორმას, ინფინიტივს, მაგალითად, ზედსართავ სახელთან:

ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ – კარგი ვაჟკაცი

¹ აკ. ურუშაძე, ძველი ბერძნული ენა, თბ. 1987, გვ. 301; აკ. შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, თბ. 1953, გვ. 655.

ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθὸς – სწორედ რომ (კარგი) ვაჟკაცი
ὁ σοφὸς (sapiens) – მოაზროვნე (გონიერი) კაცი
ἡ δεξιὰ (χεὶρ) dextra (manus) – მარჯვენა ხელი
τὸ ἀγαθὸν (bonum) – (ყოველგვარი) სიკეთე
τὸ κακὸν (malum) – უბედურება, ბოროტება
τὰ πολιτικὰ πράγματα = πράττειν τὰ πολιτικὰ – პოლიტიკის (სახელმწიფო საქმეების) კეთება.

ნაცვალსახელთან:

ὁ ἑμὸς πατήρ ან πατήρ ὁ ἑμὸς ან ὁ πατήρ (ὁ) ἑμοῦ – მამაჩემი

ὁ αὐτὸς ἀνὴρ – იგივე კაცი (თვით ის).

ὁ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ = ὁ ἀνὴρ αὐτὸς – ipse vir – თვითონ, თავად (კაცი).

რიცხვით სახელთან:

რაოდენობითი რიცხვითი სახელი დაირთავს არტიკლს და აქვს არსებითის მნიშვნელობა: οἱ τριάκοντα – (ოცდაათთა) ტირანია.

მთელის ნაწილის მნიშვნელობა: τὰ δύο μέρη – ორი მესამედი, მაგრამ δύο μέρη – ორი წილი.

მიახლოებითი ნაწილაკის მნიშვნელობა: εἰς τοὺς δισχυλίους ἀμθράπους ἐξέρχονται – ორი ათასამდე ადამიანი გამოდის.

მიმლეობასთან: ὁ ἀνὴρ ὁ εὐτύχων – ბედნიერი კაცი;

ἐγὼ εἶμι ὁ σῶζων, ὁ σώσας (ὁ σεσῶκῶς), ὁ σώσων ἡμῶν – მე ვარ, ვინც (ახლა) გიხსნით, გიხსნათ უკვე ან მომავალში გიხსნით (გადაგარჩენთ), ე. ი. მე ვარ თქვენი მხსნელი = ὁ σωτήρ ἡμῶν.

παίδεσαι – ის, ვინც ზრდის > ὁ παίδεσας – აღმზრდელი.

არტიკლის დასმით სიტყვა იცვლის მნიშვნელობას:

ἡμέτερος – ჩვენი > τὰ ἡμέτερα – ჩვენი ქონება.

τότε – მაშინ > οἱ τότε – მაშინდელი ადამიანები.

πᾶσι – მრავალნი > οἱ πᾶσι – უმრავლესობა, ხალხმრავლობა.

ἄλλοι – სხვები > οἱ ἄλλοι – დანარჩენნი.

ზოგჯერ არტიკლი არ დაესმის განსაზღვრული მნიშვნელობის მქონე სახელებს: ἀκόρσις – ციხესიმაგრე (ათენისა); ἄστυ – ქალაქი (ე. ი. ათენი).

არტიკლი ჩვეულებრივ არ დაესმის განყენებული ცნებისა (nomina abstracta) და ნათესაობითის აღმნიშვნელ სახელებს: νόσων χάλειπται φθίνοντες – სენთაგან ყველაზე უმძიმესია შური.

ზოგჯერ არტიკლი გამოხატავს სიტყვას, რომელიც იგულისხმება. მაგ: ὁ τὸν Φίλιππον – ფილიპეს ძე; აქ იგულისხმება ὁ ἴσος – შვილი.

მსაზღვრელი სიტყვა (ზედსართავი სახელი, მიმლეობა, კუთვნილებითი ნაცვალსახელი, გენეტივში მდგარი სახელი) დაისმის არტიკლსა და საზღვრულ

სიტყვას შორის: οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι – კარგი ადამიანები; ἡ τῶν Περσῶν ἀρχὴ – სპარსთა მმართველობა.

მსაზღვრელი შეიძლება საზღვრულის შემდეგაც დაისვას, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში არტიკლი განმეორდება: οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀγαθοὶ – კარგი ადამიანები; ἡ ἀρχὴ ἡ τῶν Περσῶν – განმგებლობა სპარსთა; ეს ე. წ. ატრიბუტული განსაზღვრებაა. პოსტპოზიციური წყობაა ასევე: ὁ βίος ὁ τῶν γαργῶν = ὁ τῶν γαργῶν βίος – ცხოვრება მიწის მუშებისა (გლეხებისა).

თუ მსაზღვრელი ჩვენებითი ნაცვალსახელია, საზღვრულ არსებით სახელს ყოველთვის ახლავს არტიკლი. მსაზღვრელი ჩვენებითი ნაცვალსახელი შეიძლება საზღვრულის წინაც დაისვას და მის შემდეგაც: οὐτός ὁ ἀνὴρ ἂν ὁ ἀνὴρ οὐτός – ეს კაცი; ὁ ἀνὴρ φίλος – თვითონ (თავად) იგივე მეგობარი (ატრიბუტული მნიშვნელობა).

ბრუნვათა ფუნქციები

ნომინატივი

ნომინატივი ქვემდებარის ბრუნვაა და ქართულში გადმოდის სუბიექტის ბრუნვებით, ანუ: სახელობითით, მოთხრობითით ან მიცემითით.

ბერძნულში ნომინატივში დგას შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი და, როგორც აღვნიშნეთ, მას არტიკლი არ დაესმის: Κύριος ἐγένετο βασιλεὺς τῶν Περσῶν – კიროსი სპარსთა მეფე გახდა; Ἐρακλῆς ἦν φίλος τῶν γαργῶν – შერაკლე იყო გლეხების (მინათმოქმედთა) მეგობარი.

გენეტივი

ბერძნულ ენაში გენეტივს (ნათესაობით ბრუნვას) სხვადასხვა ფუნქცია აქვს, მაგრამ ძირითადად იგი მსაზღვრელის გამოსახატავად იხმარება – აღნიშნავს კუთვნილებას და უპასუხებს კითხვაზე ვისი? რისი? ესაა ე. წ. **Genetivus possessivus**, რომელიც ქართულში ნათესაობითი ბრუნვით გადმოიცემა: ἡ τῶν Ἑλλήνων χῆρα – ელინთა ქვეყანა; ὁ Περικλέους λόγος – პერიკლეს სიტყვა; ὁ Κύρου στρατὸν – კიროსის ჯარი; ὁ πατὴρ αὐτῶν – მამამისი.

ატიკურში ხშირად გამოიყენება გენეტივუს პოსესიუსი და გენეტივუს სუბიექტივუსი ატრიბუტულ განსაზღვრებად – მეორდება არტიკლი. ὁ λόγος ὁ τοῦ ῥήτορος – ორატორის სიტყვა; ἡ τῶν πατρῶν οἰκία, ან: ἡ οἰκία ἡ τοῦ πατρῶν = τῶν πατρῶν ἡ οἰκία – მამის სახლი (მშობლიური სახლი).

ძველ ბერძნულში ყველაზე უფრო დამახასიათებელია გენეტივის შემდეგი სახეები:

Genetivus subiectivus – სუბიექტის ნათესაობითი: Ἄραξος στρατὸς – ქსერქსეს ჯარი. ამ ნათესაობითით აღნიშნულია ლოგიკური ქვემდებარე: ὁ φόνος τῶν πλεμῶν – შიში მტრებისა, ე. ი. სუბიექტია მტრები, რომელთაც ეწინიათ.

Genetivus obiectivus – ὀბიექტის ნათესაობითი: ἡ ἐπιθυμία δόξης – სურვილი დიდებისა. ამ ნათესაობითი აღნიშნულია დამატება. ὁ φόβος τῶν πολεμίων შეიძლება ნიშნავდეს მტრების შიშს, ე. ო. შიშს, რომელსაც ვილაცა განიცდის მტრების წინაშე. κρατέω τῆς ἀρχῆς (ობიექტ. გენ.) – ვფლობ ძალაუფლებას, ვმართავ. κρατέω ზმნა გენეტივთან = ვფლობ, ვბატონობ, ვმართავ.

Genetivus partitivus – გამოყოფის ნათესაობითი: მთელიდან ნაწილის გამომხატველი, უფრო ხშირად გამოიყენება აღმატებითი ხარისხის ზედსართავ სახელთან, კითხვითსა და განუსაზღვრელ ნაცვალსახელებთან, ზედსართავ სახელებთან: πολλοί მრავალნი, ὀλίγοι – მცირენი; ἕκαστος – თითოეული; რიცხვით სახელთან: εἷς – ერთი; μόνος – მხოლოდ ერთი. იგი არ დაისმის არტიკლსა და არსებით სახელს შორის: ან არტიკლს უსწრებს წინ, ან არსებითი სახელის შემდეგ დგას. მაგალითად, ὁ σοφάτατος τῶν ἀνθρώπων – უბრძენესი ადამიანთაგან = სოკრატე.

Genetivus comparationis – შედარების გენეტივი (=ლათინურის ablativus comparationis). იგი გვხვდება ზედსართავი სახელების ან ზმნიზედების შედარებით ხარისხთან ἢ კავშირის ნაცვლად: ἀναρχίας γε μείζονι οὐκ ἔστιν κακόν – ანარქიაზე უფრო დიდი ბოროტება არ არსებობს (ἀναρχίας = ἢ ἀναρχία).

πολλῶν χρημάτων κρείττωι ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος – ბევრ ფულზე უკეთესია ქება ხალხისგან (πολλῶν χρημάτων = ἢ Πολλὰ χρήματα).

Genetivus temporis – დროის ნათესაობითი. ასეთი ნათესაობითი იხმარება დროის აღსანიშნავად: ἡμέρας – დღისით; νυκτός – ღამით; ἡρως – გაზაფხულზე; ἔριους – ზაფხულში; χειμῶνος – ზამთარში.

Genetivus absolutus – Ἄρταξέρξου βασιλεύοντος – როცა არტაქსერქსე მეფობდა (არტაქსერქსეს მეფობის დროს); τοῦ ξείνου εὐχομένους – როცა უცხოელმა სთხოვა (genetivus absolutus); τῆς ἑορτῆς τελευτησάσης – როცა ზეიმი დამთავრდა. აქ გენეტივუს აბსოლუტუსი (დამოუკიდებელი გენეტივი) დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებაა. ეს შემოკლებული გარემოებითი წინადადება შეიძლება იყოს დროის, მიზეზის, ვითარების, პირობის, დათმობის გამომხატველი.

გვაქვს აგრეთვე გენეტივის შემდეგი სახეები:

Genetivus qualitatis – თვისების, ზომა-წონის გენეტივი. მაგ: ὀδὸς τριῶν ἡμερῶν – სამი დღის გზა; ἀνὴρ μεγάλου φρονήματος – დიდი ჭკუის (გონების) კაცი.

Genetivus pretii – ღირებულების (ფასის) გენეტივი: ἱερὰ τριῶν ταλάντων – სამი ტალანტის ღირებულების საღმრთო (შესანიერი); ὁ δούλος πέντε μῶν τιμᾶται – ეს მონა ფასდება ხუთი მნათი = ღირს ხუთი მნა.

Genetivus causae – მიზეზის გენეტივი: გრძნობის აღმნიშვნელი ზმნები მოითხოვენ ე. წ. გენეტივს კაუზეს: τῆς νίκης χάριν – გამარჯვების გამო (მიზეზით) ვხარობ (ვტკებები); θαυμάζομεν Σακράτην τῆς σοφίας – გვაოცებს სოკრატე სიბრძნის გამო.

Genetivus materiae – მასალის გენეტივი τείχος λίθου – ქვის კედელი.

Genetivus inopiae – ნაკლებობის გენეტივი: δεῖσθαι τινός – ვსაჭიროებ რაღაცას, მჭირდება.

Genetivus generis – წარმოშობის, შედგენილობის გენეტივი – πλῆθι σίτου – ხორბლის გემები (ხორბლით [დატვირთული] გემები). πρὸς τῶν Ἑλλήσων δέχεται – ელინთაგან მიღება.

დატივი

ბერძნული დატივი ქართულში გადმოიცემა საკუთრივ მიცემითი ბრუნვით, თვის თანდებულობის სახელით, ე. ი. ნათესაობითი ბრუნვით და მოქმედებითი ბრუნვით. დატივი ბერძნულ ენაში უფრო მეტად ირიბი დამატების გამო-სახატავად იხმარება. გარდა ამისა, მიცემითს აქვს სხვა ფუნქციებიც, ესენია:

Dativus commodi ან incommodi. ამ მიცემითით აღნიშნება საგანი, რომლის სასარგებლოდ ან საზიანოდ ხდება მოქმედება: γέγειρήμεθα τῆ πατρίδι – [ჩვენ] დავიბადეთ სამშობლოსათვის; ὁ πῖλεμος τοῖς ἀιθράποις πείναι φέρει – ომს ადამიანებისათვის სიღარიბე მოაქვს.

Dativus possessivus – კუთვნილების, დანიშნულების მიცემითი. ეს მიცემითი აღნიშნავს პირს, რომელსაც რაიმე განეკუთვნება. გამოიყენება ზმნებთან: εἶναι, γίγνεται. მაგალითად, ἦσαν Κροίσω δῖοι πάντες – კროისოსს ორი შვილი ჰყავდა (სიტყვასიტყვით: კროისოსისათვის ორი შვილი იყო).

Dativus instrumenti – იარაღის, საშუალების მიცემითი (ინსტრუმენტალისი). ამ მიცემითით აღნიშნება საგანი, რომლითაც რაიმე ხდება. პროტობერძნულს ჰქონდა ინსტრუმენტალისი -φί(ν) დაბოლოებით. მისი ფუნქციები შემდეგ dativus instrumenti-მ დაიკავა. თვითონ დატივის ფუნქციები ძველ ბერძნულშივე სუსტდება და თავისი პოზიციების გასამყარებლად აქტიურად იყენებს წინდებულებს. დატივმა ახ. წ. VII-VIII საუკუნეებამდე შეინარჩუნა ბრუნვის ფუნქცია. ბერძნ. dativus instrumenti = ლათ. ablativus instrumenti-ს. იგი იხმარება გრძნობის გამომხატველ ზმნებთან, როგორცაა: χαίρειν, λυπείσθαι, αἰσχύνεσθαι და ა. შ. ქართულში გადმოდის მოქმედებითი ბრუნვით: δὸλα καθαίρειν – მოხერხებით განმენდა; τρέφεται ψυχῆ μαθήμασι – სული მეცნიერე-ბებით იკვებება (Plat.); ὁμᾶμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς – ვხედავთ თვალებით.

Dativus causae – მიზეზის მიცემითი. იგი აღნიშნავს მიზეზს: ἐτελεύτησε νόσῳ – მოკვდა ავადმყოფობით (ავადმყოფობის გამო).

Dativus relationis – მიმართების მიცემითი. აღნიშნავს საგანს, რომლითაც განისაზღვრება მოქმედება ან მდგომარეობა: φίσει – ბუნებით; γέμει წარმომავე-ლობით; ὀσμάτι – სახელით და ა. შ.

Dativus temporis – დროის მიცემითი. უპასუხებს კითხვაზე „როდის?“ τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ – მესამე დღეს.

გვაქვს ე. წ. **Dativus sociativus** – ურთიერთობის დატივი ზმნებთან: μάχομαι, διαλέγομαι და ა. შ. διαλέγεσθαι τῷ ξένῳ – უცხოელთან საუბარი.

Dativus ethicus – ეთიკის მიცემითი: καὶ μοὶ μὴ θυσθήσετε – ჩემ გამო ნუ ახმაურდებით.

აკუზატივი

აკუზატივი ანუ ბრალდებითი ბერძნულ ენაში, ისევე როგორც სხვა ინდო-ევროპულ ენებში, არის პირდაპირი დამატების ბრუნვა. ქართულად გადმოიცემა სახელობითით ან მიცემითი ბრუნვით, ვინაიდან ეს ორი ბრუნვა პირდაპირი დამატების ბრუნვაა ქართულში.

თუ აქტიურ კონსტრუქციას პასივში გადავიყვანთ, პირდაპირი დამატება ნომინატივში გადავა და ქვემდებარედ იქცევა; აქტიური კონსტრუქციის ქვემდებარე კი თუ სულიერ საგანს აღნიშნავს, გენეტივში დადგება წინდებულთით *ἄπό*, ხოლო თუ უსულო საგანს გამოხატავს, დატივში დადგება უწინდებულად (**Dativus instrumenti**): მაგალითად, *οἱ φίλοι χαιρίζονται τῇ διαβολῇ* – მეგობრები ცილისწამების გამო შორდებიან.

Accusativus duplex ორმაგი აკუზატივი გამოიყენება იმ ზმნებთან, რომელთაც აქვთ მნიშვნელობები: – ვუნოდებ (*λέγω, καλέω, ὀνομάζω*); ვთვლი, მივიჩნევ (*νομίζω, ἠγέομαι, κρίνω*); ვნიშნავ, წარვადგენ, ვქმნი (*ποιέω, καθίστημι, ἀποδείκνυμι*); ვირჩევ (*αἰρέομαι*).

ამ ორი აკუზატივიდან – ერთია პირდაპირი დამატების, მეორე – შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის. მაგ: *νομίζω σε ἔσθλόν* – ღირსეულად მიმაჩნისხარ, გიწოდებ ღირსეულს. *νομίζω Κῆρον φίλον* – კიროსს მეგობრად ვთვლი.

თუ ამ წინადადებაში აქტიურ კონსტრუქციას ვნებთში გადავიყვანთ, ორივე აკუზატივი დადგება ნომინატივში და მივიღებთ იმ კონსტრუქციას, რომელსაც ეწოდება **Nominativus duplex** – ორმაგი სახელობითი. *Κῆρος νομίζεται φίλος* – კიროსი მეგობრად ითვლება.

Accusativus relationis – მიმართების აკუზატივი. ასეთ აკუზატივში უფრო ხშირად იხმარება სიტყვები: *τὸ γένος* – წარმოშობით; *τὸ ὄνομα* – სახელად; *τὸν ἀρισμόν* – რიცხვით; *τῆς φύσεως* – ბუნებით.

Accusativus temporis – დროის აკუზატივი გამოხატავს დროის ხანგრძლივობას: *ἔσταυθη Κῆρος ἔμεινεν ἡμέρας ἑπτά* კიროსი იქ დარჩა ხუთი დღე; *μακρὸν χρόνον ἦν δούλος* – დიდხანს იყო მონა.

ძველ ბერძნულში ვოკატივი (წოდებითი), იგივე *κλητικὴ* უკვე კონიეში კარგავს ბრუნვის ფუნქციას. წოდებითი ბრუნვა, რომელიც *ᾶ* არტიკლით გამოიყენებოდა, ადგილს უთმობს ნომინატივს, ანუ ხდება ნომინატივით მისი ჩანაცვლება. თვითონ *ὁ* *θεός* ღმერთი კლასიკური ბერძნულის ვოკატივში ნომინატივის ფორმით გვხვდება: *ᾶ* *θεός* – ღმერთო, ხოლო *ᾶ* *θεέ* – უკვე ახალი აღთქმის წიგნებში დასტურდება.

ადგილობითი ბრუნვის, ლოკატივის (**locativus**) ფორმა ზმნისართის სახით შემოინახეს II კანკლედობის სიტყვებმა: *ὁ οἶκος* – სახლი – *οἶκοι* – სახლში; *ὁ ἴσθμός* – ისთმოსი – *ἴσθμῳ* ისთმოსზე.

პროტობერძნულში დასტურდება აბლატივი. მისი კვალი შემორჩენილია დელფოს ერთ-ერთ წარწერაში: *Ἰσίκω* – „სახლიდან“.

სიტყვების განლაგება წინადადებაში

ბერძნულში ხშირად დაცულია სიტყვათა შემდეგი გრამატიკული რიგი: ქვემდებარე – დამატება – შემასმენელი; შემასმენელი შეიძლება სხვა ადგილზეც დაისვას: αὶ Ἄθῆναι ἀγορὰν εἶχον – ათენს მოედანი ჰქონდა და ასევე: αὶ Ἄθῆναι εἶχον ἀγορὰν – ათენს ჰქონდა მოედანი.

მსაზღვრელი დაისმის არტიკლსა და არსებით სახელს შორის. მსაზღვრელი შეიძლება დაისვას არსებითი სახელის შემდეგაც, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში არტიკლი განმეორდება: ἡ Ἑλλητικὴ θεὰ = ἡ θεὰ ἡ Ἑλλητικὴ – ბერძენი ქალღმერთი.

ატიკურ პროზაში გარემოების აღმნიშვნელ სიტყვებს შეუძლიათ წინადადებაში სხვადასხვა ადგილი დაიკავონ.

ბერძნულ ენაში გვხვდება აგრეთვე სიტყვათა განლაგების რიტორიკული ხერხები. ერთ-ერთია ე. წ. **ხიასმოსი** (χιασμός) – ერთგვაროვან წევრთა ჯვარედინი განლაგება წინადადებაში. ამ რიტორიკული ხერხის სახელწოდება χιασμός ἧ-ასოს სახელიდან მომდინარეობს.

დრო-კილოთა საკითხი წინადადებაში

ბერძნულ ენაში ოთხი კილოა (modus) – თხრობითი (indicativus), კავშირებითი (coniunctivus), ნატვრითი (optativus), ბრძანებითი (imperativus).

თხრობითი კილო იხმარება რეალური ფაქტის დადასტურებისათვის. თუ წინადადება უარყოფითია, იგი გამოიხატება უარყოფითი ნაწილაკით – οὐ, οὐκ, οὐχ – არ.

თხრ. კილოს (ინდიკატივის) პრეზენსი ისტორიულ ამბავთა გადმოცემის დროს ხშირად იხმარება წარსულის, აორისტის მნიშვნელობით. ასეთ პრეზენსს ეწოდება ისტორიული პრეზენსი – **Praesens historicum**: Δαρείου καὶ Περσέτιδος γίγισται παῖδες δύο (Xen. Anab. I, 1, 1) – დარიოსსა და პარსისატისს ჰყავდათ ორი ძე.

ბრძანებითი კილო (იმპერატივი) გამოხატავს ბრძანებას ან აკრძალვას. აკრძალვა გამოხატულია ნაწილაკით μή – ნუ; μή κρίετε – ნუ განსჯით.

კავშირებითი კილო (კონიუნქტივი) მთავარ წინადადებაში გამოხატავს: ეჭვს (dubitativus), მოწოდებას (hortativus), აკრძალვას (prohibitivus). უარყოფა μὴ-თი გამოიხატება. კავშირებით კილოსთან ἔαν და ὅταν კავშირები მომავალ მოქმედებას გვიჩვენებენ, მაგალითად: ἔαν (ὅταν)... βλέψαμεν, θυσάσθαι – როცა დავინახავთ, გავოცდებით.

ἔαν (ὅταν) კავშირებით კილოსთან მოქმედების მრავალგზისობასაც გამოხატავენ. მაგალითად, ἔαν (ὅταν)...ἀκούσαμεν, αἰεὶ τερπόμεθα – როცა ვისმენთ, მუდამ ვხარობთ ხოლმე.

ნატვრითი კილო (ოპტატივი) გამოხატავს სურვილს. უარყოფა აქაც μὴ-თია გამოხატული. ნატვრით კილოს ზოგჯერ თან ახლავს ნაწილაკები: εἰ γάρ, εἰθε – ნეტავ, ნეტამც. ოპტატივთან უფრო ხშირია შესაძლებლობის ნაწილაკი ἂν

(**modus potentialis**): ἰσμίχοι (ἰσμίχοι) τις ἄν - შესაძლოა ვინმემ იფიქროს (ოპტატივი, პრეზენსი ან აორისტი ἄν ნაწილაკთან). ἄν - ოპტატივთან = შესაძლოა, ალბათ. τίς ἄν πάλιν ἀρέσχοι ἄνεις ἰσμάω - ალბათ, ვინმესთვის მოსაწონია სახელმწიფო კანონთა გარეშე.

ბერძნულში გვაქვს ე. წ. მთავარი დროები (ანმყო = praesens, ნამყო სრული წყვეტილი = perfectum, მყოფადი = futurum) და ისტორიული დროები (ნამყო უსრული = imperfectum, აორისტი, წარსული დამთავრებული = aoristus, ნამყო წინარეწარსული = plusquamperfectum).

თუ მთავარ წინადადებაში რომელიმე მთავარი დროა, დამოკიდებულ წინადადებაში იხმარება კავშირებითი კილო (coniunctivus); თუ მთავარ წინადადებაში ისტორიული დროა, მაშინ დამოკიდებულ წინადადებაში იქნება ნატვრითი კილო (optativus). ეს არის ე. წ. კილოთა თანამიმდევრობა - consecutio modorum. მაგრამ გვაქვს გამონაკლისებიც: კილოთა თანამიმდევრობა დაცულია მხოლოდ მიზეზის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებაში და იმ დამატებით დამოკიდებულ წინადადებაში, რომელშიც არის ე. წ. შიშის აღმნიშვნელი ზმნები (verba timendi).

ინფინიტივი წინადადებაში

ზმნის განუსაზღვრელი ფორმა ანუ განუსაზღვრელი კილო (modus infinitivus) თავისი პირველადი მნიშვნელობით ნაზმნარი არსებითი სახელია. ამავე დროს, მას აქვს ზმნის ძირითადი ნიშნებიც (თვისებები): დროის გაგება, გვარის გაგება; დამატებას შეითანხმებს იმავე ბრუნვაში, რომელშიც შეითანხმებდა პირიანი ზმნა.

როგორც არსებით სახელს, ინფინიტივს შეიძლება ჰქონდეს საშუალო სქესის მაჩვენებელი არტიკლი τὸ. გაარსებითებული ანუ არტიკლიანი ინფინიტივი შეიძლება იყოს მხოლობითი რიცხვის ყველა ბრუნვაში (ბრუნვის დროს ფორმას იცვლის მხოლოდ არტიკლი). მაგალითად, ინფინიტივია παῖδεῖν - აღზრდა, გაარსებითებული სახელია τὸ παῖδεῖν - აღზრდა, გენტივშია τοῦ παιδεῖν და ა. შ.; ამ გზით გაარსებითებული ინფინიტივი წინადადებაში შეიძლება იყოს ქვემდებარე, შემასმენელი, დამატება, განსაზღვრება. არსებით სახელად ხშირ შემთხვევაში გამოიყენება infinitivus praesentis და infinitivus aoristi (იშვიათად - infinitivus perfecti, მაგრამ არასოდეს - infinitivus futuri).

ქვემდებარის როლში ინფინიტივი გაგებულია როგორც საშუალო სქესის არსებითი სახელი მხოლობითი რიცხვის ნომინატივში: τί χρῆθ' οἰεῖν; - რისი გაკეთებაა საჭირო? χρῆθ' οἰεῖν - საჭიროა სწავლა.

დამატების როლში ინფინიტივი იხმარება როგორც გარდამავალ, ისე გარდაუვალ ზმნასთან: οὐκ ἐπίσταται (τὸν) ζῆν - (მან) არ იცის ცხოვრება.

ერთი და იგივე ქვემდებარე შემასმენელთან და ინფინიტივთან: οἱ ἰσχυροὶ ἐνδύσονται ἐσπίδα - იონიელები მიიჩნევდნენ, რომ იქნებოდნენ ბედნიერები. ხშირია ინფინიტივური კონსტრუქცია და ასევე, კონსტრუქცია აკუსატივი ინფინიტივთან თხოვნისა და ბრძანების შინაარსის მქონე ზმნებთან, მაგა-

ლითად: ἦξισθαι ἰόμενος συγγραφέσθαι – [სოლონს] სთხოვდნენ, რომ კანონები დაენერა.

დამოუკიდებელ წინადადებაში ინფინიტივი, ჩვეულებრივ, არტიკლის გარეშე იხმარება: ἄς ἔμοι δοκεῖν – როგორც მიმაჩნია, როგორც ვფიქრობ; ἄς εἶπεν – ასე ვთქვათ. ესაა ე. წ. – infinitivus absolutus – დამოუკიდებელი ინფინიტივი.

ზოგჯერ ინფინიტივით გადმოცემულია მიზანი (infinitivus finalis): οἱ Ἕλληες εἶλοντο Ξεινοφῶντα διάγειν αὐτοῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα – ბერძნებმა ქსენოფონტი აირჩიეს საბერძნეთში მათ წასაყვანად (რათა ისინი საბერძნეთში წაეყვანა).

ინფინიტივი ზედსართავ სახელთან აღნიშნავს, თუ რა მიმართებაშია საგანი ან პირი ზედსართავი სახელით გამოხატულ ვითარებასთან. ესაა ე. წ. infinitivus relationis: Περιελθὺς δεισότατος ἦν λέγειν – პერიკლე უძლიერესი იყო საუბარში.

სინტაქსური კონსტრუქციები

Accusativus cum infinitivo

Accusativus cum infinitivo (აკუზატივი ინფინიტივთან) ბერძნულისათვის დამახასიათებელი კონსტრუქციაა, რომელსაც გავრცობილი პირდაპირი დამატების გაგება აქვს. ფიქრის აღმნიშვნელ ზმნებთან დასახელებულია პირი (საგანი) და მისი მოქმედება (მდგომარეობა): პირველი ლოგიკური ქვემდებარეა და დასმულია აკუზატივში, ხოლო მეორე – ლოგიკური შემასმენელი ინფინიტივში დგას. მაგალითად: Σακράτης ἦγεῖτο θεοὺς πάντα εἰδέναι – სოკრატე თვლიდა, რომ ღმერთებმა ყველაფერი იციან.

ამ წინადადებაში ქვემდებარეა „სოკრატე“ – Σακράτης, შემასმენელი – ἦγεῖτο – თვლიდა, ხოლო დანარჩენი სიტყვებით გამოთქმულია ის, თუ რას თვლიდა სოკრატე, ე. ი. გამოთქმა θεοὺς πάντα εἰδέναι – რომ ღმერთებმა ყველაფერი იციან, – მთლიანად არის დამატება ზმნისათვის ἦγεῖτο – თვლიდა. ამ წინადადებაში შემასმენელი გამოხატულია ინფინიტივით (εἰδέναι), რომელსაც თავისი დამატება აქვს (πάντα), ხოლო ქვემდებარე დასმულია აკუზატივში (θεοὺς). ე. ი. ქვემდებარე აკუზატივშია, ხოლო შემასმენელი – ინფინიტივში.

Accusativus cum infinitivo ქართულად გადმოდის დამატებითი დამოკიდებული წინადადებით, რომელსაც მთავარ წინადადებას „რომ“ კავშირით უკავშირდება. ინფინიტივში დასმული შემასმენელი პირიანი ფორმით გადმოვა. წინადადებაში Σακράτης ἦγεῖτο θεοὺς πάντα εἰδέναι – მთავარია Σακράτης ἦγεῖτο – სოკრატე თვლიდა, ხოლო θεοὺς πάντα εἰδέναι – რომ ღმერთებმა იციან – დამოკიდებული.

Accusativus cum infinitivo როგორც დამატება, იხმარება ისეთი ზმნების შემდეგ, რომლებიც აღნიშნავენ:

1. ფიქრს (verba putandi): ἦγείσθαι, ἰομίζω, οἶσθαι, ἐλπίζω – ვფიქრობ, ვიმედოვნებ, ვთვლი, მიმაჩნია, ვიმედოვნებ.

ἐλπίζω ἡμᾶς μοι πιστεῦσαι – იმედი მაქვს, მენდობით (ვიმედოვნებ, რომ თქვენ მე მენდობით); νομίζουσιν αὐτὸν εἶναι θεομωρογόν τῶν ἀνθρώπων – მიაჩნიათ, რომ იგი ადამიანთა დემიურგია.

2. სურვილს (verba voluntatis): βούλομαι – მსურს, მინდა; κελείν – ვუბრძანებ, მოვუწოდებ;

ἔα – ნებას ვრთავ, მოვუწოდებ; ἔθλει ἀμύνειν τὸν θάνατον – სურს, რომ დაიცვას სიკვდილისაგან.

3. თქმას (verba dicendi): λέγω, φημί – ვამბობ; ἀγγέλλω – ვაუწყებ;

λέγουσιν αὐτὸν εἶναι θεομωρογόν – ამბობენ, რომ იგი დემიურგია.

აკუზატივი ინფინიტივთან იხმარება აგრეთვე უპირო ზმნებთან: χρῆ, δεῖ – საჭიროა, უნდა.

გამოთქმებთან: καλόν ἐστι – კარგია; δίκαιόν ἐστι – სამართლიანია; δεινόν ἐστι – საშიშია; ἄρα (ἐστι) – დროა და ა. შ.

როდესაც სინტაქსურ კონსტრუქციაში – აკუზატივი ინფინიტივთან – ქვემდებარე იგვევა, რაც მთავარ წინადადებაში, რომლის შემასმენელი ფიქრსა და თქმას გამოხატავს, ინფინიტივთან ქვემდებარე აღარაა გამოხატული. ასეთ კონსტრუქციას *ინფინიტივეური კონსტრუქცია* ეწოდება.

აკუზატივი ინფინიტივთან:

Πρωταγόρας φησί, πάντων χρημάτων μέτρον ἀνθρώπων εἶναι. – პროტაგორა ამბობს, რომ ყველა საგანთა საზომი ადამიანია;

Ἄριστοτέλης τῆς παιδείας ἔφη τὰς μὲν ῥίζας εἶναι πικράς, γλυκεῖς δὲ τοὺς καρπούς. – არისტოტელე ამბობდა, რომ სწავლის ძირი მწარეა, ნაყოფი კი – ტკბილი;

καλόν ἐστι τὸν ἀνθρώπον ἀληθῶς λέγειν – კარგია, რომ ადამიანმა სიმართლე ილაპარაკოს.

ინფინიტივეური კონსტრუქცია:

Ἄλξανδρος ἔφασκε Διὸς υἱὸς εἶναι – ალექსანდრე [მაკედონელი] ამბობდა, რომ [იგი] ზევსის შვილია.

οἱ ναῦται λέγουσι τοῖς ἡγεμόσι πιστεῦσαι – მეზღვაურები ამბობენ, რომ [ისინი] წინამძღოლებს ენდობიან.

Nominativus cum infinitivo

Nominativus cum infinitivo (სახელობითი ინფინიტივთან) არის დამატებითი დამოკიდებული წინადადება, რომლის ქვემდებარე სახელობით ბრუნვაში (ნომინატივში) დგას, შემასმენელი კი – ინფინიტივში. ეს სინტაქსური კონსტრუქცია იხმარება *ფიქრისა* და *თქმის* აღმნიშვნელ ზმნებთან და ეს ზმნები ვნებით გვარშია.

ყველაზე ხშირად Nominativus cum infinitivo გვხვდება ზმნებთან: λέγομαι – ჩემზე ამბობენ და δοκέω – მიმაჩნია. ამ ზმნას ამ კონსტრუქციაში ექნება მნიშვნელობა ჩანს. ზმნა λέγομαι-ს ქართულად გადმოტანისას შემასმენელი დაისმის

აქტივის მრავლობითი რიცხვის III პირში, რომელსაც ქვემდებარე არ ექნება; შემდეგ იქნება „რომ“ კავშირით დაწყებული დამატებითი დამოკიდებული წინადადება, რომლის შემასმენელი გამოიხატება ზმნის პირიანი ფორმით.

მაგ.: ὁ στρατηγὸς δὸκεῖν ἰκῆσαι – ჩანს, რომ სარდალმა გაიმარჯვა;
ἡ ἀρχὴ λέγεται ἦμισυ εἶναι παντός – ამბობენ, რომ დასაწყისი ნახევარია ყველაფრისა.

მიმლეობის (პარტიციპიუმის) გამოყენება

მიმლეობა არის ნაზმნარი ზედსართავი სახელი, რომელსაც მოუპოვება დროისა და გვარის ფორმები და შეუძლია პირიანი ზმნის მსგავსად შეითანხმოს დამატება.

ბერძნულში განსაკუთრებით ხშირია ე. წ. „დაკავშირებული მიმლეობა“ (participium coniunctum), რომელიც იხმარება როგორც არსებითი სახელის მსაზღვრელი და როგორც შემოკლებული გარემოებითი წინადადება:

οἱ τῆν Ἀσίαν κατοικοῦντες Ἕλληες – აზიაში მცხოვრები ელინები (ელინები, რომლებიც აზიაში ცხოვრობენ).

ატრიბუტული პარტიციპიუმი არტიკლის დართვით შეიძლება არსებით სახელად იქცეს: ὁ βουλόμειος (= ὅς βουλέται) – მსურველი.

როგორც შემოკლებული გარემოებითი წინადადება, participium coniunctum გვიჩვენებს: დროს (participium temporale), მიზეზს (participium causale), მიზანს (participium finale). მაგ: Κύρος. ὅτε παῖς ἄν, ἄνευ φόβου διελέγετο τῷ πάππῳ – კიროსი, როცა ბავშვი იყო, უშიშრად ელაპარაკებოდა პაპას.

მყოფადის „დაკავშირებული მიმლეობა“

Participium futuri coniunctum – ეს მიმლეობა იხმარება მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნებთან და აღნიშნავს მოძრაობის მიზანს. ამგვარად, იგი ენაცვლება ἵνα. ὅπως კავშირებით დაწყებულ მიზნის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებას. მაგ.: Ξενοφῶν τὰς στρατὰς ἔπειμα διὰβιάσοντας τοὺς ὀπίστας – ქსენოფონტმა ჯარი გაგზავნა, რათა ჰოპლიტები გადაეყვანათ ანუ ქსენოფონტმა ჯარი ჰოპლიტების გადასაყვანად გაგზავნა.

Genetivus absolutus

Genetivus absolutus ანუ დამოუკიდებელი გენეტივი არის შემოკლებული გარემოებითი წინადადება (დროის, მიზეზის, ვითარების, პირობითი, დათმობითი), რომელშიც ქვემდებარე გენეტივშია, ხოლო შემასმენელი მიმლეობის ფორმითაა წარმოდგენილი და შეთანხმებულია ქვემდებარესთან ბრუნვაში, რიცხვსა და სქესში.

Genetivus absolutus იხმარება იმ შემთხვევაში, როდესაც მიმლეობა არ არის დაკავშირებული შემასმენლის ქვემდებარესა და დამატებასთან.

როდესაც ზმნებით გამოხატული მოქმედება მთავარსა და დამოკიდებულ წინადადებებში თანადროულია, დამოკიდებულ წინადადებაში იხმარება ანმყოფ დროის მიმლეობა, ხოლო თუ დამოკიდებული წინადადების ზმნით გამოხატული

მოქმედება წინ უსწრებს მთავარი წინადადებისას, დამოკიდებულ წინადადებაში იქნება ნამყო დროის მიმღეობა.

Genetivus absolutus-ის ქართულად გადმოტანისას საჭიროა: 1. აღვადგინოთ გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების კავშირი (როდესაც, რადგან, თუ, თუმცა...); 2. გენეტივში დასმული სახელი გამოვიყენოთ ქვემდებარედ; 3. მიმღეობის ფორმით წარმოდგენილი შემასმენელი გადმოვიტანოთ ზმნის პირიანი ფორმით.

მაგალითები:

Τῆς ἑορτῆς τελευτήσας

როდესაც ზეიმი დამთავრდა (აქ დამოუკიდებელი გენეტივი დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებაა).

Θεοὶ δυνάστωσιν ὅσους ἰσχύει φθίνωσιν, καὶ μὴ δυνάστωσιν ὅσους ἰσχύει πάσωσιν

როდესაც ღმერთი წყალობას იძლევა, შური უძღურია, თუ არ იძლევა, შრომა უძღურია.

ἀνδρὸς κακῶσ πρᾶττοντοσ. ἔκποδῶσ φἰλοι.

როცა კაცი ცუდადაა, მეგობრები იფანტებიან (შორდებიან).

ὁ ἦδῆσ τὸ ζῆλοσ, μὴ φθοισίνωσιν μῆδεῖσ.

რა კარგია ცხოვრება (სიცოცხლე), როცა არავის შურს შენი.

ἔμοσ θαισίωσιν, γαῖα μᾶθῆτασ παρῖ.

როცა მოვეცდები, დედამინა შეერიოს ცეცხლს.

დამოკიდებულ წინადადებათა სახეები

დამატებითი დამოკიდებული წინადადება. დამატებითი დამოკიდებული წინადადება მთავარს უერთდება კავშირებით: ὅτι, ὡσ (რომ) და დამოკიდებულია ზმნებზე, რომლებიც გამოხატავენ **გრძნობას** (verba sentiendi), **თქმას** (verba dicendi), **სულიერ განცდებს** (verba affectum).

თუ მთავარ წინადადებაში რომელიმე მთავარი დროა, ანუ ანმყო, მომავალი ან პერფექტი, დამატებითი ინდიკატივი – თხრობითი კილო იხმარება, ხოლო თუ მთავარში რომელიმე ისტორიული დროა, მაშინ დამატებითი დამოკიდებული წინადადების შემასმენელი ნატვრითი კილოთი – ოპტატივით იქნება გამოხატული.

გვაქვს გამოწაკლისებიც: თუ დამოკიდებულ წინადადებაში ვარაუდი ან ეჭვია გამოთქმული, მისი შემასმენელი მხოლოდ ოპტატივში იქნება;

შიშის აღმნიშვნელ ზმნებთან იხმარება უარყოფითი კავშირები μὴ და μή ὅσ. ამათგან μὴ არასასურველ მოქმედებას გამოხატავს, ხოლო μή ὅσ – სასურველს.

თუ მთავარ წინადადებაში რომელიმე მთავარი დროა, დამოკიდებულში კავშირებითი კილო – კონიუნქტივია, ხოლო თუ მთავარ წინადადებაში რომელიმე ისტორიული დროა, მაშინ დამოკიდებულში ნატვრითი კილო – ოპტატივი იქნება.

მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება. მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებები მთავარს უერთდება კავშირებით: ἵνα, ὡσ, ὅπως (რათა); ἵνα μὴ, ὡს μὴ, ὅπως μὴ, μὴ (რათა არ).

თუ მთავარ წინადადებაში მთავარი დროა, დამოკიდებულში კილო კავშირებითი, კონიუნქტივია; ხოლო თუ მთავარში ისტორიული დროა, დამოკიდებულში ნატვრითი – ოპტივითი იქნება.

მაგ.: ὁ στρατηγὸς αἰρεῖται, ἵνα οἱ στρατῶται εὖ πράττωσιν
სარდალს ირჩევენ, რათა ჯარისკაცებმა კარგი საქმე აკეთონ;
οἱ μὲν λοιποὶ ζῶσιν, ἵνα ἐσθίωσιν, αὐτὸς δὲ ἐσθίω, ἵνα ζῶ.

სხვები ცოცხლობენ, რათა ჭამონ, მე კი ვჭამ, რათა ვიცოცხლო (პირდაპირი ნათქვამი).

Σωκράτης ἔλεγε, τοὺς μὲν ἄλλους ἀνθρώπους ζῆν, ἵνα ἐσθίειν, αὐτὸς δὲ ἐσθίειν, ἵνα ζῆν.

სოკრატე ამბობდა, რომ სხვა ადამიანები ცხოვრობენ (ცოცხლობენ), რათა ჭამონ, თვითონ კი ჭამს, რათა იცოცხლოს (ირიბი ნათქვამი).

დამოკიდებულ წინადადებაში წარსული დროის გამოყენებისას იხმარება როგორც თხრობითი კილო, ასევე ოპტივითი.

ἦριζον, τί δέοι (δέει) ποιεῖν;
კამათობდნენ, რა ვქნათო? (კამათობდნენ, რა უნდა გაეკეთებინათ).
ასევე: εἶποι, ὅτι ὀρθῶς λέγει (= λέγει).

თქვეს, რომ იგი სწორად ამბობდა (ლაპარაკობდა).

მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება. მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება მთავარს უერთდება კავშირებით: ὅτι, διότι, ὥς (იმიტომ რომ); ἐπεὶ, ἐπειδὴ (რადგანაც, ვინაიდან).

მიზეზის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებაში უპირატესად თხრობითი კილოა, მაგრამ, თუ მთავარ წინადადებაში ისტორიული დროა, მაშინ მიზეზის დამოკიდებულ წინადადებაში ნატვრითი კილო ოპტივითია:

οἱ Ἕλληες ἐθαύμαζον, ὅτι οὐδὲμὸς Κύριος φαίνοιτο
ბერძნებს უკვირდათ, რადგან კიროსი არსაიდან ჩანდა.

კითხვითი წინადადება. კითხვითი წინადადება ორი სახისაა: პირდაპირი და არაპირდაპირი.

ἄρα πρέπει πείθεσθαι;
განა საჭიროა მორჩილება?

აქ კითხვითი წინადადება კითხვითი ნაცვალსახელის გარეშეა.

არაპირდაპირი კითხვა მთავარ წინადადებას უერთდება კითხვითი ნაცვალსახელებით და ზმნიშედებით, ასევე – კითხვითი ნაწილაკებით: εἰ – განა; πότερου – ἦ, εἰ – ἦ – ან-ან.

თუ მთავარ წინადადებაში ერთ-ერთი მთავარი დროა, დამოკიდებული წინადადებას ზმნა-შემასმენლის კილო იქნება indicativus, optativus potentialis, modus irrealis, coniunctivus dubitativus.

თუ მთავარ წინადადებაში ერთ-ერთი ისტორიული დროა, დამოკიდებულში იქნება ნატვრითი კილო – ოპტივითი, ზოგჯერ კი – კავშირებითი კილო – კონიუნქტივითი. უარყოფითი ნაწილაკია οὐ, კავშირებით კილოსთან – μη.

მაგ.: ὁ στρατηγὸς ἠρώτησε τὸν φύλακα, ὅπου εἶεν οἱ πολέμοι.

სარდალმა ჰკითხა მცველს: სად არიან მტრები?

ὁ Κλέαρχος ἐβουλεύετο Πρόξειον καλέσας, εἰ πέμποιέν τινας ἢ πάντες ἴσιεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

კლერქოსი, მოიხმო რა პროქსენე, რჩევას ეკითხებოდა მას – გაეგზავნათ ვინმე, თუ ყველანი წასულიყვნენ ბანაკისაკენ.

პირობითი დამოკიდებული წინადადება. პირობითი დამოკიდებული წინადადება მთავარს უერთდება კავშირებით: εἰ, εἰπερ, ἐάν (≡ ἄν, ἄν, ἦν) – „თუ“; εἴτε – εἴτε – ან თუ. რთულ წინადადებას, რომლის დამოკიდებულში პირობაა, მთავარში კი – შედეგი, პირობითი პერიოდი ეწოდება. პირობით პერიოდში ორი წინადადებაა. პირველს, რომელშიც პირობაა წარმოდგენილი, ჰქვია პროტასისი (πρότασις) ანუ წინამდებარე, მეორეს კი, რომელიც შედეგს გამოხატავს – აპოდოსისი (ἀπόδοσις) ანუ მომდევნო.

მაგ.: εἰ ἐμ̄ μαιθάνεις, ἄ φίλε, τὸ μαιθάνειν παρέχει ὄλβον.

თუ კარგად იხსნავი (სწავლობ), მეგობარო, სწავლა მოგანიჭებს ბედნიერებას.

პროტასისში გამოიყენება უარყოფითი ნაწილაკი μή და მისგან ნაწარმოები სიტყვები: μὴν, μὴτέ, μὴδεις, μὴποτε და ა. შ. აპოდოსისში გვაქვს უარყოფითი ნაწილაკი οὐ და მისგან ნაწარმოები სიტყვები: οὐδέν, οὐτε, οὐδεις, οὐποτε და ა. შ. მაგრამ, თუ ზმნის კილოებია imperativus, coniunctivus prohibitivus, optativus – უარყოფა ყოველთვის მუ წინადაკითაა გამოხატული.

მნიშვნელობისა და ფორმის თვალსაზრისით გვაქვს შემდეგი პირობითი პერიოდები: 1. პირობა და შედეგი სინამდვილეს გამოხატავს (casus realis), 2. პირობაში გამოთქმულია მოსალოდნელი მოქმედება (casus futuralis), 3. პირობაში გამოხატულია შესაძლებლობა (casus potentialis), 4. პირობა და შედეგი სინამდვილის საწინააღმდეგოს, შეუძლებელს აღნიშნავს (casus irrealis).

რეალური ფორმა (casus realis). პროტასისში არის კავშირი εἰ და თხრობითი კილო, ხოლო აპოდოსისში თხრობითი კილო:

εἰ ζῆτεῖς καλῶς, εἰρίσκεις.

თუ კარგად ეძებ, პოულობ;

εἰ θεοί τι δρώσιν αἰσχροῦ, οὐκ εἰσὶν θεοί.

თუ ღმერთები რაიმე სამარცხვინოს აკეთებენ, არ არიან ღმერთები.

ფუტურალური ფორმა (casus futuralis). პროტასისშია კავშირი ἐάν (ἄν, ἦν) და კავშირებითი კილო (praes. ან aor.), აპოდოსისში კი მომავალი დროის ინდიკატივი ან იმპერატივი:

ἐάν (ἄν, ἦν) ζῆτῆς καλῶς, ἐνήσεις.

თუ კარგად ეძებ, იპოვი;

ἐάν ἦς φιλομάθης, ἔσει πολυμαθῆς.

თუ იქნები სწავლის მოყვარე, იქნები მრავლისმცოდნე.

პოტენციალური ფორმა (casus potentialis). პროტასისშია კავშირი εἰ და ნატურითი კილო – ოპტატივი (praes. ან aor.), ხოლო აპოდოსისში – ოპტატივი (praes. ან aor.) ἄν ნაწილაკით:

εἰ ζῆτοῖς καλῶς, ἐνήσοις ἄν.

კარგად რომ ეძებო, იპოვი;
εἰ τοῦτο λέγεις, ἀμαρτάνεις ἄν.

თუ ამას იტყვი, შეცდები.

σομίζωι (σομίσαι) τις ἄν – შესაძლოა ვინმემ იფიქროს (ალბათ ვინმე იფიქრებდა).
პოტენციალური, შესაძლებლობის ფორმა გამოხატულია ოპტატივით ან
აორისტიტ ἄν ნანილაკთან ერთად.

ირეალური ფორმა (casus irrealis) პროტასისშია კავშირი εἰ და პრეტერიტი (იმ-
პერფექტი ან აორისტი), აპოდოსისში – იმპერფექტი ან აორისტი ἄν ნანილაკით.

εἰ ζήτεῖς καλῶς, ἡβρίσκεις ἄν.

კარგად რომ მოგეძებნა, იპოვიდი.

დათმობითი დამოკიდებული წინადადება. დათმობითი დამოკიდებული წი-
ნადადება მთავარს უერთდება კავშირებით: εἰ καί, καί εἰ, κἄν = (καί ἔάν), ἔάν καί
καίπερ, καίτοι – თუმცა, თუმცაღა. უარყოფის შემთხვევაში იხმარება εἰ καί μή –
თუ არ; εἰ μὴδ᾽, ἔάν μὴδ᾽ – თუმცა არ.

დათმობით წინადადებებში გამოიყენება ის დრო-კილოები, რაც არის პირო-
ბით წინადადებებში.

მაგ: γελᾷ ὁ μῦθος, κἄν τι μὴ γελῶσιν ἦ.

ბრიყვი იცინის, თუმცა არაფერია სასაცილო;

φήσοισι με σοφὸν εἶναι, εἰ καί μή εἶμι

იტყვიან, რომ მე ბრძენი ვარ, თუმცა არა ვარ ბრძენი.

დათმობითი წინადადება ხშირად გადმოცემულია მიმღობით, პარტიციპიუ-
მით.

მაგ.: συμβουλέω σοι καίπερ νεώτερος ἄν.

რჩევას გაძლევ შენ, თუმცა შენზე ახალგაზრდა ვარ.

შედეგობითი დამოკიდებული წინადადება. შედეგობითი დამოკიდებული
წინადადება გვიჩვენებს მთავარ წინადადებაში ნათქვამის შედეგს. მისი კავშირია
ἄσπε (ἄς) – ასე რომ, რათა.

თუ შედეგობითი დამოკიდებული წინადადება გამოხატავს რეალურ ფაქტს,
მაშინ კილო უთუოდ თხრობითია. უარყოფაა – οὐ.

თუ შედეგობითი დამოკიდებული წინადადება გამოხატავს შესაძლებლობას,
მაშინ ერთგვაროვან ქვემდებარებებთან დაისმის ინფინიტივი, სხვადასხვა ქვე-
მდებარებებთან კი – აკუზატივი ინფინიტივთან. უარყოფაა – μή.

მაგ.: ἦν ψυχὸς δεῖσόν, ἄσπε τὸ ἕδαρ ἐπήγυστο.

საშინელი სიცივე იყო, ასე რომ, წყალი გაიყინა.

აქვე წარმოვადგენთ აორისტის ფორმებს, რომლებიც სხვადასხვა მნიშვნე-
ლობითაა, ამასთანავე, გვიჩვენებენ მთავარ წინადადებაში ნათქვამის შედეგს:

οἱ Ἕλληες ἐπολέμησαν.

ბერძნები იბრძოდნენ (მუდმივ მოქმედებას გვიჩვენებს);

ἐπεὶ οὖν ἐνίκησεν.

ამგვარად, მას შემდეგ, რაც გაიმარჯვა (ადრე მომხდარის შედეგს გვიჩვენებს);

ასევე: ἐμσημόυσσα, ἡκούσατε.

გამახსენდა, მომისმინეთ;

ἤκουσατε αὐτοὺς ἀμείλιτοι.

მოისმინეთ, რომ მათ არ იზრუნეს.

მოქმედების თანადროულობაზე მიუთითებს:

ἐπεὶ μὴ ἔσταν δουλῶσαι.

ესწრაფვოდნენ დამონებას;

κατησάμειοι τῆς ἀρχῆς.

მას შემდეგ, რაც ძალაუფლება მოიპოვეს.

აორისტის მიმღობა ყოველთვის ადრე მომხდარ მოქმედებაზე მიუთითებს.

დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება. დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება მთავარს უერთდება კავშირებით: ὅτε, ὅποτε, ἤσ' ἕκα, ἄς, ἐπεὶ, ἐπεὶ δὲ – როცა; ἔξ, ὅς, ἀφ' ὅς, ἐξ ὅπου – იმ დროიდან, რაც; ἕως, ἕστε, μέχρι – სანამ; πρὶν – ვიდრე, სანამ; ἄς τάχιστα, ἐπεὶ δὲ τάχιστα, ἐπεὶ ταχιστα, ἐπεὶ δὲ πρῶτον – როგორც კი.

თუ დროის გარემოებითი დამოკიდებულ წინადადებაში საუბარია სინამდვილეში მომხდარ ფაქტზე, გვაქვს თხრობითი კილო, უარყოფა ὅς – თია გადმოცემული, ხოლო, თუ საუბარია შესაძლებელ ან მოსალოდნელ მოქმედებაზე, მაშინ გვაქვს კავშირებითი კილო ἄν ნანილაკით, ზოგჯერ კი – ოპტატივი. უარყოფაა – μὴ.

კავშირებითი კილო გვაქვს იმ შემთხვევაში, თუ მთავარ წინადადებაში მთავარი დროა; თუ მთავარში ისტორიული დროა, მაშინ შემასმენელი ოპტატივით გამოიხატება.

მაგალითად: Ἐπειδὴν ἅπαντα ἀκούσθητε, κρίνετε.

განსაჯეთ, როგორც კი ყველაფერს მოისმენთ;

Μαὶνόςμεθα πάντες, ὅποταν ὀργιζώμεθα.

ყველანი ვგიჟდებით, როცა ვმრისხანებთ;

Μὴ ἀπέλθῃτε, πρὶν ἂν ἀκούσθητε ἅπαντα.

ნუ წახვალთ, ვიდრე ყველაფერს არ მოისმენთ.

დამატება

ბერძნული გრამატიკული აზრის ისტორიიდან¹

თითოეულ მეცნიერებას თავისი ისტორია აქვს, ასევე – ენათმეცნიერებასაც. ენათმეცნიერება ფილოლოგიის ნიაღში ჩაისახა. ფილოლოგია კი მაშინ წარმოიშვა, როცა გაჩნდა წერილობითი ძეგლები და საჭირო გახდა მათი შესწავლა. ენათმეცნიერების განვითარებაზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ძველი ინდოეთისა და ძველი საბერძნეთის ფილოლოგიამ.

ბერძნული გრამატიკა შეიქმნა მეორე და პირველი საუკუნეების მიჯნაზე. იგი ჩამოყალიბდა ფილოლოგიური ძიების პროცესში. ფილოლოგიურ ძიებას კი მიზნად ჰქონდა ტექსტის განმარტება. აქედან გამომდინარე, საჭირო იყო ენობრივ ფაქტებზე დაკვირვება. აღსანიშნავია, რომ ფილოლოგიური გრამატიკის შექმნამდე ძირითადი გრამატიკული ცნებები და სათანადო ტერმინები, – სახელი, ზმნა, ბრუნება, ბრუნვათა სახელები უკვე შექმნილი იყო. ეს გააკეთა ბერძნულმა ფილოსოფიამ. განსაკუთრებით დიდი იყო არისტოტელესა და სტოელთა წვლილი ამ საქმეში. თავის „პოეტიკაში“ არისტოტელე გამოყოფს ბგერას (ელემენტს), მარცვალს, კავშირს, სახელს, ზმნას, ბრუნვას.

არისტოტელეს მოძღვრებას მეტყველების ნაწილთა შესახებ ჯერ კიდევ არა აქვს საკუთრივ გრამატიკული მნიშვნელობა, მაგრამ მან სტიმული მისცა გრამატიკის შექმნას. შემდეგ სტოელებმა დაარქვეს სახელები ბრუნვისა და ზმნათა ფორმებს, შემოიტანეს მეტყველების ნაწილთა მორფოლოგიური კატეგორიების ცნება. ეს არაა შემთხვევითი: აზროვნების პრობლემაზე მუშაობა ენაზე დაკვირვებასაც ბუნებრივად გულისხმობდა. და, ამდენად, გასაგებია, თუ რატომ იყო ბერძნული გრამატიკის ძირითადი ცნებები უკვე შექმნილი ფილოსოფიაში.

ფილოსოფიისაგან გრამატიკის საბოლოო გამოყოფა და მეტყველების ნაწილთა რვანეკრიანი სისტემის დაკანონება ელინიზმის ეპოქას უკავშირდება. ამ პერიოდში ფილოლოგები აგროვებდნენ და სწავლობდნენ ხელნაწერებს, მიმართავდნენ ლიტერატურული ტექსტების კრიტიკას, ფილოლოგიურ განმარტებებს; მთელი ნაწარმოების განმარტებას ეწოდა კომენტარი, ხოლო მისი ცალკეული ადგილებისას – სქოლიო.

ჯერ კიდევ ალექსანდრიელი მეცნიერები თავიანთი ფილოლოგიური მუშაობის ერთ-ერთ საფუძვლად თვლიდნენ ენობრივი მოვლენების გათვალისწინებას და ერთმა მათგანმა – არისტარქემ ჩამოაყალიბა კიდევაც მოძღვრება მეტყ-

¹ დაბეჭდილია „ლოგოსის“ მიერ გამოცემულ კრებულში „ანათესისი“, იხ. თ. გიორგობიანი, თბ., 1999.

ველების ნაწილებზე. მანამდე კი არისტოფანე ბიზანტიონელმა მოგვცა მნიშვნელოვანი გამოკვლევები ენის, ლიტერატურისა და ტექსტუალური კრიტიკის შესახებ. ცნობილია მისი კრიტიკული გამოცემები (δύσπραστος) ჰომეროსის, პესიოდესი და ლირიკოსებისა. იგი წერდა განმარტებებს (ὑπομνήματα); მან პირველმა შემოიღო მახვილისა და ფშენვის ნიშნები. არისტოფანე ბიზანტიონელს დაუმუშავებია ბერძნული მორფოლოგიის საკითხები და მას მიენერება კანკლედობის სახეთა დადგენაც.

რაც შეეხება კრატეტ მალოსელს – პერგამონის ფილოლოგიური სკოლის წარმომადგენელს (II საუკუნე ძვ.წ.) – მას ეკუთვნოდა გრამატიკული თხზულება – „ატიკური დიალექტის შესახებ“. მის სახელთან არის დაკავშირებული აგრეთვე ბრძოლა ორი მონინააღმდეგე გრამატიკულ-ფილოლოგიური მიმართულებისა, ანალოგისტებისა და ანომალისტებისა. სტოელები ფიქრობდნენ, რომ სიტყვის ძირი მოცემულია ბუნებით, ხოლო მისგან ნაწარმოები სიტყვები, მაგალითად, ბრუნება ან უღვლილება (უღლება) – ხელოვნურიაო. და მაშინ, როცა ალექსანდრიული სკოლის წარმომადგენლები ენობრივ ფორმათა ცვლილებებში კანონზომიერებას ხედავდნენ, სტოელი ქრისიპე ამ კანონზომიერებას (ანალოგიას) უარყოფდა და მის არარსებობას, ე. ი. ანომალიას აღიარებდა. პირველი ფუძემდებლური თხზულება, რომელიც დაინერა ამ საკითხზე, იყო ქრისიპეს „Περὶ τῆς κατὰ τὰς ἀσάμαξίας“. ტერმინები – ანალოგია და ანომალია პირველად ქრისიპესთან გვხვდება.

ალექსანდრიელი ფილოლოგოსები ხაზს უსვამდნენ ანალოგიის როლს, ე. ი. გრამატიკულ ფორმათა ერთფეროვნებისაკენ მისწრაფებას. სტოელთა აზრით, იყო სიტყვისა და საგნის შეუსატყვისობა, – ე. ი. ხაზგასმით მიუთითებდნენ ანომალიაზე. ამ დავამ შეუნყო ხელი ენის უფრო ღრმად შესწავლას, გრამატიკის უმნიშვნელოვანესი ცნებების დამუშავებას.

იმ დროის გრამატიკულმა სკოლამ გრამატიკის ალექსანდრიული სკოლის სახელწოდება მიიღო. მისი წარმომადგენელნი იყვნენ: არისტარქე ('Αρίσταρχος), დიონისე თრაკიელი (ὁ Διοσῆσιος Θράξ) და აპოლონიოსი (ὁ Ἀπολλώνιος Δύσκωλος). ალექსანდრიისა და პერგამონის ბიბლიოთეკებში წარმოებულმა მთარგმნელობითმა კვლევა-ძიებამ გრამატიკასთან ერთად წარმოშვა სხვა სამეცნიერო დარგებიც. ისინი იკვლევდნენ მხატვრული ლიტერატურის საკითხებს, რიტორიკასა და ფილოსოფიას. პორფირიოს ტვიროსელი იყო როგორც გრამატიკული, ასევე ფილოლოგიური და ფოლოსოფიური გამოკვლევების ავტორი. პორფირიოსის ფილოსოფია გადმოცემულია ანტონ კათალიკოსის თხზულებაში.

უკვე არისტარქემ (II ს. შუა წლები ჩვენს ერამდე) გამოყო 8 მეტყველების ნაწილი: 1. სახელი (ὄνομα) – ბრუნებადი ნაწილი, 2. ზმნა (ῥήμα) – უღლებადი (რომელსაც აქვს პირი, რიცხვი, კილო, გვარი, სახე-ასპექტი), 3. მიმღეობა (μετοχή), რომელსაც ახასიათებს ზმნისა და სახელის თვისებები, 4. არტიკლი, ნაწევარი (ἄρθρον) – ბრუნებადი მეტყველების ნაწილი, რომელსაც აქვს სქესი, რიცხვი, ბრუნვა და გამოიყენება მისათითებლად იმისა, რასაც მიკუთვნება ეწოდება.

5. ნაცვალსახელი (*διττασύμια*) – როგორც არისტარქე მიუთითებს, იცვლება პირების მიხედვით, გამოიყენება სახელების ნაცვლად. 6. წინდებული (*πρόθεσις*) – მეტყველების ნაწილი, რომელიც სხვა მეტყველების ნაწილზე წინ დგას – სიტყვის შემადგენლობაშიც და წინადადებაშიც, იგივე პრეფიქსი. 7. ზმნიზედა (*ἐπίρρημα*) – მნიშვნელობისა და შედარების გამომხატველი. 8. კავშირი (*σύνθεσις*) – ის, რაც ანესრიგებს აზრს. არის მართებული, მაცალკეებელი.

მართალია, არისტარქემ ჩამოაყალიბა მოძღვრება მეტყველების ნაწილებზე, რომელიც შემდეგ „ბერძნული ენის გრამატიკაში“ შევიდა, მაგრამ პირველი ბერძნული გრამატიკა არისტარქეს მოწაფეს, დიონისე თრაკიელს ეკუთვნის, – ელინისტური პერიოდის რიტორსა და გრამატიკოსს. მის შესახებ სვიდა აღნიშნავდა, რომ „დიონისიოსმა შეთხზა გრამატიკული ნაშრომები, მოგვცა გამოკვლევები და განმარტებები“.¹ მაგრამ მისი მთავარი ნაშრომი მაინც არის *τέχνη γραμματική*. იგი ბერძნული ენის მოკლე გრამატიკული მიმოხილვაა; შედგენილია ალექსანდრიელ ფილოლოგოსთა მიერ მოპოვებული ცოდნის საფუძველზე და, როგორც ს. ყაუხჩიშვილი აღნიშნავს, „იგი არის შეჯამება ამ მოპოვებული ცოდნისა“.²

თრაკიელის სახელმძღვანელოში შემდეგი საკითხებია განხილული: გრამატიკის ცნების განსაზღვრა; გრამატიკის ნაწილები, სწორად კითხვა (ამას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგანაც ძველ ბერძნულ ტექსტებში არ იყო აღნიშნული მახვილის აღმნიშვნელი ნიშნები, სიტყვები არ იყო ერთმანეთისაგან გამოყოფილი და იშვიათად იყო სასვენო ნიშნები), განმარტება პოეტური სახეებისა, სიტყვათა და ისტორიათა თანმიმდევრული გადაცემა (*γλωσσῶν τε καὶ ἱστορίων πρόχειρος ἀπόδιξις*), შეფასება ნაწარმოებებისა (*κρισις ποιημάτων*) ანუ კრიტიკა. აქ იგულისხმება *διόρθωσις* და ტექსტის ესთეტიკური შეფასება; ითვალისწინებს ლექსიკოლოგიის საკითხებსაც. ყურადღება ექცევა ეტიმოლოგიის დაძებნას (*ἔτυμολογίας εὑρεσις*), ანალოგიათა მოხმობას (*ἀναλογίας ἐκλογισμός*), – აქ მხედველობაშია მიღებული პარადიგმები ბრუნებისა და უღლებისა, თხზულებათა ანალიზი. შემდეგ უკვე მოძღვრებაა მახვილის, სასვენო ნიშნების, ბგერებისა და მარცვლების შესახებ. მეტყველების ნაწილებიდან წარმოდგენილია: არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი, ნაცვალსახელი (ჩვენებითი, განუსაზღვრელობითი, კითხვითი), ზმნა, მიმღობა, ართრონი (აქვე შედის რელატიური ნაცვალსახელი, პირის ნაცვალსახელი, კუთვნილებითი ნაცვალსახელი), წინდებული, ზმნიზედა, კავშირი, კანკლედობა, უღვლილება – ანუ: მთელი გრამატიკა (გარდა სინტაქსისა). საკვლევი ობიექტის განსაზღვრა და ამოცანა ამ სრული გრამატიკისა, რომელიც მოღწეულია ჩვენამდე,³ ადასტურებს იმას, რომ ძველი ბერძნული ენის გრამატიკა იყო ლიტერატურის სამსახურში.

¹ ს. ყაუხჩიშვილი, ბერძნული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ., 1949, გვ. 248.

² იქვე, 249.

³ იხ. A. Hilgard. Scholia in Dionysii Thracis *Artem grammaticam*, Lipsiae, 1901.

ანტიკურმა გრამატიკამ ლინგვისტური გამოკვლევა გამოიყენა როგორც საშუალება ლიტერატურული ძეგლების განმარტებისათვის. ცნობილია გრამატიკის საგნის განსაზღვრა თრაკიელთან: „გრამატიკა წარმოადგენს ემპირიას, პრაქტიკულ ცოდნას იმისას, რაც ძირითადად თქმულა პოეტებისა და პროზაიკოსებისაგან“. ამ განმარტებიდან ნათელია, რომ, თრაკიელის აზრით, გრამატიკის ამოცანაა პოეზიისა და მხატვრული პროზის კვლევა. დიონისეს ამ განმარტებაში გამოძახილი პოვა ალექსანდრიელი გრამატიკოსების – არისტოფანე ბიზანტიონელის, არისტარქე სამოთრაკიელისა და სხვათა შეხედულებებმა. ბიზანტიელი გრამატიკოსები მას განსაზღვრავენ როგორც თეორიულ მეცნიერებას, გაგებას იმისას, რის შესახებაც ლაპარაკია პოეტებთან და პროზაიკოსებთან (γραμματική ἔστι τέχνη θεωρητική τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ λογιῆται). გრამატიკის ამოცანად ბერძენ და რომაელ ფილოლოგოსებს მიაჩნდათ დაზუსტება ლიტერატურული ტექსტებისა. ამიტომაც, ანტიკური გრამატიკა ითვალისწინებდა ენის თეორიასა და ლიტერატურის თეორიას; განსაკუთრებით მჭიდროდ იყო ის დაკავშირებული რიტორიკასთან. ეს ნაშრომი იყო პირველი, რომელმაც ჩამოაყალიბა ბერძნული გრამატიკის ძირითადი საფუძვლები. იგი მიღებული იყო როგორც სახელმძღვანელო ბერძნულსა და რომაულ სკოლებში. ამ გრამატიკით ასწავლიდნენ ბერძნულ ენას ბიზანტიაში XIII საუკუნემდე. უკვე V საუკუნეში თრაკიელის გრამატიკა თარგმნილი იყო სირიულად და სომხურად.

საქართველოში, X საუკუნეში შედგენილ ქართულ სასწავლო ნიგნში გამოყენებული ყოფილა გრამატიკის სქოლიასტის ნაშრომი და მის მიხედვით დაწერილია თავი „ბერძნული ანბანის შესახებ“. აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ სწორედ თრაკიელის გრამატიკამ შეასრულა განმსაზღვრელი როლი ადრეული შუა საუკუნეების გრამატიკული აზრის განვითარებაზე. ის უცნობი არ უნდა ყოფილიყო ქართველი მთარგმნელებისთვისაც, რადგან უკვე V-X საუკუნეთა წერილობითი ძეგლები, ენობრივი ნორმების თვალსაზრისით, ისეთ სტაბილურობას ამყვანებდნენ, რომ საქართველოში მწყობრი გრამატიკული ცოდნის არსებობა უცილობელი იყო. ქართველი მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ X-XII საუკუნეების საქართველოში არათუ იცნობდნენ, არამედ ჰქონდათ კიდევ საკუთარი გრამატიკული ლიტერატურა. ეს აზრი სარწმუნო გახადა ჯერხნობით პირველი ორიგინალური ქართული გრამატიკული ნაშრომის გამოცემამ – „სიტყუაი ართრონისათჳს“. ¹ ეს არის მნიშვნელოვანი საენათმეცნიერო თხზულება, რომელიც მოწმობს, რომ ძველი ქართველი მნიგნობრები არა მარტო იცნობდნენ ბერძნულ გრამატიკულ აზრს, არამედ, მისი გათვალისწინებით, ცდილობდნენ ქართული გრამატიკული ნესების დადგენასაც.

ტრაქტატის ავტორის ენათმეცნიერულ შეხედულებათა საყრდენი ყოფილა დიონისე თრაკიელისა და მისი მრავალრიცხოვანი კომენტატორების მიერ შემუ-

¹ მზ. პანიძე, „სიტყუაი ართრონისათჳს“, ძველი ქართული გრამატიკული ტრაქტატი, თბ., 1990.

შავებული გრამატიკული სისტემა. თრაკიელის მოძღვრების ძირითადი დებულებები ასევე გადმოცემულია იოანე პეტრინის განმარტებით თხზულებაში პროკლე დიადოხოსის „ელემენტებზე“, სადაც ორიგინალური მსჯელობაა ზოგიერთ გრამატიკულ საკითხზე; მხედველობაში გვაქვს პეტრინისეული განმარტებები სიტყვათწარმოებაზე.¹

შემდგომი ეტაპია აპოლონიოს დისკოლოსის (II ს. ახ.წ.) მოღვაწეობა. მისი ნაწარმოებებია: „ორთოგრაფია“, „პროსოდიები“, „მახვილი“, „მეტყველების ნაწილები“ ოთხ წიგნად, რომელთაგანაც ჩვენამდე მოაღწია სამმა თავმა (ნაცვალსახელი, ზმნისართი, კავშირი). აპოლონიოს დისკოლოსს ეკუთვნის დიალექტოლოგიური გამოკვლევები, კერძოდ, დორიულ და ეოლიურ დიალექტებზე და მრავალი სხვა. მან პირველმა შეადგინა სინტაქსი. მისი $\pi\epsilon\rho\iota\ \sigma\upsilon\mu\alpha\tau\acute{\alpha}\xi\alpha\varsigma$ ჩვენამდე მოღწეულია.

შუა საუკუნეებსა და აღორძინების ეპოქაში ძველი საბერძნეთისა და რომის ლიტერატურისადმი ინტერესმა განაპირობა კლასიკური ფილოლოგიის განვითარება. იმ დროს გრამატიკა ითვლებოდა სიბრძნის ნიმუშად – სწორად წერისა და მეტყველების ხელოვნებად. პუმანიტარული მეცნიერებანი მიეკუთვნებოდა ტრივიუმის რიცხვს: გრამატიკა იყო წერის ხელოვნება, დიალექტიკა – კამათისა და დასაბუთების ხელოვნება, რიტორიკა – საუბრის ხელოვნება.

კლასიკური დროის ფილოლოგიამ ყურადღება გაამახვილა ენათმეცნიერების მხოლოდ ზოგიერთ საკითხზე. იწყება ზოგადფილოლოგიური და ზოგადფილოსოფიური პრობლემებიდან ენათმეცნიერების საკითხთა გამოყოფა. აღინერა ბერძნული, სანსკრიტი და ლათინური ენები ცალ-ცალკე; რომაელი ავტორების შრომებში მოხდა ორი ენის – ლათინურისა და ბერძნულის შედარება.

რომის იმპერიის დაცემის შემდეგ – XIII-XIV საუკუნეებში ჩნდება სკოლები, იქმნება სწავლების მეთოდოლოგია. შემდგომში ფილოსოფიურ (საყოველთაო) გრამატიკებს დაუპირისპირდა ფილოლოგიური (ნორმატიული), შემდეგ კი ისტორიული და შედარებით-ისტორიული გრამატიკები.

ტრადიციულად, კლასიკური გრამატიკისადმი მისადაგებით იფარგლებოდა ყველა სხვა ენის განხილვა. ჯერ კიდევ ანტიკურ სამყაროში – პერაკლიტე, დემოკრიტე, სოკრატე, პლატონი, არისტოტელე – არსებითად ერთი პოზიციიდან უდგებოდნენ ენობრივი ფაქტების განხილვას. დამოუკიდებელი ღირებულება ენამ ფაქტობრივად ალექსანდრიის ფილოლოგიურ სკოლაში მოიპოვა, დიონისე თრაკიელისა და აპოლონიოს დისკოლოსის ნაშრომებში. არსებითად იგივე პოზიციად ძველი რომაელი გრამატიკოსის ვარონის და სხვათა შრომებში; ძველ სამყაროშივე ჩაისახა ფილოსოფიურ-ლოგიკისტური და ფილოლოგიური კვლევა ენობრივი მოვლენებისა. ბერძენმა ფილოსოფოსებმა განსაზღვრეს თავიანთი ენის კატეგორიები; გრამატიკოსებმა აღწერეს დიალექტები.

¹ იხ. ს. ყაუხჩიშვილი, ბერძნული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, 1949, გვ. 251.

ძვ. წ. V საუკუნეში განსაკუთრებით გამოიკვეთა ატიკური დიალექტის მნიშვნელობა. მან ნიადაგი მოამზადა საბერძნეთის ენობრივი უნიფიკაციისათვის და გახდა ერთგვარი მოდელი საერთო ენისათვის.

კლასიკურმა და ძველინდურმა ფილოლოგიამ, გერმანისტიკამ და ირანისტიკამ, სლავისტიკამ და რომანისტიკამ ნიადაგი მოამზადეს ევროპულ ენათა შედარებითი გრამატიკის შესაქმნელად. შემდეგ, ენათმეცნიერებმა კანონზომიერად დასვეს საკითხი ფუნქციისა და ფორმის ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად კვლევის აუცილებლობაზე, წარმოაჩინეს ენობრივი ფორმის შინაგანად კანონზომიერი, სისტემური ხასიათი.

ბერძნული ენის ისტორიიდან¹

ბერძენი ისტორიკოსი ჰეროდოტე წერდა: ფინიკიელებმა, რომლებიც კადმოსთან ერთად მოვიდნენ და საბერძნეთში ცხოვრობდნენ, ბევრი მოძღვრება შემოიტანეს ელინებში და მათ შორის ანბანიცო; ფინიკიელებმა დაამკვიდრესო ანბანი ელადაში და მართლაც, ბერძნული ასოები არა მარტო იმეორებენ ფინიკიურ ასოთა რიგს, არამედ სახელწოდებებიც იქიდან აქვთ ნასესხები. შეადარეთ: α α, βήτα, γάμμα, δέλτα... და ებრაული – ალეფ, ბეტ, გიმელ, დალეთ. შესაბამისად: ა – ალეფ – ხარი; ბ – ბეტ – სახლი; გ – გიმელ – აქლემი; დ – დალეთ – კარი...²

თავდაპირველად ბერძენთა ანბანი სემიანთა ანბანივით 22 ასოსაგან შედგებოდა, მაგრამ ბერძნების მიერ შეთვისებული ანბანი ბერძნული ენის ბგერათა გამოსახატავად საკმარისი არ იყო. სახელდობრ, არ იყო ხმოვნების გამომხატველი ნიშნები და საჭირო იყო შეექმნათ ისინი. ეს პროცესი ბუნებრივად უნდა მომხდარიყო, თანდათანობით; უკვე V საუკუნიდანვე (ძვ.წ. I ს.) ჩნდება ხმოვნების აღმნიშვნელი ასოები; დიონისე პალიკარნასელი (ძვ.წ. I ს.) განსაკუთრებით კეთილხმოვან ბგერებად მიიჩნევდა გრძელ ხმოვნებს ა, η და ω-ს, ასევე დიფთონგებს.

უ ერთ-ერთი პირველი ბგერაა, რომელიც ბერძნებმა ფინიკიელებისაგან ანბანის შემოღების შემდეგ თავიანთი საჭიროებისათვის დაუმატეს. ბგერას, რომლის გამოხატვაც υ-ს დაეკისრა, თავდაპირველად ბერძნები ο-თი გადმოსცემდნენ, რომელიც ου-დ იქცა, ანუ: κίσους – ნაცვლად κίους-ისა, ὄμφακ – ნაცვლად ὄμφα-ისა, σίς – ნაცვლად σύς-ისა ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა. ამავე დროს ου-მ მთლიანად ვერ დაიკავა ο-ს ადგილი და წარწერებში ჩანს ორი ნიშნის ურთიერთმონაცვლეობა და მერყეობა თითოეულის ხმარებაში. ბეოტიურში ο პირველად გამოჩნდა ძვ.წ. IV საუკუნის დასაწყისში.

¹ თ. გიორგობიანი, ბერძნული ენის ისტორიიდან, საენათმეცნიერო ძიებანი, IV, თბ., 1995.

² ივ. ჯავახიშვილი, პალეოგრაფია, თბ., 1947; ნ. მახარაძე, ბიზანტიური ბერძნულის ფონეტიკის საკითხები, I, თბ., 1965.

ცნობილია, რომ ყველაზე გვიან მოკლე და გრძელი ო-სთვის იყო საგანგებო ნიშნები შემოღებული. ეს ა- ომეგა ჩვ.წ. VIII საუკუნეში უნდა ყოფილიყო შეთვისებული, რამდენადაც მილეტის რიცხვით ანბანში ის უკვე ფიგურირებდა.

თუ რა დროს ჩნდება პირველად ბერძნული ანბანური დამწერლობა – ამის შესახებ მეცნიერთა შორის სრული უთანხმოებაა. ზოგი, მაგალითად, ლარფელდი, XIV-XI საუკუნეებს ვარაუდობს, გარდამავტენს კი XI საუკუნეზე უწინარეს ბერძნული ანბანთდამწერლობის არსებობისათვის არავითარი სანდო საბუთი არ მოეპოვება.

ამჟამად გავრცელებული თვალსაზრისის თანახმად, ბერძნული ანბანური დამწერლობა უნდა შემნილიყო სწორედ ძველი წელთაღრიცხვის პირველი ათასწლეულის დასაწყისში (შვიცერი, 1939, 141). ბერძნულმა ანბანმა თავისი განვითარების გზაზე რამდენიმე საფეხური გაიარა. 403/2 წელს, ევკლიდეს არქონტობის დროს, ათენმა მიიღო 24 ასოს შემცველი იონიური ანბანი.

ბერძნული ენა ἡ Ἑλληνική γλῶσσα ელადამი მოსახლე ხალხის – ელინების ენაა; რომაელები მათ გრეკებს ეძახდნენ ბეოტიის უძველესი ქალაქის გრაიას სახელიდან Graeci < Graici.¹

ძველ ბერძნულ ნარწერებში დაცულია სემიტურთან მსგავსება: ასოები ინერებოდა მარჯვნიდან მარცხნივ. პირველი სტრიქონი მიდიოდა მარჯვნიდან მარცხნივ, მეორე სტრიქონი – მარცხნიდან მარჯვნივ, მესამე – ისევ მარჯვნიდან მარცხნივ და ა. შ. წერის ამგვარ მიმართულებას ეწოდებოდა „ბუსტროფედონი“ – ხარის მობრუნება (βυστροφιχθόν), ე. ი. წერა, რომელიც მსგავსია კვალში ჩამდგარი მხენელი ხარის სვლისა. ეს დამახასიათებელი იყო არქაული ხანისათვის.

ბერძნული ანბანური დამწერლობის უძველეს ნიმუშს წინ უსწრებს β-ხაზოვანი დამწერლობა,² რომლითაც შესრულებულია ძველი წელთაღრიცხვის მეორე ათასწლეულის მთელი რიგი ნარწერები კრეტა-მიკენში და რომელიც ეგეოსური ანუ წინაბერძნული მოსახლეობისაგან შეითვისეს ბერძნულმა ტომებმა.

მიკენური კულტურის დაცემის შემდეგ ეს დამწერლობა, რომელიც ბერძნული ენისათვის შეუსაბამო იყო, ელინურმა ტომებმა უკუაგდეს და შექმნეს საკუთარი ანბანური დამწერლობა, რომელსაც, ფინიკიური ანბანი დაედო საფუძვლად. ფინიკიური ანბანი წერის კონსონანტური ტიპია. ბერძნებმა საკუთარი ენის სტრუქტურის შესაბამისად გადაამუშავეს იგი და ფონოგრაფიული წერის ყველაზე სრულყოფილი სახე შექმნეს. მათ ასოებით გამოხატეს არა მარტო კონსონანტები, არამედ ხმოვნებიც.

ალექსანდრე მაკედონელის გარდაცვალების შემდეგ მაკედონიის იმპერია დაიშალა; წარმოიშვა ცალკე სამეფოები, ე. წ. ელინისტური სამეფოები. II-I საუკუნეებში ეს სამეფოები თანდათან დაიპყრო რომმა. ამგვარად, ბერძნულმა

¹ ა. ურუშაძე, საისტორიო-ფილოლოგიური ძიებანი, თბ., 1980, გვ. 192.

² რ. გორდენიანი, წინაბერძნული და ქართველური, თბ., 1985, გვ. 33. მისივე: ბერძნული ლიტერატურა, ლოგოსი, თბ., 2002.

კულტურამ შეიცვალა თავისი განვითარების გზები. გაჩნდა კულტურის ახალი ცენტრები. ათენის ადგილი დაიჭირა ალექსანდრიამ – ეგვიპტეში, პერგამონმა – მცირე აზიაში, ანტიოქიამ – სირიაში. ასე რომ, თუ ელინურ პერიოდში ლიტერატურული ნაწარმოებები ინერებოდა ეოლიურ, იონიურ და დორიულ დიალექტებზე, რადგანაც საერთო სალიტერატურო ენა ბერძნებს მაშინ არ გააჩნდათ, – უკვე ელინისტურ პერიოდში ეს დიალექტები ქრება, იქმნება საერთო ბერძნული ენა ანუ: კოინე (κοινή διάλεκτος) – საერთო დიალექტი. იგი ჩამოყალიბდა იონიური განშტოების, ატიკური დიალექტის საფუძველზე.

ატიკური დიალექტი V საუკუნიდან დამკვიდრდა ატიკაში. იგი მომდინარეობს იონიური დიალექტიდან და მასზეა შექმნილი საისტორიო, ფილოსოფიური და როტირიკული პროზის უბრწყინვალესი ნიმუშები, ბერძენ დრამატურგთა თხზულებები; განარჩევენ ძველ და ახალ ატიკურსაც.

ატიკურ დიალექტს ერთგვარი უპირატესობა უკვე ჰქონდა მოპოვებული IV საუკუნიდან. ალექსანდრე მაკედონელის წყალობით კოინე მაღალი წრეებისა და ელიტარული საზოგადოების ლიტერატურულ ენად იქცა. ოფიციალურ დოკუმენტებში მხოლოდ ბერძნული გამოიყენებოდა. ამის დამადასტურებელია არმაზში აღმოჩენილი ბერძნული წარწერები და ასევე მცხეთა-სამთავროს ბერძნული წარწერა.¹ ვინაიდან ელინისტური კულტურის რკალში იყო იმდროინდელი საქართველოც, გასაკვირი არ არის, რომ რომაელი კეისრის ვესპასიანეს წარწერაც საქართველოში ბერძნულად არის ამოჭრილი, თუმცა, რომის იმპერიის სახელმწიფო ენა ლათინური იყო.

ბერძნული ენის განვითარების ეტაპები ემთხვევა ბერძნული ლიტერატურის განვითარების ეტაპებს. ნ. გრინბაუმი ავითარებს აზრს, რომ საგუნდო ლირიკას უშუალო კავშირი აქვს კრეტა-მიკენის პერიოდის არქაულ, წინადორიულ ენობრივ არეალთან.²

მიკენური სამყაროს დაქვეითების შემდგომ დაიწყო დიალექტური დიფერენციაციის აქტიური პროცესი; ჩამოყალიბდა ოთხი ძირითადი დიალექტური ჯგუფი. ესენი იყო: იონიური, ატიკური, დორიული და ეოლიური. იონიური დიალექტი გავრცელებული იყო მცირე აზიის სანაპიროზე, ეგეოსის ზღვის კუნძულთა დიდ ნაწილზე, სიცილიის ზოგიერთ კოლონიაში.

ატიკური დიალექტი იონიური დიალექტიდან მომდინარეობს და განსაკუთრებით გამოიკვეთა მისი მნიშვნელობა ძვ.წ. V საუკუნიდან. ეს ის დროა, როცა ათენის პოლიტიკური და ეკონომიკური აღზევება დაიწყო. ამ დიალექტზე შეიქმნა იმდროინდელი საისტორიო, ფილოსოფიური და რიტორიკული პროზის უბრ-

¹ თ. ყაუხჩიშვილი, საქართველოს ბერძნული წარწერების კორპუსი, პროგრამა „ლოგოსი“, 2004.

² Н. Гринбаум, Пиндзар, Кишинев. 1973.

წყინვალესი ნიმუშები – ესქილეს (525 – 456 წ.), სოფოკლეს (496 – 406 წ.),
ევრიპიდეს (480 – 406 წ.), არისტოფანეს (450 – 385 წ.), ქსენოფონტის (434 –
355 წ.), დემოსთენეს (383-322 წ.), პლატონის (427 – 347) ნაწარმოებები.

რაც შეეხება დორიულ დიალექტს, დორიული დიალექტი იყო პელოპონესში,
ეგეოსის ზღვის სამხრეთ კუნძულებზე (კრეტა, როდოსი), იტალიის სამხრეთში
და იგი გამოიყენებოდა ზოგიერთი ლირიკოსის პოეზიაში. ესენი იყვნენ პინდარე
(522 ძვ.წ.), თეოკრიტე (310-245 წ.), რომლებიც იყენებდნენ ეპიკურ და ეოლიურ
ფორმებსაც. ეოლიური დიალექტი გავრცელებული იყო კუნძულ ლესბოსზე,
თესალიასა და ბეოტიაში დორიული ინგრედიენტებით.¹

არკადიული და კვიპროსული დიალექტები შემონახულია პილოსის, მიკენისა
და კნოსოსის წარწერებში, რომლებიც ძველი ნელთალრიცხვით 1400-1200
წლებით თარიღდება. მიკენური მარცვლოვანი დამწერლობა საკმაო ხანს შემორ-
ჩა ძველი ბერძნული ენის კვიპროსულ დიალექტს. არკადიული და კვიპროსული
დიალექტები წინადორიულს მიეკუთვნებიან და მათი კვალი შემონახულია
კრეტის ე. წ. ხაზოვან წარწერებში. საერთოდ, დორიული დიალექტი გავრცელე-
ბული იყო ეგეოსის ზღვის სამხრეთ კუნძულებზე – კრეტაზე, მელოსზე, თერაზე,
როდოსზე.

ბერძნული კალენდარი

თავდაპირველად ბერძნებს 354 დღისაგან შემდგარი მთვარის წელი ჰქონ-
დათ. თვე შედგებოდა 30 ან 29 დღისაგან. თვეები იყოფოდა დეკადებად, თვის
პირველ დღეს ერქვა *πρωτη* (ახალმთვარობა); კალენდარი საბერძნეთის ყველა
მხარისათვის არ იყო ერთიანი.

დღეების სახელებია:

Κυριακός, ἡ, ὄν (= Κυριακὴ ἡμέρα) ღვთის დღე (კვირა).

δευτερος, α, ον = მეორე დღე (ე. ი. ორშაბათი).

τριταῖος, α, ον = მესამე დღე (ე. ი. სამშაბათი).

τεταρταῖος, α, ον = მეოთხე დღე (ე. ი. ოთხშაბათი).

πέμπτη ἡ = მეხუთე დღე (ე. ი. ხუთშაბათი).

παρασκευὴ ἡ = პარასკევი, შაბათის წინა დღე (შზადება შაბათისათვის –
ზმნიდან: παρασκευάζω).

σάββατον τό = σαββατικός = შაბათი (იუდეური).

„შაბათი“ – ქართულად „შაბათისა“ სახელი არს კრონოსისა, კვირიაკისა – მზისა
და საუფლო, ორშაბათისა – მთოვარისა, სამშაბათისა – არიასი, ოთხშაბათისა –

¹ ა. ურუშაძე, ბერძნული ენის ისტორიის საკითხი, საისტორიო-ფილოლოგიური ძიებანი,
I, თბ., 1980, გვ. 201

ერმისა, ხუთშაბათისა – აფროდიტისა, პარასკევისა – დიოსისა. ესე არს სახელები დღეთანი” სულხან-საბას „ლექსიკონი ქართული“ = კვრა, ერთშაბათი, ორშაბათი, სამშაბათი, ოთხშაბათი, ხუთშაბათი, პარასკევი, შაბათი (განსვენების დღე).¹

ბიბლიური კოსმოგონიით ღმერთმა ექვსი დღის შრომის შემდეგ, ე. ი. მას შემდეგ, რაც შექმნა სამყარო, – მეშვიდე დღეს დაისვენა.

ქრისტიანობა რომ გამიჯვნოდა თავის საყრდენ იუდაიზმს, კვირეულის უქმე დღედ დანესდა არა ებრაული კვირეულის მეშვიდე დღე, შაბათი, არამედ მისი (ე. ი. შაბათის) მომდევნო დღე, ერთ-შაბათი. ამდენად, ებრაულში ერთ-შაბათი სამუშაო დღეა, უქმე დღიდან პირველი დღე, მაგრამ კალენდარულად ქრისტიანული სამყაროს კვირეულის უქმე დღეს, უფლის დღეს, კვირას (κυριακή-ს) ემთხვევა. ასე რომ, ბიბლიაში ნახმარი „ერთ-შაბათი“ (μὴ ἓν σαββάτων მრ. 16, 2, n. 20, 1...) კონტექსტში ებრაულ სინამდვილეს ასახავს, კვირის პირველ სამუშაო დღეს, ანუ ორშაბათს.²

შაბათი ებრაულიდან მომდინარეობს, ის ადრევეა ნასესხები და საყრდენია კვირის 5 დღის სახელწოდებისათვის (ერთშაბათი, ორშაბათი...), ორი დღის სახელწოდებად კი ბერძნულიდან ნასესხები პარასკევი და კვირა დარჩა (ამ უკანასკნელმა „ერთ-შაბათი“ შეცვალა).

ძველ საბერძნეთში წელი იწყებოდა ივლისით (ახალი მთვარის დანყებიდან). თვეების სახელები იყო:

- Ἑκατομβαιῶν ჰეკატომბაიონი (ივლისი – აგვისტო)
- Μεταγειτωνίων მეტაგეიტნიონი (აგვისტო – სექტემბერი)
- Βοηδρομιῶν ბოედრომიონი (სექტემბერი – ოქტომბერი)
- Πυαισιῶν პიანოფსიონი (ოქტომბერი – ნოემბერი)
- Μαιμακτιῶν მაიმაკტიერიონი (ნოემბერი – დეკემბერი)
- Ποσειδεῶν პოსეიდეონი (დეკემბერი – იანვარი)
- Γαμηλιῶν გამელიონი (იანვარი – თებერვალი)
- Ἀνθεστηριῶν ანთესტიერიონი (თებერვალი – მარტი)
- Ἐλαφιοβιῶν ელაფებოლიონი (მარტი – აპრილი)
- Μουσιχῶν მუნიქიონი (აპრილი – მაისი)
- Θαργηλιῶν თარგელიონი (მაისი – ივნისი)
- Σκιοφοριῶν სკიროფორიონი (ივნისი – ივლისი)

ფულის, ზომა-წონისა და სიგრძის ერთეულები

სანამ მონეტის მოჭრას დაიწყებდნენ, ბერძნებს წონის ერთეულად ჰქონდათ **ტალანტი** (τάλαντον) – ყველაზე დიდი და **ობოლოსი**, **ობოლი** (ὀβολός) – ყველაზე

¹ სულხან-საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, ტფ. 1928, გვ. 168.

² კ. დანელია, ნარკვევები ქართული სამწერლობო ენის ისტორიიდან, I, 1998, გვ. 151.

მცირე. ერთი ტალანტი დაახლოებით 27 კგ. იწონიდა, ერთი ობოლი (ობოლოსი) – 0,7 გრამს.

მონეტების შემოღების შემდეგ უკვე დრაქმა (δραχμή) გახდა ძირითადი მონეტა და წონის ძირითადი ერთეული. იგი დაახლოებით ოთხ-ნახევარ კილოს იწონიდა. იმ პერიოდში მნა (μνα) 440 გრამამდე იწონიდა. ქართულში მნა ბერძნულიდანაა შემოსული. იგი იყო ოქროს ან ვერცხლის ფულის ერთეული (მონეტა), უდრიდა 100 დრაქმას ან 25 სტატირს.

საწყაოს ერთეულების უცხოენოვან სახელწოდებათა დიდი ნაწილი ძველ ქართულში უთარგმნელად არის გადმოსული არსებითად ბერძნული წყაროდან.

აღსანიშნავია, რომ ძველ საქართველოში იცნობდნენ ეპიფანე კვიპრელის ტრაქტატს „საზომთათეს და საწყაულთა“, რომელშიც ლაპარაკია ბიბლიის შემადგენელ ნაწილებსა და მასში ნახსენებ საწყაო-საზომებზე. ამ თხზულების ქართული თარგმანის ნაწილი დაუცავს „შატბერდის კრებულს“. იქ ნახსენებია σίκλος, როგორც წონის ერთეული ვერცხლის (ან ოქროს) ფულისა. ქართულ თარგმანში ბერძნული წყაროდანაა გადმოსული აგრეთვე სიკლა (= სიკილას): „და სასწორი – ოცდახუთი ობოლი, ათხუთმეტი სიკლაი და მნაი იგი იყავნ თქუენი“.

სიკილა და სატირი (ე. ი. სტატირი) სინონიმებია და ლირებულებით დიდრაქმას ანუ დრაქმა-ნახევარს უდრის. დრაქმა ქართულში დრამას სახითაცაა გამარტივებული და აღნიშნავდა 3,5 გრამს (ვერცხლის ფულს ან წონის ერთეულს).

მნა, როგორც ფულის ერთეული, გვხვდება ძველი და ახალი აღთქმის ქართულ ვერსიებში: „სასწორი – ოცდახუთი ობოლი, ათხუთმეტი სიკლაი, მნაი – მისცა მათ ათი მნაი“ (ლუკა, 19, 13). აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ოქრო-ვერცხლის აღმნიშვნელია ბერძნული μμσσσμσ. მას ბიბლიაში გადატანითი მნიშვნელობა აქვს და აღნიშნავს ანგარებას.¹

მონეტის შემოღებასთან დაკავშირებული ფულის სისტემა ძვ.წ. VII საუკუნეში მცირე აზიის ბერძნულ პოლისებში უნდა წარმოქმნილიყო. სახელდობრ, ეფესოში მდებარე არტემისის ტაძრის ბაზისში აღმოჩენილია უძველესი მონეტები, რომლებიც დასავლეთ ანატოლიაში დაახლოებით ძვ.წ. 600 წელს უნდა დამზადდებინათ. ლითონის მონეტა ბერძნულ სამყაროში მეტალის წონის შესაბამის ლირებულებას შეიცავდა და მოჭრილი ფული მთელს ელინურ სამყაროში გამოიყენებოდა.

ძველ საბერძნეთში მონეტაზე მითოლოგიური სცენებიც კი იყო გამოხატული. ათენში მოჭრილ მონეტაზე ერთ მხარეს ათენა – ათენის მფარველი ღვთაება იყო გამოხატული, მეორე მხარეს მისი წმინდა ფრინველი – ბუ (ჭოტი).

ბერძნული მედიმნოსი (ხორბლის ჭურჭელი) μένεισος – დაახლოებით 53 ლიტრის მოცულობის ერთეული იყო, ხოლო ამფორა – ἀμφορέας – 27 ლიტრისა.

¹ კ. დანელია, ნარკვევები ქართული სამწერლობო ენის ისტორიიდან, I, 1998, გვ. 158.

ბერძნებმა პირველებმა შემოიღეს სიგრძის საზომი ერთეულები. მაგ: სტადიონი – ὀτάδιον – დაახლოებით 179 მეტრი იყო.

βήμα – ბიჯი (რომაული passus) ასევე დაახლოებით 1, 50 მ.

παις – ფუტი, ტერფი (რომაული pes) დაახლოებით 30 სმ.

πῆχυς – წყრთა (იდაყვი) დაახლოებით 45 სმ.

δάκτυλος – გოჯი (იგივე დიუმი) – 1, 90 სმ.

ბერძნული მეტრიკა (ლექსთწყობა)

მეტრიკა არის მოძღვრება ლექსთწყობის, სალექსო საზომების შესახებ (τὸ μέτρον „საზომი“). ბერძნული ლექსთწყობა მეტრული ლექსთწყობაა. იგი დამყარებულია მარცვალთა სიგრძე-სიმოკლეზე (კვანტიტეტზე). ძველ ბერძნულ ლექსში რიტმს ქმნის არა მარცვალთა რაოდენობა, არამედ გრძელ და მოკლე მარცვალთა გარკვეული თანმიმდევრობა. ჰომეროსის პოემების ტაეპები, მაგალითად, შეიძლება იყოს 17, 16, 15, 14 ან 13 მარცვლიანი, მაგრამ ყველა ტაეპში ერთნაირია ე. წ. მორების რაოდენობა. მორა (μοῖρα) ეწოდება დროის იმ მონაკვეთს, რომელიც მოკლე ხმოვნის წარმოთქმას სჭირდება. მორების რაოდენობას გრძელი და მოკლე მარცვლები ქმნიან. გრძელი მარცვალი (-) ორი μοῖρα-ს შემცველია, მოკლე (-) კი - ერთისა. ბერძნული ლექსი რომ წავიკითხოთ, უნდა შეგვეძლოს გრძელი და მოკლე მარცვლების ერთმანეთისაგან გარჩევა. მორათა შეერთება ერთი რიტმული (მეტრული) ხმის ამაღლებისა (ე. წ. არსისის) და დაწევის (ე. ი. თესისის) მონაცვლეობით ქმნის იმ რიტმულ-მელოდიკურ ერთეულს, რომელსაც ლექსთწყობაში ტერფს (მუსიკაში - ტაქტს) უწოდებენ. ტერფთა რიტმულ-მელოდიკური ერთიანობა იძლევა სალექსო სტრიქონს - ტაეპს.¹

ტერფი შეიძლება იყოს ორმარცვლიანი, სამმარცვლიანი და ოთხმარცვლიანი. ბერძნულ ლექსთწყობაში ყველაზე გავრცელებული იყო შემდეგნაირი ტერფები: - - ქორე, - იამბი, - - დაქტილი, - - სპონდე, - ანაპესტი; ასევე: ტრიბრაქი (- - -), ამფიბრაქი (- -).

ქორე სამმორიანი ტერფია, იამბი და ტრიბრაქი სამმორიანი ტერფებია, ხოლო დაქტილი, სპონდე და ანაპესტი - ოთხმორიანი ტერფები.

დაქტილური ჰექსამეტრი. ბერძნული ეპიკური ძეგლები (ჰომეროსის „ილიადა“ და „ოდისეა“, ჰესიოდეს პოემები) იმ საზომითაა შექმნილი, რომელსაც დაქტილური ჰექსამეტრი ეწოდება. ეს არის ექვსი ტერფის შემცველი ტაეპი (ἕξ ექვსი, τὸ μέτρον ზომა). ასეთ ტაეპში ხუთი ტერფი დაქტილურია, მეექვსე კი კატალე-

¹ ა. ურუშაძე, ბერძნული ენის ისტორიის საკითხი, საისტორიო-ფილოლოგიური ძიებანი, I, თბ., 1980, გვ. 318.

კტიკური (შეკვეცილია) და ყოველთვის ორი მარცვლისაგან შედგება (ან ქორეს (-) ან სპონდეს (- -) წარმოგვიდგენს).

დაქტილური ჰექსამეტრის სქემაა:

‘- / ‘- / ‘- / ‘- / ‘- / ‘=

რადგან ყოველი გრძელი მარცვალი მუსიკალური ოდენობით ორ მოკლე მარცვლას უდრის, დაქტილურ ჰექსამეტრში დაქტილური ტერფი შეიძლება შეიცვალოს სპონდეთი. ეს შენაცვლება შეიძლება მოხდეს ყველა მუხლში (იშვიათად მეხუთეში). დაქტილის შეცვლა სპონდეთი შეიძლება ერთსა და იმავე დროს რამდენიმე მუხლში – ორ, სამ და ოთხ მუხლშიც: უკანასკნელი მუხლიც, როგორც ითქვა, შეიძლება იყოს სპონდე.

მარტო სპონდეური ტერფებით გამართული ჰექსამეტრი ძალზე იშვიათია; უფრო ხშირია წმინდა დაქტილური ტერფებით გამართული ტაეპი.

დაქტილების სიუხვე ლექსს დინამიკურს ხდის; სპონდეური ტერფებით დატირთული ტაეპი ჩვეულებრივ დაძაბულ სულიერ მდგომარეობას გადმოგვცემს.

დაქტილური ჰექსამეტრი ორ ნახევარ ტაეპად განიყოფება შესვენებით, ე. წ. ცეზურით – „განკვეთით“ (caesura). ჰექსამეტრში ორი მთავარი ცეზურაა: 1. პენტემიმერესი – „ხუთი ნახევარტერფის შემდეგ“ (τομή πεντημετρίας), ე. ი. მესამე ტერფის გრძელი ნახევრის (არსისის) შემდეგ ვაჟური ცეზურაა; 2. ტროქეული ცეზურა (κατὰ τρίτοις τροχαίου – მესამე ტერფის პირველი მოკლე მარცვლის შემდეგ – ქალური ცეზურაა. ცეზურის ნიშანი ასეთია //.

ჰექსამეტრის კითხვის დროს ტერფის პირველ (გრძელ) ნახევარზე ხმა უნდა ავამალლოთ (დაქტილურ ტერფში ‘- -, სპონდეურში ‘ -), ე. ი. ექვსჯერ უნდა ვიხმაროთ მეტრული მახვილი (არსისი). ტერფების შეუცდომლად გამოყოფისათვის უნდა გვახსოვდეს კვანტიტეტის (ხმოვნის რაოდენობის) კანონი:

1. მარცვალი გრძელია წარმომავლობით, თუ გრძელ ხმოვანს შეიცავს. გრძელი ხმოვნებია: η, α, αι, ει, αυ, ευ, ης, οι, ου. ზოგჯერ – α, ι, υ, ს, φ, η, ψ.

შენიშვნა: α, οι დიფთონგები ლექსში გრძელია იქაც, სადაც მახვილისათვის მოკლედ ითვლება. მაგ.: მრ. რიცხვის ნომინატივისა და ვოკატივიში.

2. მარცვალი მოკლეა, თუ მოკლე ხმოვანს შეიცავს.

შენიშვნა: მოკლე მარცვალი ჰექსამეტრში გრძლად მიიჩნევა:

1. თუ მარცვლის მოკლე ხმოვანს მოსდევს ორი ან მეტი თანხმოვანი ან რომელიმე რთული თანხმოვანი (ζ, ξ, ψ).

2. თუ მარცვლის მოკლე ხმოვანს, რომლითაც სიტყვა მთავრდება, მოსდევს ხმოვნით დაწყებული ისეთი სიტყვა, რომელსაც დასაწყისში ან სიტყვის შუაში ორი თანხმოვანი დაუკარგავს.

3. თუ მარცვლის მოკლე ხმოვანს, რომელსაც თანხმოვანი ახლავს, მოსდევს სიტყვა, რომელიც F-ით (დიგამით) იწყებოდა.

4. თუ მოკლე მარცვალს არსისში ცეზურა მოუდის.

შენიშვნა: გრძელი მარცვალი ჰექსამეტრში მოკლედ ითვლება:

1. თუ თვისში (ტიერფის მეორე ნახევარში) გრძელ და ღია მარცვალს, რომლითაც სიტყვა მთავრდება, ხმოვნით დაწყებული სიტყვა მოსდევს ("Αἰὼνα μοῖ ἐλισσα... ასევე: πλάγῃθι ἔπει...").

2. თუ გრძელი მარცვლის ხმოვანს სიტყვის შიგნით უშუალოდ ხმოვანი მოსდევს. არის ნებსებიდან გადახვევებიც.

ელიზია. თუ სიტყვა ბოლოვდება ხმოვნით და მომდევნო სიტყვა იწყება ხმოვნითვე და ამ ხმოვნის წინ დიგამმა არ იგულისხმება, წინამდებარე სიტყვის ბოლოკიდური ხმოვანი ტაეპში მოიკეცება. ე. ი. მოხდება ელიზია (elision „ამოგდება“). მისი ნიშანია აპოსტროფი ('). ჰექსამეტრში ელიზიას განიცდიან მოკლე ხმოვნები α. ε. ο და ზოგჯერ ι. ელიზია არ მოუდით υ და ι ხმოვნებს სიტყვებში: παρί, τί, τῖ, ὄτι. დიფთონგებიდან ელიზიას განიცდიან αι – ზმნის დაბოლოებებში (-μαί, -ται, -ῖται, -σμαι) და – αι ნაცვალსახელებში – μοί და σοί (τοί).

შენიშვნა: ხშირია აგრეთვე ტაეპში სინიძესისი ანუ ორი ხმოვნის შერწყმა გამოთქმის დროს (δὴ ἀντε – δαντε).

დაქტილური ჰექსამეტრის ნიმუში:

ἄνδρα μοῖ / ἔλισσαε / μοῖσα // πρ / λῆρσθω / ὧς μάλα / πᾶλλᾶ

დაქტილური ჰექსამეტრის საწყისების კვლევამ მეცნიერები იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ დაქტილური ჰექსამეტრი არ არის ორიგინალური ბერძნული სალექსო ზომა.¹ იგი არც ინდოევროპული წარმოშობისაა. როგორც ცნობილია, ელინური კულტურის დასაბამი იყო დიდი და უძველესი კულტურა წინაბერძნული მოსახლეობისა, რომელსაც მცირეაზიული და კავკასიური წარმომავლობის ტომებთან ანათესავებენ. პროფ. პ. ბერაძემ (თბ., 1949) წარმოადგინა ბერძნული დაქტილური ჰექსამეტრისა და უძველესი ქართული ლექსის პარალელური შესწავლის შედეგები და დაასკვნა, რომ დაქტილური რიტმი ქართული რიტმია და ჰექსამეტრის უძველესი სახე ქართულ ლექსთწყობაში (აგრეთვე სიმღერებსა და ქორეოგრაფიაში) არის საგულევბელი.

¹ იხ. აკ. ურუშაძე, ბერძნულ-რომაული და ქართული მეტრიკის საკითხები, თბ., 1980, გვ. 28; აკ. ურუშაძე, ძველი ბერძნული ენა, თბ., 1987, გვ. 320.

ელეგიური დისტიქი. ბერძნულ ლირიკაში პოპულარული იყო ორი ტაეპი-საგან შედგენილი სტროფი, რომელშიც პირველი დაქტილური ჰექსამეტრია, მეორე კი – დაქტილური პენტამეტრი. **დაქტილური პენტამეტრი**, რომელიც ჰექსამეტრის სახეცვლილებაა, ისეთი ტაეპია, რომელიც ექვსი დაქტილური ტერფი-საგან შედგება, მაგრამ მესამე და მეექვსე ტერფები შეკვეცილია და თითო გრძელ მარცვალს შეიცავს. ამგვარად, პენტამეტრი ორ ნაწილად იყოფა, თითოში ორ-ნახევარი დაქტილური ტერფია, ე. ი. სულ ხუთი. ამიტომ ეწოდება ასეთ ტაეპს პენტამეტრი. მასში ცეზურა მესამე ტერფის შემდეგაა. დაქტილური ტერფების შეცვლა სპონდებით მხოლოდ პირველ ნახევარში ხდება. ელეგიური დისტიქის სქემაა:

– / – / – / – / – / – ჰექსამეტრი

– / – / – // – / – / – პენტამეტრი

იამბიკური ტრიმეტრი. ეს სამი წყვილი იამბისაგან (–) შემდგარი ტაეპია. მისი სქემაა:

– / – / – / –

იამბური ტერფი ტაეპში შეიძლება შეიცვალოს სპონდეთი (–), ტრიბრაქით (–); სპონდეს საფუძველზე შეიძლება განვითარდეს დაქტილი (–) და ანაპესტიც (–). სქემა ასეთია:

– – / – – / – –

ტროქეული ტეტრამეტრი. ეს ისეთი ტაეპია, რომელიც ოთხ წყვილ ქორეს (ტროქეს) შეიცავს, ე. ი. სულ რვა ქორეს (–). სქემა ასეთია:

– – / – – / – – / – –

საფოური სტროფი. ეს ბერძენი პოეტი ქალის – საფოს (VII-VI ს. ძვ.წ.) მიერ შექმნილი სტროფია. იგი შედგება ოთხი ტაეპისგან. პირველი სამი ტაეპი თერთმეტმარცვლიანია (ჰენდექასილაბა), მეოთხე კი – ხუთმარცვლიანი.

საფოური სტროფის სქემაა:

– – – – –

– – – – –

– – – – –

– –

’Ιλιάδος Α

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,
οὐλομένην, ἣ μυρ’ Ἀχαιοῖς ἄλγε’ ἔθηκεν,
πολλὰς δ’ ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεύχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσι τε πᾶσι Ἑὐρῆος Διὸς δ’ ἔτελείετο βουλή –
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἄτρεΐδης τε, ἄναξ ἀνδρῶν, καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

Յլատրոն

ընտրոյցըն (ընտրոյցըն)

1. Ἀστέρας εἰσαθρεῖς, Ἀστήρ ἐμός εἶθε γενοίμην
οὐρανός, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς βλέπω.
2. Ἀστήρ πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐν ζῶοισιν Ἐῶος,
νῦν δὲ θανῶν λάμπεις Ἑσπερος ἐν φθιμένοις.
3. Ἐννέα τὰς Μούσας φασὶν τινες, ὡς ὀλιγῶρος.
ἦν ἰδέ· καὶ Σαπφῶ Λεσβόθεν, ἡ δεκάτη.
4. Ἄ Κύπρις, τὰν Κύπριν ἐν Κνίδῳ εἶπεν ἰδοῦσα·
"φεῦ, φεῦ, ποῦ γυμνὴν εἶδέ με Πραξιτέλης;"

Ետը

Յոթըն յտրոյցըն

ποικιλόθρον, ἀθάνατ’ Ἀφρόδιτα,
παῖ Διός, δολόπλοκε, λίσσομαί σε
μή μ’ ἄσαισι μήτ’ ὀνίαισι δάμνα,

πότνια θῦμον·

გამომცემლობის რედაქტორი ცირა ჯიშკარიანი
გარეკანის დიზაინი თინათინ ჩირინაშვილი
კომპიუტერული უზრუნველყოფა ნინო ვაჩეიშვილი

0179 თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14
14 Ilia Chavchavadze Avenue, Tbilisi 0179
Tel 995(32) 25 14 32
www.press.tsu.ge